

იხმონიჯ-შეხეხეხიტი ჟეხეხი

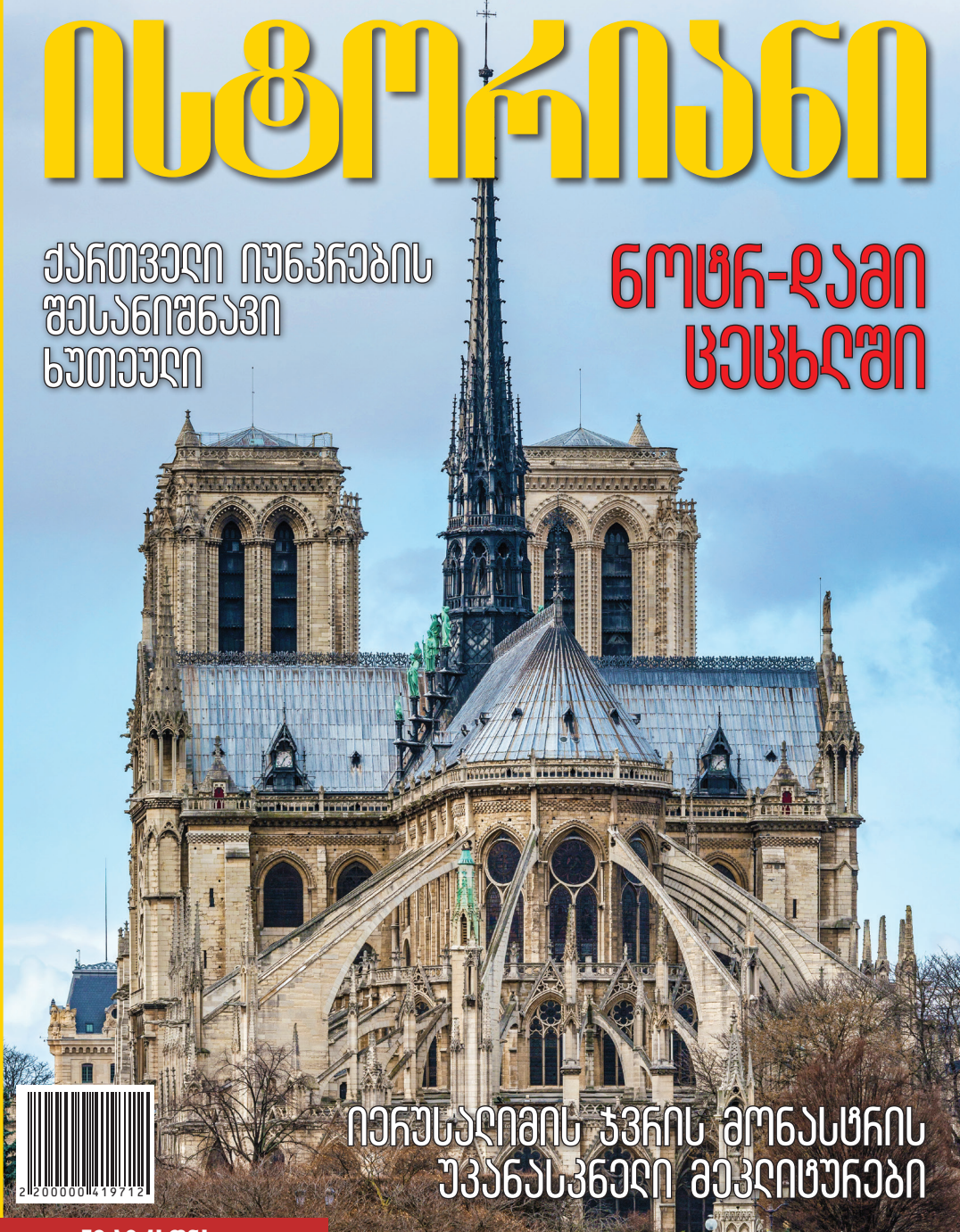
№5 (101), 2019, მინი

ფანი 3 ლი

ისტორიანი

ქართული იუვენის
შესანიშნავი
ხუთაული

ნოტ-ღამი
ხეხეღი

იერუსალიმის ჰრის მონასტრის
უკანასკნელი მეკლიტუეაბი

„50 პერსონა —
მათი შექმნის
ისტორია“
ტომი XXXIX
„პლატონი“

ნიგნი „ისტორიანთან“ ერთად — 8 ლარი

საბანკო-საფინანსო
რეფორმები პირველ
რესპუბლიკაში

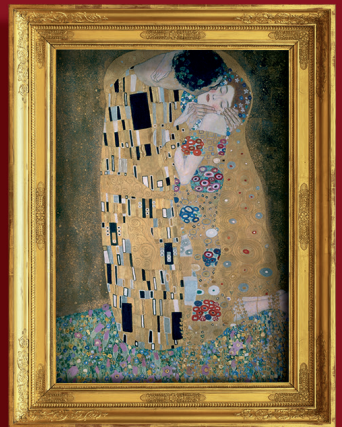
ტყავის ჩაფხუბების
პირამიდა

სტალინის ქალიშვილის
გაქცევა სსრკ-დან

ქალი დეპუტატები 1918-1921 წწ.

პოლკოვნიკი ლორენსი
და არაბეთის აბანყება

გამოიყანი, რომელი დიდი მხატვრის შედეგია

1. მოდილიანი 2. კლიმტი ~~3. ვან გოგი~~ 4. დალი
5. პიკასო 6. მონე

თვეში ერთხელ „კვირის პალიტრის“ მკითხველს აქვს შესაძლებლობა სპეციალურ ფასად შეიძინოს ყველაზე მოთხოვნი ნახატები და შექმნას შედეგების საკუთარი კოლექცია.

დამშვენე შენი სახლი ვან გოგის, რემბრანდტის, კლიმტის, მონესა და სხვა უდიდესი მხატვრების შედეგებით! თუ გიოცნებია მსოფლიოში აღიარებული ამ უდიდესი მხატვრების ტილოების საკუთარ კოლექციაზე, უკვე შეგიძლია აიხდინო ეს ოცნება. შენ მიიღებ ორიგინალთან მიახლოებულ ანალოგს, რომელიც სპეციალურად შექმნილი უნიკალური ტექნოლოგიით იბეჭდება მაღალი ხარისხის ტილოზე და გადაჭიმულია ხის ნატურალურ ჩარჩოზე. დეკორატიული ტილოები დაბეჭდილია წყლის უსაფრთხო საღებავებით.

უკვე დასახელდა 4 დიდი მხატვარი: ვან გოგი, ლეონარდო და ვინჩი, კლოდ მონე და სალვადორ დალი.

გადახედე 30 დიდი მხატვრის შემოქმედებას ქვემოთ მითითებულ ვებგვერდზე, პირადად შეარჩეე შენი სასურველი მხატვარი და მიეცი ხმა, რომ მათი ტილოები მოხვდეს 12 რჩეულ მხატვარს შორის.

* ტილოების შექმნა შესაძლებელია პრესის გავრცელების წერტილებში და ბიზნესის მალაზიათა ქსელში.

6

7

10

12

18

26

სახიჯვი

მოკლე აბაზი
 ნეკროპოლი ლიკიელი
 პლინიატისტიკის 6

ახალი აბაზი
 ნოტრ-დამი ცეცხლის ალში 7

ფოტოისტორია
 ტყავის ჩაფხუტების პირამიდა 10

ახალი აბაზი
 „იმიტომ, რომ ხასლია შენი!“ 11

უიხველი ხსენებია
 ქართველი იუნკრების შესანიშნავი
 სუთუბლი 12

აჩიუნი ჯილოთსაოდნობა
 პირველი ქართველი ორდენი
 (დასასრული)..... 18

აქისოცაქილი მუჟიჟიჟიჟი
 გრიგოლ როგაქიჟის ჟერიღეჟი
 ბრიტანეთის მროჟნული
 ბიგლიოთეჟიჟიჟი 26

სახიჩვი

პიჩვილი ჩხუბიჩი
 სუბანსო-სუფინანსო რეფორმები დამოუკიდებელ სუბარტეველოში 29

პიჩვილი ჩხუბიჩი
 ქალი დეპუტატები სუბარტეველოს დემოკრატულ რესპუბლიკაში 36

ქუთუბიჩი წინდუ მინუხუ
 ჯურის მონასტრის უბანასენელი მემლიტურები 40

ღოუბუნესუი მოსხოზუ
 როგორც მტკვრის მრტ ჯუმის 48

სუბინის ოუხი
 სტალინის ქალღმრვილის გაცევა სსრკ-დან 55

ქინოს ისოქიჩი
 „წიუმელი ჟგუბუნი“ დუ სუბარტეველო 63

მსოფიოში სნოიჩი ტუხი
 პარისის ნოტრ-დუმი 71

ღუბუნესუი მუხუბუნი
 კოლკოვნიკი ლოურენსი დუ არაგაბის აჯანყებუ 79

ჯუხისუასის ტუბუნესუი
 500 დღე დუ ღამე მტრის ჯურგში 85
 სუბნორდი 90

ჟურნალ „ისტორიანის“ ქველი ნომრების შექუნა შეგიძლიათ „ბიბლუსის“ მალაზიათა ქსელში

ხელახლოვის სკეპი

ნოტრ-დამის ბრწყინვალე გოტიკური შენობა აღმართულია კუნძულ სიტეზე პარიზის შუაგულში, მდინარე სენის ორ ტოტს შორის. ის აშენდა პარიზის პირველი ქრისტიანული ეკლესიის — წმინდა სტეფანის ბაზილიკის ადგილას, რომელიც, თავის მხრივ, გალურ-რომაული იუპიტერის ტაძრის საძირკველზე აიგო. ნოტრ-დამის მშენებლობა დაიწყო ლუდოვიკო VII-ის ეპოქაში, პარიზის ეპისკოპოს მორის დე სიულის ინიციატივით. პირველი ქვა საძირკველში 1163 წელს ჩადო პაპმა ალექსანდრე III-მ, რომელიც იმ დროს პარიზში იმყოფებოდა...

ასე იწყება ჩვენი ჟურნალის მკითხველისთვის კარგად ნაცნობი რუბრიკა „მსოფლიოში ცნობილი ტაძრები“, რომლითაც ამ ნომერში პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის ისტორიას მოგითხრობთ და უკვე მოგონებად ქცეულ არაერთ ფოტოს გთავაზობთ. მოგონებად იმიტომ, რომ ჟურნალის საბეჭდო მასალის სტამბაში გაგზავნის წინააღმდეგ მსოფლიო პარიზის ნოტრ-დამის ხანძარმა შეძრა. ჟურნალის გარეკანზე ნოტრ-დამი სამხრეთიდან ჩანს დღეს უკვე ჩამოქცეული ცენტრალური შპილით. განადგურდა ცხრასაუკუნოვანი შენობის კონსტრუქციისა და დეკორის დიდი ნაწილი, კოშკის საათი, ლითონის სახურავი ხის კარკასით. საბედნიეროდ, ხანძარს გადაურჩა 1860 წელს შექმნილი ბრინჯაოს 16 ქანდაკება, რომლებიც სარესტავრაციო სამუშაოების გამო ტაძრიდან გატანილი იყო. მეზანძრეთა თავგანწირვით შესაძლებელი გახდა პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის მთავარი კონსტრუქციის გადარჩენა. გადარჩა ტაძარში დაცული მაცხოვრის ეკლის გვირგვინი და წმინდა ლუის ტუნიკა.

საფრანგეთის პრეზიდენტის ემანუელ მაკრონის თქმით, ნოტრ-დამი რეკონსტრუქციის შემდეგ კიდევ უფრო ლამაზი იქნება.

ნოტრ-დამი არა მხოლოდ საფრანგეთის, არამედ შუა საუკუნეების ევროპული ცივილიზაციის სიმბოლოა და ბუნებრივია, რომ მის აღდგენაში არა მხოლოდ საფრანგეთი, არამედ მთელი მსოფლიო გამოთქვამს მონაწილეობის სურვილს. ნოტრ-დამის ხანძარი მთელ მსოფლიოს კიდევ ერთხელ შეახსენებს, რომ ისტორიულ მემკვიდრეობას გაფრთხილება სჭირდება.

ნოტრ-დამის ხანძარი მსოფლიოს პილპი ერთხელ შეახსენებს, რომ ისტორიულ მემკვიდრეობას მძობი გაფრთხილება სჭირდება...

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი

„ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტ-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რეზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:

ალექსანდრე ბოშიშვილი, ოქროპირ ჯიქური,
ნინო ჯაფარიძე, დიმიტრი სილაქაძე,
მიხეილ ბარნივი, შოთა მათითაშვილი, კახაბერ
ყალიჩაია, ნიკოლოზ ხოფერია

კორექტორები:
ნანა მაჭუარიანი
ნინო აბესაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებების ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45
e-mail: istoriani@palitra.ge

სარეკლამო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ
რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

„პალიტრამედის“ ცხელი ხაზი: 219-60-13; 219-60-53
e-mail: contact@palitra.ge

ჟურნალის გამოწერა შეგიძლიათ ინტერნეტით,
ვებ-გვერდზე: www.elva.ge
ან სატელეფონო შეკვეთის საშუალებით:
(+995 32) 2 37 50 03; (+995 32) 2 38 26 74
ადგილზე მითანა უფასო!

ლიკიური ქალაქის,
მირას მცხოვრებთა
ნეკროპოლი

ნაკროპოლი ლიკიელი მდიდრებისთვის

თურქეთის ანტალიის პროვინციაში, ქალაქ დემრესთან ორ კილომეტრში, შესანიშნავად არის შემონახული კლდეზე აგებული ანტიკური ნეკროპოლი. მის ძირში ელინური თეატრის ამფითეატრია. ნეკროპოლი ააგეს მცირე აზიის უძველესი ქვეყნის — ლიკიის მცხოვრებლებმა ქალაქ მირადან. მისი ნანგრევები დემრეს გარშემოა შემორჩენილი. მირა ასევე ცნობილია როგორც ქალაქი, სადაც ცხოვრობდა და ქადაგებდა წმინდა ნიკოლოზი. მისი სარკოფაგი აქაურ წმინდა ნიკოლოზის ქრისტიანულ ტაძარში დგას (ძეგლები იტალიელებმა ბარიში გადაასვენეს).

მირაში მთის ფერდობზე ადამიანთა დაკრძალვა ძვ.წ. IV საუკუნეში დაიწყო. კლდეში ნეკროპოლის გამოკვეთა დიდ შრომასა და ხარჯს მოითხოვდა, ამიტომ აქ მხოლოდ შეძლებულ და გავლენიან მოქალაქეებს კრძალავდნენ. თითქმის ყველა სამარხში ორი სათავსია და ერთ-ერთში სარკოფაგია მოთა-

ვსებული. აღსანიშნავია, რომ ყველა სამარხი ერთმანეთს კიბით უკავშირდება.

ლიკიელთა რწმენით, სიკვდილის შემდეგ ადამიანები ფრთოსან არსებებად გადაიქცეოდნენ და რაც უფრო მაღლა იქნებოდა სამარე, მით უფრო სწრაფად მოახერხებდა გარდაცვლილის სული ზეცაში მოხვედრას. სწორედ ამიტომ აგებდნენ აკროპოლს მაღალ კლდეზე. კლდეში კვეთდნენ და რამე სხვა სამშენებლო მასალას არ იყენებდნენ. სარკოფაგებს სახლებს ან ელინური ტაძრების ფასადებს ამსგავსებდნენ თავისი პილონებით, კოლონებით, ნაკვეთი კარით, დაქანებული სახურავითა თუ რელიეფური გამოსახულებებით.

VIII საუკუნეში მომხდარი დიდი წყალდიდობის დროს მდინარე მიროსმა ქალაქი შლამით აავსო და ადგილობრივი მკვიდრნი იძულებული გახდნენ, საცხოვრებლები იქ გადაეტანათ, სადაც დღევანდელი ქალაქი დემრეა.

მოზადებულია history.com-ის მიხედვით

(მარცხნივ) ნეკროპოლის ფრაგმენტი. (მარჯვნივ) მირას ამფითეატრი

ნობრ-დავი ცეცხლის ალუი

პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის შპილი, რომელიც ხანძრისას ჩამოინგრა, შეიძლება პირვანდელი სახით აღარ აღდგეს. ეს საერთაშორისო კონკურსის შედეგებზე იქნება დამოკიდებული. „საერთაშორისო კონკურსის სამუალებით ჩვენ დაუადგენთ, საჭიროა თუ არა შპილის ზუსტად ერთი-ერთში აღდგენა თუ სჯობს, ტაძარს ახალი, თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისი შპილი დაუაშენოთ“, — ამბობს საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრი ედუარ ფილიპი.

პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის დიდი ნაწილი ძლიერმა ხანძარმა 15 აპრილს გაანადგურა. მათ შორის არის ჯვრის ფორმის გუმბათი აღმოსავლეთ ნაწილში და მასზე აღმართული ერთ-ერთი შპილი.

გადარჩა შენობის ძირითადი კონსტრუქცია, დასავლეთ ნაწილის მრგვალი სარკმელი — ვარდული და მთავარი ფასადის ორი კოშკი.

ცეცხლს გადაურჩა ნოტრ-დამის რელიკვიები, მათ შორის, იესო ქრისტეს ეკლის გვირგვინი და წმინდა ლუის ტუნიკა. მეხანძრე-მაშველები ჰყვებიან, რომ ეს სახანძრო ბრიგადის კაპელანის, ჟან-მარკ ფურნიეს დამსახურებაა, რომელსაც საფრანგეთში უკვე მოიხსენიებენ პარიზის გმირად. სწორედ მან გამოიტანა ცეცხლში გახვეული ტაძრიდან ქრისტიანული რელიკვიები, მათ შორის იესო ქრისტეს ეკლის გვირგვინი. „მას არაფრის შეშინებია. პირდაპირ მივიდა რელიკვიებთან“, — ყვება ერთ-ერთი მეხანძრე-მაშველი.

ჟან-მარკ ფურნიემ სიმამაცე 2015 წელს

საკონცერტო დარბაზ „ბატაკლანზე“ ტერორისტული შეტევის დროსაც გამოიჩინა, როცა ის დაჭრილებს ეხმარებოდა.

პარიზის მერის, ან იდალგოს ინფორმაციით, შენარჩუნებულია ტაძრის საკურთხეველიც. როგორც მერმა თქვა, ყველაფერი არც ისე ცუდად არის, როგორც თავიდან შიშობდა.

პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარში ხანძრის შესახებ შეტყობინება სამაშველო სამსახურში, როგორც ონლაინგამოცემა BuzzFeedი წერს, აალებიდან 23 წუთის დაგვიანებით, პარიზის დროით 18:43 შევიდა. არადა, ნოტრ-დამში პირველი სახანძრო განგამი 18:20 წუთზე ჩაერთო. სიგნალიზაციის ჩართვის შემდეგ ტაძრის ადმინისტრაციამ წირვაზე მყოფთა ევაკუაცია დაიწყო, თუმცა თანამშრომლები მაინც ფიქრობდნენ, რომ ხანძრის მაუწყებელი სიგნალიზაცია შესაძლოა მართალი არ ყოფილიყო. მათ მხოლოდ მეორე სახანძრო განგამის ჩართვის შემდეგ გაარკვიეს, რომ ტაძრის სახურავი იწვოდა.

ტაძრის სახურავი
მთლიანად დაიწვა

ხანძრის ლოკალიზებასა და ცეცხლის კერების ლიკვიდაციას ასობით მეხანძრე-მაშველი რამდენიმე საათის განმავლობაში ცდილობდა. ვერ გამოიყენეს ვერტმფრენები, რადგან იყო საფრთხე, საჰაერო ჭავლს კონსტრუქცია სრულად ჩამოეშალა.

საფრანგეთის პრეზიდენტმა ემანუელ მაკრონმა პირობა დადო, რომ გოტიკური საკათედრო ტაძარი, რომლის მშენებლობა XII საუკუნეში დაიწყო და XIV-ში დასრულდა, მალე აღდგება. დაიწყო ტაძრის რესტავრაციისთვის შემოწირულობების შეგროვება და ხანძრიდან ორ დღეში უკვე მილიარდი ევრო შეგროვდა. თანხას რიცხავენ მეცენატები, მსხვილი ფრანგული კომპანიები, პარიზის მერია, საფრანგეთის კულტურული მემკვიდრეობის ფონდი, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მოქალაქეები, მათ შორის საქართველოდანაც.

ნიშანდობლივია, რომ პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარში გაჩენილი ხანძრის შემდეგ ვიქტორ ჰიუგოს რომანის, „პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის“ გაყიდვა გაიზარდა და წიგნი „ამაზონის“ ტოპათუფელში შვეიდა. სპეციალისტები ამბობენ, რომ ეს არც არის გასაკვირი, რადგან ნოტრ-დამი არა მხოლოდ საფრანგეთის, არამედ შუა საუკუნეების ევროპული ცივილიზაციის სიმბოლოა და მას ხანძარი შენ თვალწინ ანადგურებდეს — ასეთი რამ თანამედროვე ადამიანის მესიერებისთვის უცხოა.

ინეო ჯაფარიძე

(ზემოთ) ჩაქცეული შპილის ადგილი ტაძრის ცენტრში. უკან პლანზე მოჩანს გადარჩენილი საკურთხეველი მუხლმოურილი მეფეების ქანდაკებებით. (ქვემოთ მარცხნივ) სახანძრო ბრიგადის კაპელანი ჟან-მარკ ფურნიე. (ქვემოთ მარჯვნივ) პარიზელების ლოცვა

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით

(კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, კრატანხია, შეთავაზება...)

პალიტრა მედია გისმენთ!..

 დარეკეთ: 219 60 13

 მოგვწერეთ: contact@palitra.ge

ან: „კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)

საფოსტო ყუთების საშუალებით

ტყავის ჩაფხუტების პირამიდა

1919 წელს გადაღებულ ფოტოზე ნიუ-იორკის ცენტრალური რკინიგზის თანამშრომლები „გამარჯვების გზას“ დღესასწაულობენ. ეს ხდება პარკ ავენიუზე, ცენტრალური ტერმინალის წინ გერმანული პიკელჰელმებისგან აგებულ პირამიდასთან. პიკელჰელმი არის ტყავის ჩაფხუტი შუბისებრი წვეტით, რომელსაც XIX-XX საუკუნეებში ატარებდნენ გერმანელი, ინგლისელი და რუსი სამხედროები, პოლიციელები და მქანძრეები. პიკელჰელმები ხშირად ასოცირდებოდა პრუსიულ და გერმანულ იმპერიულ არმიებთან.

პარკ ავენიუს პირამიდა 12 ათასი პიკელჰელმისგან შედგებოდა. ჩაფხუტები კარკასზე იყო დამაგრებული. ეს ჩაფხუტები გერმანიის საწყობებიდან პირველი მსოფლიოს ომის ბოლოს გაგზავნეს, სხვა გერმანულ აღჭურვილობასთან ერთად. ხოლო „გამარჯვების გზა“ პარკ ავენიუზე სამხედრო სესხისთვის ფულის შესაკრებად დადგეს. აქ გამოფენილი იყო სხვა გერმანული სამხედრო ნადავლიც — მრავალრიცხოვანი დროშები, არწივები სვეტებზე, ზარბაზნები პირამიდის მარჯვნივ და მარცხნივ, ხოლო პირამიდის წვერს გამარჯვების ქაღალდით ფიგურა ქმნიდა.

აღსანიშნავია, რომ ამერიკულ საზოგადოებაში

დღეობაში თავდაპირველად გაჩნდა ეჭვები ამ ღონისძიების მორალურ მხარესთან დაკავშირებით, რადგან არ იყო მითითებული, რომ ჩაფხუტები საწყობებიდან იყო გამოტანილი და არა ბრძოლის ველიდან წამოღებული. ისინი ჯარისკაცებს არასოდეს ჰხურებიათ.

გერმანიაში პიკელჰელმი 1914 წლამდე ტყავისგან მზადდებოდა. ომის გამო ქვეყანაში ტყავის მარაგი მალე ამოიწურა და მისი გამოშვება ტყავის შემცველელებისგან დაიწყო. 1915 წელს ზოგი სახის პიკელჰელმი ფოლადის თხელი ფურცლისგან მზადდებოდა, თუმცა სარდლობას სულ უფრო მეტი და მეტი სჭირდებოდა და მასალად ჯერ ქეჩის, შემდეგ კი ქაღალდის გამოყენებაც დაიწყო. ომის პირველივე თვეებში გაირკვა, რომ პიკელჰელმი სანგრებში ბრძოლის ამოცანებს ვერ პასუხობდა — ნამსხვრევებისგან პრაქტიკულად არ იცავდა, ხოლო ჩაფხუტის წვეტი მფლობელს სულაც სამიზნედ აქცევდა. 1915 წელს შექმნეს მოსახსნელი წვეტი, რომელსაც წინა ხაზზე არ იკეთებდნენ. 1916 წელს პიკელჰელმი თანდათან ფოლადის ჩაფხუტით ჩაანაცვლეს, რამაც თავში ჭრილობებისგან გერმანულ ჯარისკაცთა სიკვდილიანობა 70%-ით შეამცირა.

მომზადებულია history.com-ის მიხედვით

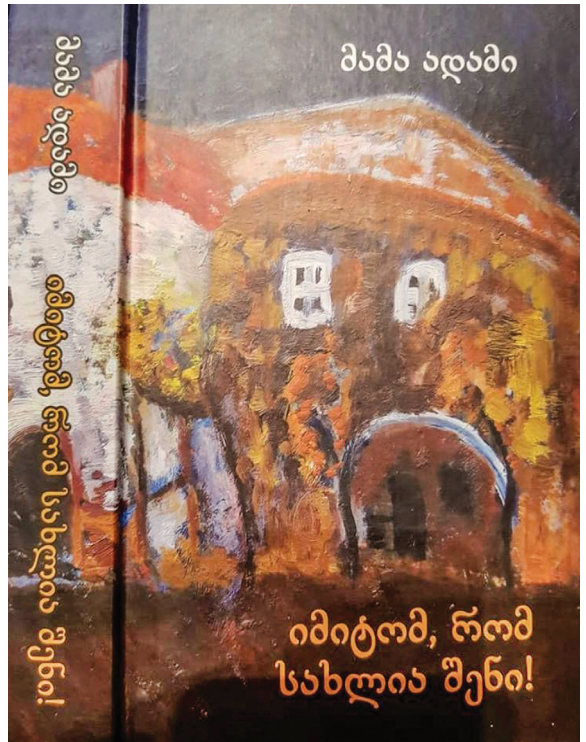
„იმიტომ, რომ სახლია შენი!“

გინდათ გაიცნოთ სოფლელი ბიჭი, რომელსაც შვიდი პარასკევი აქვს? ან მენახირე, რომელიც დაჟინებით დაეძებს ცხოვრების აზრს? შეხვდეთ პრომეთეს, რომელმაც თავისი მძიმე ბორკილები გაბრიელ მთაწარან-გელოსობის დღეს აიწვევითა? ან მენელსაცხებულ დედებოვით მოსიყვარულე ქალებს, ჩვენებურ და უცხოელ კაცებს, უცნაურად ნიჭიერ ბავშვებს, ლამაზებს, მახინჯებს, ჭკვიანებს, სულელებს, ერთგულებს, მოღალატეებს... და კიდევ, გაეცნოთ უამრავ დაუჯერებელ ამბავს, მწერლის მიერ სრულიად განსხვავებულ ფილოსოფიურ-შემეცნებით პრიზმაში გატარებულს და იმგვარად დატანის ფურცელზე... რატომ უნდა გაეცნოთ? — „იმიტომ, რომ სახლია შენი!“ ამ წიგნში უამრავ დაუჯერებელ ამბავს, თავგადასავალსა და ისტორიას გვასმენინებს მწერალი, ქმნის საკუთარ მხატვრულ სამყაროს, გვინახავს ადამიანურ ღირებულებებსა და მშობელ ქვეყანას.

„იმიტომ, რომ სახლია შენი!“ — ასე ჰქვია საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა თამარ მეფის სახელობის უნივერსიტეტის რექტორის, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორის, არქიმანდრიტ ადამის (ახალაძე) პროზაული ტექსტებისა და მოთხრობების ახალ წიგნს, რომლის წარდგინებაც ახლახან გაიმართა საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში.

საღამოზე შესავალი სიტყვით გამოვიდა ქართული უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი სერგო ვარდოსანიძე, მამა ადამის შემოქმედებაზე ისაუბრეს მაკა ჯოხაძემ, საღამოე კაპანაძემ, მარინა ტურავამ, ლევან ბებურიშვილმა, ჯამლელტ ხუხაშვილმა, ელენე სალარიძემ. მამა ადამის ნაწარმოებებიდან ნაწევრები წაიკითხეს მსახიობებმა ვახტანგ ახალაძემ და მაკა შალიკაშვილმა.

მაკა ჯოხაძე, მწერალი: „საოცარი ფე-რომენია მამა ადამი ჩვენს სინამდვილეში.

ასეთები თითქოს ისტორიული წარსულიდან გვახსოვს. იგი ზარივითაა, იმ ზარივით, ჯონ ლონის სიტყვებად რომ წააწერა ჰემინგუემ თავის რომანს „ვის უხმობს ზარი“. ჯერ კიდევ იმ პერიოდიდან მოკიდებული, როცა ჩვენს სალიტერატურო სფეროში გამოდიოდა ჟურნალი „ჩვენი მწერლობა“, ჩაფიქრებული მქონდა დამწერა წერილი სათაურით „ვის უხმობს მამა ადამის ზარი“. ზარი, რა თქმა უნდა, ჩვენ გვიხმობს, თითოეულ ჩვენგანს, ვინც სიყვარულის, რწმენის, სიტყვისა და სამშობლოს ფასი იცის. ამ წიგნით, ისე როგორც მთელი თავისი დეკალითა და შემოქმედებით, მამა ადამი ცდილობს თვალი აუხილოს ადამიანებს და მაცხოვარი, როგორც გიიომ აპოლინერმა აღმოაჩინა, როცა თქვა — „უამის გუგაში ბროლია იესო“ — სწორედ ეს ბროლი დაანახოს.

„იმიტომ, რომ სახლია შენი!“ — ამ წიგნითაც, როგორც მთელი თავისი მრავალმხრივი მოღვაწეობით, მამა ადამი ცდილობს თითოეული ჩვენგანი უძლები შვილივით საკუთარ სახლს დაუბრუნოს, ხალხი კი, როგორადაც ერთ დროს გვახსოვს, ისევე ერად აქციოს“.

„ისტორიანი“

ქართველი იუნკრების უესანიზნაპი ხუთეული

სენ-მექსანის სკოლის ქართველი კურსანტები. უკანა რიგში დგანან (მარცხნიდან მარჯვნივ): ივანე ვაჩნაძე, ნიკოლოზ თოხაძე და ალექსანდრე კინწურაშვილი. წინა რიგში სხედან: ალექსანდრე ჯინჭარაძე და გიორგი ოდიშელიძე (ნანო კვინიტაძის საოჯახო არქივიდან)

რუსეთ-საქართველოს 1921 წლის ომში მარცხისა და საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგ, მთავრობისა და სამხედრო ელიტის ნაწილთან ერთად, ემიგრაციაში სამხედრო სკოლის კურსანტები — იუნკრებიც წავიდნენ. ემიგრაციაში მყოფი მთავრობა ცდილობდა, ქართველი ოფიცრები და იუნკრები ვეროპული სახელმწიფოების არმიებსა და სამხედრო სასწავლებლებში დაესაქმებინა. 1921 წლის ზაფხულის ბოლოს იუნკრთაგან შეირჩა ხუთი გამორჩეული კურსანტი: ივანე ვაჩნაძე, ნიკოლოზ თოხაძე, ალექსანდრე კინწურაშვილი, ალექსანდრე ჯინჭარაძე და გიორგი ოდიშელიძე. მათ სწავლა უნდა განეგრძოთ საფრანგეთში, სენ-მექსანის ქვეითთა სამხედრო სასწავლებელში. კურსანტებს რეკომენდაცია გაუწიეს და დახასიათება მისცა სამხედრო სკოლის უკანასკნელმა მეთაურმა, პოლკოვნიკმა (მოგვიანებით პოლონური არმიის გენერალი) ალექსანდრე ჩხეიძემ და ქართული არმიის მთავარსარდალმა, გენერალმა გიორგი კვინიტაძემ. საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ფონდში დაცული ეს დახასიათებები საინტერესო უნდა იყოს იუნკრთა ისტორიით და კონკრეტულად ამ პირთა ისტორიით დაინტერესებულთათვის.

მეორის გზა

სანამ უშუალოდ დახასიათებებს გავეცნობოდეთ, საინტერესოა თუ რა ბიოგრაფია უმაგრებდა ზურგს არჩეულ ხუთეულს 1921 წლის ზაფხულამდე.

ივანე ვაჩნაძე დაიბადა 1899 წლის 10 აპრილს სიღნაღის მაზრის სოფელ კარდენახში. 1917 წელს დაასრულა სწავლა ვორონჟის კადეტთა კორპუსში. სამხედრო სკოლაში შესვლამდე მსახურობდა ქართულ ჯარში, კერძოდ, სამთოცხენოსან ბატარეაში. სომხეთ-საქართველოს 1918 წლის ომში, სადახლოს ბრძოლაში მონაწილეობისთვის დაჯილდოვდა წმინდა გიორგის მე-4 ხარისხის ჯვრით. სამხედრო სკოლაში შევიდა 1919 წლის 1-ლ სექტემბერს. რუსეთ-საქართველოს 1921 წლის ომის პერიოდში იყო იუნკერთა უფროსი კურსის ცხენოსანი განყოფილების უფროსი პორტუპეი-იუნკერი.

ნიკოლოზ თოხაძე დაიბადა 1901 წლის 12 იანვარს ოზურგეთში. დაასრულა თბილისის ქართული გიმნაზია 1919 წელს. სკოლაში სწავლის პერიოდშიც კი, 17 წლის ასაკიდან ის მსახურობდა ჯარში, კერძოდ მე-2 ცხენოსან რაზმში და აქტიურად მონაწილეობდა საბრძოლო მოქმედებებში. 1918 წელს მონაწილეობა მიიღო აწყურის ბრძოლაში ოსმალთა წინააღმდეგ, იბრძოდა საჩხერისა და სოჭის მიმართულებით ბოლშევიკების წინააღმდეგ. ენგურთან ბრძოლაში გამოჩენილი სიმამაცისთვის დაჯილდოვდა წმინდა გიორგის მე-4 ხარისხის ჯვრით, ხოლო სომხეთთან ომში, იურხარისერალის ბრძოლაში მიიღო მე-3 ხარისხის გიორგის ჯვარი. 1919 წლის 15 სექტემბერს შევიდა სამხედრო სკოლაში. რუსეთ-საქართველოს 1921 წლის ომის პერიოდში იყო იუნკერთა უფროსი კურსის საარტილერიო განყოფილების იუნკერი.

ალექსანდრე კინწურაშვილი დაიბადა 1900 წლის 1-ლ აპრილს ქუთაისში. 1919 წელს დაამთავრა ქუთაისის მე-2 გიმნაზია. 1920 წლის 1-ლ სექტემბერს შევიდა სამხედრო სკოლაში. რუსეთ-საქართველოს 1921 წლის ომის პერიოდში იყო უმცროსი კურსის მე-3 განყოფილების ქვეითი იუნკერი.

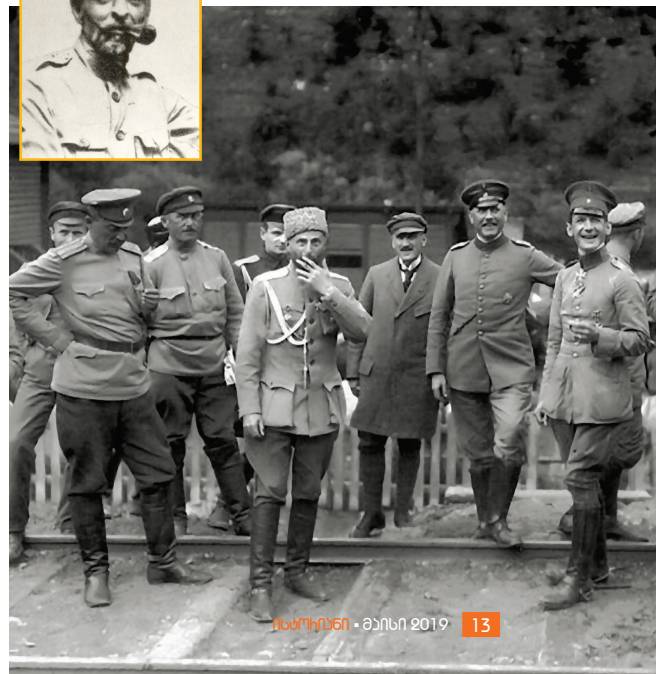
ალექსანდრე ჯინჭარაძე დაიბადა 1897 წლის 16 იანვარს ოზურგეთში. 1917 წელს დაამთავრა თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზია. 1917 წლის 2 თებერვლიდან ჩაირიცხა რუსული არმიის 116-ე ქვეით სათადარიგო

პოლკში, ამავე წლის 3 მაისს გადაიყვანეს რუსული არმიის ქართველ დრაგუნთა პოლკში. 1918 წლის 2 თებერვლიდან გადაიყვანეს ქართული საარმიო კორპუსის მე-2 საარტილერიო ბრიგადაში. მონაწილეობდა ოსმალთა წინააღმდეგ ახალციხე-ახალქალაქის მიმართულებით მიმდინარე ასპინძის, ახალქალაქისა და ციხიჯვრის ბრძოლებში. ორჯერ დაიჭრა ტყვეით მარცხენა ხელში. მონაწილეობდა სომხეთ-საქართველოს ომში, შულავერისა და სადახლოს ბრძოლებში, რისთვისაც დაჯილდოვდა წმინდა გიორგის მე-4 ხარისხის ჯვრით. 1919 წლის 14 ოქტომბერს დაითხოვეს არმიიდან, როგორც ოჯახის ერთადერთი მარჩენალი. 1920 წლის 8 სექტემბერს შევიდა სამხედრო სკოლაში. რუსეთ-საქართველოს 1921 წლის ომის პერიოდში იყო უმცროსი კურსის მე-2 განყოფილების ქვეითი იუნკერი.

გიორგი ოდიშელიძე დაიბადა 1898 წლის 6 თებერვალს თელავში. 1917 წელს დაამთავრა თბილისის პირველი გიმნაზია. ხუთ თვეს მსახურობდა ქართული კორპუსის შტაბთან არსებულ ცხენოსანთა ასეულში. მონაწილეობდა ოსმალების წინააღმდეგ 1918 წლის აპრილში ნატანებ-ჩოლოქის ბრძოლაში. ქართული კორპუსის დაშლის შემდეგ მსახურობდა თელავის მაზრის სამხედრო ბეგარის უფროსის სამმართველოში. სამხედრო სკოლაში შევიდა 1919 წლის 1-ლ სექტემბერს. რუ-

◀ **გენერალი ალექსანდრე ჩხიძე**

გენერალი გიორგი კვინიტაძე ▼

კაპიტანი ნიკოლოზ თოხაძე 1936 წელს (თამარ კინსკის (ამილახვრის) საოჯახო არქივიდან)

სეთ-საქართველოს 1921 წლის ომის პერიოდში იყო იუნკერთა ქვეითი ასეულის ზემდეგი და იმავედროულად, უფროსი კურსის იუნკერი.

როგორც ვხედავთ, შერჩეული ხუთი კურსანტიდან ოთხს სამხედრო სკოლაში შესვლამდე საკმაოდ დიდი სამხედრო გამოცდილება ჰქონდა. მიღებული ჰქონდათ საბრძოლო ჭრილობები და მედლები. სამხედრო საქმისადმი მათი ინტერესი კარგად ჩანს თუნდაც იმ ფაქტიდან, რომ ზოგიერთი მათგანი სკოლის დამთავრებამდე და სამხედრო-სავალდებულო ასაკს (20 წელი) მიღწევამდეც კი მსახურობდა ჯარში.

გენერლები და იუნკრები

უფროსი პორტუპეი იუნკერი **განაძე ფანე** ასლანის ძე, 22 წლისა, გაათავა საკადეტო კორპუსი, სკოლაში შემოსავლამდინ მსახურობდა ქართულ არტილერიაში. სამხედრო სკოლაში გაატარა თითქმის ორი წელი. მშვიდი, დინჯი, თავდაჭერილი, ზრდილობიანი, პატიოსანი და განვითარებული, სამხედრო საქმე უყვარს და გულმოდგემით სწავლობდა. უფროსებთან იცავდა დისციპლინას, ამხანაგებს უყვართ და პატივს სცემენ, ფიზიკურათ, კარგათ განვითარებულია, ცხენოსანი ჯარის მოყვარეა. მიღებული

აქვს რიგიანი მომზადება. ომში გამოიჩინა მამაცობა. ლტოლვილთა ბანაკში ასეთივე დარჩა. საერთოთ გამოჩენილი იუნკერია. ღირსია საზღვარგარეთ წარვლინების. სამშობლოს მოყვარეა და რესპუბლიკის მომხრე.

*პოლკოვნიკი ჩხეიძე
6 აგვისტო 1921 წ.*

ჩემი მოწაფეა. დინჯი, წყნარი ყმაწვილია. დიდი ყურადღებით ეპყრობა სამხედრო საქმეს. ვადასტურებ ატესტაციას.

*გენ. კვინიტაძე
8 მარიაშობისთვე 1921 წ.*

იუნკერი **თოხაძე ნიკოლოზი** გიორგის ძე, 22 წლისა (სინამდვილეში 20 წლის. — დ. ს.). გათავებული აქვს სათავადაზნაურო გიმნაზია, სკოლაში შემოსავლამდინ მსახურობდა ქართულ ჯარში და აქვს მიღებული გიორგის ჯვარი, სკოლაში იყო თითქმის ორი წელი, მეცადინეობდა და სწავლობდა სამხედრო საქმეს ყურადღებით, საარტილერიო საქმეში მომზადება საკმაოდ აქვს მიღებული. ხასიათით სრულიად დამოუკიდებელია, განვითარებულია, არ არი გულახდილი, ეგოისტია და კარიერისტი, თავის ინტერესს ყველაფერზე მაღლა აყენებს. ამხანაგებს უყურებს ზევიდან, სკოლის ცხოვრების პირობებში თავდაჭერილი და დისციპლინიანი იყო, ეხლა კი, ლტოლვილთა ბანაკში, შეეცყო დაუჭერლობა. ლტოლვილთა ბანაკში გააღო დუქანი — თავის ამხანაგებიდან იღებდა 100 და ხშირად 150% მოსაგებს. მიუხედავად იმისა რომ ჩემგან, როგორც კომენდანტისაგან, აკრძალული ჰქონდა — ჩუმათ უშვებდა დუქანში ლოთობას, რასაც შედეგათ მკვლელობაც კინაღამ მოჰყვა. ფიზიკურათ საუკეთესოთ განვითარებულია, შეხედული და ჯანმრთელი მამაკაცია. საერთოთ კარგი იუნკერია. საზღვარგარეთ წარვლინებისთვის არ იყო არჩეული, რადგანაც რჩებიანი გამოჩენილი იუნკრები არტილერიისტები 4 კაცი, რომლებიც სუყველაფერში მასზე მაღლა დგანან. სამშობლოს მოყვარეა და რესპუბლიკის მომხრე.

*პოლკოვნიკი ჩხეიძე
6 აგვისტო 1921 წ.*

ჩემი მოწაფეა. მაგის კარგობაში არ ვარ დარწმუნებული, შეიძლება ჩაიდინოს რაიმე ცუდი. საერთოთ კაი იუნკერი იყო, მაგრამ არა ისეთი, რომ ჩაითვალოს პირველ ხუთში. აქ

ჩაიდინა ზოგიერთი არა ვარგისი თვისებები. ატესტაციას ვადასტურებ.

გენ. კვინიტაძე
8 მარიაძობისთვე 1921 წ.

იუნკერი **კინწურაშვილი ალექსანდრე** სიმონის ძე, 21 წლისა, გათავებული აქვს სათავადაზნაურო გიმნაზია, სკოლაში შემოსვლამდინ სამხედრო სამსახურში არ ყოფილა. სკოლაში იყო თითქმის ერთი წელი. გამოიჩინა დიდი ინტერესი სამხედრო საქმისადმი და საგნებისადმი. ძლიერ ნიჭიერია და განვითარებული, საშუალო ნიშანი ჰქონდა თითქმის 12, მშვიდი, თავდაჭერილი, დინჯი, ზრდილობიანი, უფროსებთან დისციპლინიანი, ამხანაგებს უყვართ, პატიოსანი და კეთილშობილი. ფიზიკურათ კარგათ განვითარებულია. საერთოთ, გამოჩენილი იუნკერია. ღირსია საზღვარგარეთ წარვლინებისა. სამშობლოს მოყვარეა და რესპუბლიკის მომხრე.

პოლკოვნიკი ჩხეიძე
6 აგვისტო 1921 წ.

ვიცნობ ცოტათ, რადგან უნცროს კლასისაა. ვიცნობ კაი მხრივ. ატესტაციას ვადასტურებ.

გენ. კვინიტაძე
8 მარიაძობისთვე 1921 წ.

იუნკერი **ჯინჭარაძე ალექსანდრე** დავითის ძე. 24 წლისა, გათავებული აქვს ქართული გიმნაზია, სკოლამდინ მსახურობდა რუსის ჯარში და შემდეგ ქართულ ჯარში, ომში რამდენჯერმე იყო, ახალციხის ომში ორჯერ დაჭრილია. სომხებთან ომში მიღებული აქვს გიორგის ჯვარი. იჩენს დიდ ინტერესს

სამხედრო საქმისადმი, სკოლაში იყო თითქმის ერთი წელი, გამოიჩინა დიდი ნიჭი და განვითარება, საგნებს ადვილათ სწავლობდა. უკანასკნელ ომში ღირსეულად იქცეოდა. მშვიდი, თავდაჭერილი, პატიოსანი და კეთილშინიანი. ფიზიკურათ კარგათ განვითარებულია. უფროსებთან დისციპლინიანი, ამხანაგებში კარგი მეგობარია. საერთოთ, გამოჩენილი იუნკერია. ღირსია საზღვარგარეთ წარვლინებისა. სამშობლოს მოყვარეა და რესპუბლიკის მომხრე.

პოლკოვნიკი ჩხეიძე
6 აგვისტო 1921 წ.

აგრეთვე ცუდათ ვიცნობ, რადგანაც უნცროსი კლასისაა. ვიცნობ მაინც კაი მხრივ. ატესტაციას ვადასტურებ.

გენ. კვინიტაძე
8 მარიაძობისთვე 1921 წ.

ზემდეგი **ოდიშელიძე გიორგი** ზაქარაის ძე. 23 წლისა, გაათავა თბილისის 1-ლი გიმნაზია, სამხედრო სკოლაში შემოსავლამდინ მსახურობდა ქართულ ცხენოსან ასეულში, სამხედრო სკოლაში იყო თითქმის ორი წელი, თავიდანვე გამოიჩინა თავი, როგორც კეთილშინიანმა, შრომისმოყვარე და პატიოსანმა ახალგაზრდამ. როდესაც იქნა დანიშნული ზემდეგის თანამდებობაზე, საუკეთესოთ ასრულებდა თავის მოვალეობას და შემდეგში შეიქმნა გამოჩენილი უფროსი და ამხანაგი, იუნკრები საესეებით სცნობდნენ მის ავტორიტეტს და იმავე დროს იყვნენ საუკეთესო მეგობრები. დინჯი, მშვიდი, ზრდილობიანი, კეთილშობილი, პატიოსანი, განვითარებული,

სენ-მექსანის სამხედრო სასწავლებელი

გიორგი ოდიშელიძე მაროკოში, 1930-იანი წლები

შრომის მოყვარე, და სავსებით დისციპლინის მქონე. ფიზიკურათ კარგათ განვითარებულია. ლტოლვილთა ბანაკის პირობებში შეინარჩუნა ისევე ის თავდაჯერებულობა და ამითი იპყრობდა გარეშე ოფიცრების ყურადღებას. სამხედრო საქმის შესწავლას ეპყრობოდა დიდი ყურადღებით და გულმოდგემით, ქვეითი ჯარის მოყვარეა. საერთოთ გამოჩენილი იუნკერია. ღირსია საზღვარგარეთ წარვლინებისა. სამშობლოს მოყვარეა და რუსუბლიკის მომხრე.

პოლკოვნიკი ჩხეიძე
8 აგვისტო 1921 წ.

ჩემი მოწაფეა, კარგათ ვიცნობ. ნიჭიერია და ადვილათ ითვისებს სამხედრო მეცნიერებას. ვადასტურებ ატესტაციას.

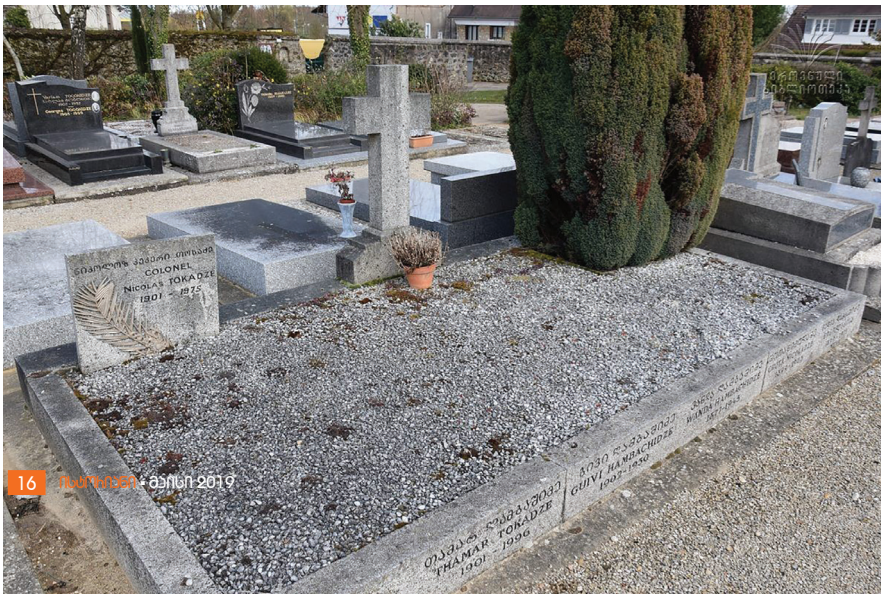
გენ. კვინიტაძე
8 აგვისტო 1921 წ.

ჩხეიძისა და კვინიტაძის შერჩეულმა ხუთეულმა მათი ნდობა სავსებით გაამართლა, მათ შორის ყველაზე მეტად კი „ნაკლებად სანდო“

ნიკოლოზ თოხაძემ. (მის შესახებ იხილეთ ალექსანდრე მიქაბერიძის წიგნი “With Honor and Fidelity”: Life and Career of Colonel Nicolas Tokhadze (1901-1975) of the French Foreign Legion. Tbilisi. 2015. „ღირსებითა და ერთგულებით“: საფრანგეთის უცხოური ლეგიონის პოლკოვნიკის, ნიკოლოზ თოხაძის (1901-1975) ცხოვრება და კარიერა“. — დ.ს.). ხუთივე მათგანი გახდა ფრანგული არმიის უფროსი ოფიცერი, მსახურობდნენ საფრანგეთის უცხოურ ლეგიონში, მეთაურობდნენ სხვადასხვა დონის შენაერთებს, იბრძოდნენ მეორე მსოფლიო ომში, მიიღეს მრავალი სამხედრო ორდენი, ასწავლიდნენ სხვადასხვა სამხედრო სასწავლებელში და ზოგიერთი მათგანი აქტიური სამხედრო კარიერის დასრულების შემდეგ მსახურობდა მაღალი რანგის ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე. ამასთანავე, აქტიურად მონაწილეობდნენ ქართული ემიგრაციის ცხოვრებაში.

ღიმიტრი სილაძეძე

ისტორიკოსი

პოლკოვნიკი ნიკოლოზ თოხაძის საფლავი ლევილის ქართველთა სასაფლაოზე

განსაკუთრებული საჩუქარი კვირის პალიტრის ერთგულ მკითხველს

ლოცვანი

შექმნილია სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის,
უწმინდესისა და უნებარესის ილია II-ის
ლოცვა-კურთხევით

სპეციალური
ფასი
11⁵⁰ ლ
გაზეთთან
ერთად 13 ლ

- წიგნი დაბეჭდილია სპეციალურ ქაღალდზე;
- ჩასმულია ელვაშესაკრავიან, თერმულად დამუშავებული ტყავის ჩანთა-ყდაში;
- გაფორმებულია ოქროს გრავირებით.

29 აპრილიდან გაზეთ „კვირის პალიტრასთან“ ერთად

იკითხეთ წიგნის მაღაზიებსა და პრესის გავრცელების წერტილებში ან დარეკეთ
ნომრებზე: 0(32)2382673; 0(32)2382674 და www.elva.ge ადგილზე მოგართმევთ

პირველი ძართული ორდენი

სამხედრო
ჯილდოს
თამარ მეფის
ბამოსასულაბით
ბასცემდნენ I და II
მსოფლიო ომების
პერიოდში

თამარ მეფის
ორდენი

(დასაწყისი იხ. „ისტორიანი“ №100)

თამარ მეფის ორდენის კავალერი შეიძლება ბოლა გამხდარიყო ისიც, ვინც არ შედიოდა ლეგიონში, მაგრამ რაიმე არსებით სამსახურს გაუწევდა გერმანულ-ქართულ სამხედრო-პოლიტიკურ ალიანსს. ასეთთა შორის იყვნენ როგორც ქართველები, ასევე გერმანელები.

ამ ორდენის ქართველ კავალერთა საპატიო რიგში არიან: „სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტის“ მესვეური მემედ აბაშიძე (1873-1937) და იმავე კომიტეტის წევრი ყადირ შერვაშიძე (1887-1919). ამ წარჩინების ნიშნით ისინი 1918 წლის 10 სექტემბერს, ბერლინში დაუჯილდოებიათ.

გაიცა სათანადო ოფიციალური დოკუმენტებიც, რომელთაც ხელს აწერენ „საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტიის უცხოეთში მოქმედი კომიტეტის“ წევრები: გიორგი კერესელიძე, მიხეილ წერეთელი, ალექსანდრე გოზალიშვილი და ზია ბეგ აბაშიძე (მემედ აბაშიძის ღვიძლი ბიძაშვილი).

საბუთში ვკითხულობთ: „მოსაგონებლად იმ ძვირფასი სამსახურისა, რომელიც თქვენ მიგიძღვით ჩვენს საქმეში, გვაქვს პატივი, მოგაწოდოთ სამახსოვრო ნიშანი ქართველთა ლეგიონისა. ნიშანი უნდა იტარებოდეს მკერდის მარცხენა მხარეზე ქვემოდან“.

მოჩუქურთმებულ ჩარჩოში ჩასმულ ამ საბუთზე, ტექსტის ზემოთ, ცენტრში გვხვდება

თამარ მეფის III ხარისხის ორდენის მსგავსი გამოსახულება.

მემედ აბაშიძისა და ყადირ შერვაშიძის თამარ მეფის ორდენით დაჯილდოების დამადასტურებელ საბუთებზე, ტექსტის ქვემოთ, მარცხენა მხარეს არის დასმული მრავალი ბეჭედი წარწერით: „საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტია. უცხოეთში მოქმედი კომიტეტი“.

თამარის ორდენის კავალერი იყო გამოჩენილი მამულიშვილი და შემდგომში ჩვენი ემიგრაციის ცნობილი წარმომადგენელი დავით (დათა) ვაჩნაძე (1884-1962). თავის მოგონებებში იგი წერს: „1918 წელს „გერმანულ და ქართულ შტაბებთან ერთად ვიღებ მონაწილეობას საქართველოს ჯარის ორგანიზაციის პროექტის შედგენაში. ოქტომბერში დაჯილდოებული ვარ „თამარ მეფის ორდენით“ დამოუკიდებლობის კომიტეტის მიერ“.

თამარის ორდენის ქართველ კავალერთა შორის ღირსეული ადგილი უკავია საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის თვალსაჩინო წევრს, ქართული ლეგიონის ჩამოყალიბების ერთ-ერთ ინიციატორსა და ხელმძღვანელ ლეო კერესელიძეს. ბათუმელი მურად ნიჭარაძე იკონებდა, რომ II მსოფლიო ომის დროს უნახავს „ჩონხა-ახალუხში გამოწყობილი, არწივით მომზირალი თვალებით, მუდამ შემართული და დაუდგრომელი ბატონი ლეო რა სიამაყით ატარებდა ამ ორდენს. კარგად მახსოვს, ახალ

ლევონერებს გვესაუბრა მასზე. ჩვენი დიდი დედის — წმინდა თამარის ორდენი, ყველა ქართველს უნდა აღაფრთოვანებდეს სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლაში“.

I მსოფლიო ომის წლებში, გერმანულ წყალქვეშა ნაგებს, შავი ზღვის საშუალებით საქართველოში ზოგჯერ გადმოჰყავდათ დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრები და გადმოჰქონდათ საომარი საჭურველი თუ ფული. ცნობილია, რომ 1916 წლის დასაწყისში ფოთის სიახლოვეს გადმოსულა 12-კაციანი ჯგუფი, რომელსაც მნიშვნელოვან თანხასთან ერთად გადმოუტანია „რადაც დოკუმენტები“ და მოსახლეობაში გასაფრცხვლებელი საგანგებო მოწოდებები.

1917 წლის 8 ოქტომბერს, დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრებმა მიხეილ წერეთლის მეთაურობით, გერმანული წყალქვეშა ნავით საქართველოში (ფოთსა და ანაკლიას შორის) საიდუმლოდ შემოიტანეს დიდძალი იარაღი და ფული. ამ ოპერაციის წარმატებით განხორციელებაში, კერძოდ, შემოზიდული იარაღის დაბინავებაში დიდი წვლილი შეიტანა სამეგრელოს მთავრის ყოფილმა მოურავმა. მისი დაჯილდოების ამბავი ამდღევებლად აქვს გადმოცემული მიხეილ წერეთელს. იგი იხსენებდა: „შვედით სახლში და მოგვეკება პატრონი მისი, შესანიშნავი მოხუცი ნიკო ხორავა... მიფართვით თამარის ორდენი, რომელიც 1916 წელს ქართული კომიტეტი საგან იყო დაარსებული. ნიკომ აიღო თამარის ორდენი, დახედა თამარ დედოფლის სურათს, განაპყრო ხელები და თქვა სახარების სიტყვები: აჲ განუტვეე მონა შენი, უფალო, რამეთუ ვიხილე მაცხოვრებაი შენი... თამარის ქვეყანაში, მისი ქვეყნის განთავისუფლებისათვის ხალხი მქვია ჩემს ქოხში“.

1918 წელს თამარ მეფის ორდენით დაჯილდოვდა შემდეგში საქართველოს კურორტოლოგიის ინსტიტუტის აფხაზეთის ფილიალის დირექტორი, პროფესორი ალექსანდრე გრიგოლია (1879-1976), რომელსაც ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ფრიდრიხ ვერნერ ფონ ჰერულენბურგთან, გაგრის მფლობელ პრინც ალექსანდრე ოლდენბურგთან და სხვა ცნობილ პირებთან.

თამარის ორდენებით ასევე დაჯილდოვდნენ ნიკო ნიკოლაძე (1843-1928) და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის თბილისის გარნიზონის უფროსი, გენერალი სტეფანე გიორგის ძე ასბეტელი (1877-1922).

მემელ აბაშიძე

ვალირ შერვაშიძე

თამარის ორდენის გერმანულ კავალერთა სათავეში დგას გერმანიის შეიარაღებულ ძალთა სახელოვანი მთავარსარდალი, გენერალური შტაბის ხელმძღვანელი გენერალ-ფელდმარშალი პაულ ფონ ჰინდენბურგი (1847-1934).

1917 წლის 29 ნოემბერს, ქართული ლევონის ერთი ნაწილის ოსმალეთიდან რუმინეთში გადაყვანისა და დაბინავების საქმეში გაწეული სამსახურისათვის, თამარის ორდენით დაჯილდოეს პრუსიის პრინცი ვოლდემარი, რომელიც ლევონს რუმინეთში ქვია და მისი საბრძოლო მზადყოფნა დაათვალიერა.

დავით (დათა) ვაჩნაძე

გენერალი სტეფანე ახმეტელი

დასავლეთეფროპული ფირმების მიერ სხვადასხვა დროს დამზადებული თამარ მეფის ორდენის ვგუმბლარები

თამარის ორდენით სხვადასხვა დროს დაჯილდოვდნენ: გენერლები ერის ლუდენდორფი და ოტო ფონ ლოსოვი, კაპიტანი ფონ დერ შულენბურგი (რომელიც მანამდე თბილისში გერმანიის კონსულად მუშაობდა), უფროსი ლეიტენანტი კურტ ფონ გალენი, ლეიტენანტი, დოქტორი მარტინ შედე, დოქტორი რ. ფრიშკე და „რამდენიმე ავსტრიელი მოქალაქე“.

მას შემდეგ, რაც ქართული ლეგიონის დაშლა გადაწყდა, ლეიტენანტმა, დოქტორმა მ. შედემ სთხოვა კონსტანტინოპოლში მყოფ „კავკასიის ოფიცერთა კავშირის“ მეთაურ ფონ დერ შულენბურგს, რომ ლეგიონის ოფიცერთა შუამდგომლობის საფუძველზე, თამარის ორდენით დაეჯილდოებინათ ყველა ლეგიონერი. ამის შემდეგ დაამზადეს თამარის ორდენები — თანმხლები დოკუმენტებითურთ.

1918 წლის ივნისში, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თხოვნით, თბილისში ჩამოვიდა ორი ბავარიული ათასეული (სულ 1800 კაცი) და გერმანიის სამხედრო-დიპლომატიური მისია გენერალ ფრიდრიხ კრეს ფონ კრესენშტაინის მეთაურობით. გერმანულმა ათასეულებმა დიდი დახმარება გაუწიეს საქართველოს თურქ დამპყრობელთა ალაგმვაში, რომლებიც ისტორიული ქართული მიწა-წყლის მიტაცებას ლამობდნენ.

აღსანიშნავია, რომ ამ ათასეულების ჩამოსვლამდე და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე სამხედრო ტყვეთაგან და ქვემო ქართლში მცხოვრებ გერმანელთაგან სახელდახელოდ ჩამოყალიბდა „ლანდგერის“ (სახალხო ლაშქრის) ტიპის რაზმები, რომლებმაც შეძლეს ბათუმი-თბილისის სარკინიგზო მაგისტრალის თურქთაგან დაცვა.

გენერალ ალექსანდრე ზაქარიაძის ცნობით, თურქებთან ბრძოლას შეეწირა 14 გერმანელი ჯარისკაცი და 2 ოფიცერი.

ვიქტორ ნოზაძის (1893-1975) ცნობით, გერმანელები თავიანთ თურქ მოკავშირეებს 1918 წლის 13 ივნისს შეეტაკნენ მდინარე ხრამ-

თან (ბორჩალოს მახრა), რასაც რამდენიმე მეტროპოლი შეეწირა.

ამრიგად, 1918 წლის ივნისიდან დეკემბრამდე, გერმანია და საქართველო ბუნებრივ მოკავშირეებს წარმოადგენდნენ. გერმანული ჯარი საქართველოში ამ ქვეყნის მთავრობის მოწვევით იმყოფებოდა და შინაგანი სტაბილურობის მტკიცე გარანტი იყო. ასე გარდაიქმნა 1914-1917 წლებში არსებული გერმანულ-ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსი გერმანია-საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსად 1918 წლის გაზაფხულიდან.

მიუხედავად იმისა, რომ ორიენტაციის გერმანიაზე აღება 1918 წლის გაზაფხულზე სავსებით გამართლებული იყო და შექმნილი ურთულესი ვითარებიდან ერთადერთ გამოსავალს წარმოადგენდა, სამწუხაროდ, პირველი მსოფლიო ომის დასასრულმა სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანა საქართველოს მესვეურთა პროგერმანულ ორიენტაციას, რამაც უარყოფითი როლი შეასრულა 1918 წლის მიწურულიდან ამიერკავკასიაში შემოსულ ინგლისურ ჯარებთან ურთიერთობაში.

საგულისხმოა, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს მესვეურები ერთობ დადებით შეფასებას აძლევდნენ გერმანელთა ყოფნას საქართველოში.

საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას წერდა, რომ ქვეყნის სუვერენულ უფლებათა პატივსაცემისა და შინაურ საქმეებში ჩაურევლობის „დაუვიწყარი მაგალითი მოგვცა გერმანიის ჯარების სარდლობამ. ჩვენ — სოციალისტები და დემოკრატები, ისინი — მონარქისტები, აზნაურები. განსხვავება პოლიტიკური და იდეოლოგიური იყო დიდი. მიუხედავად ამისა, ჩვენი ურთიერთშორის დამოკიდებულება იყო ლოიალური, მეგობრული, გულწრფელი“.

1918 წლის 28 ივნისს, ფოთში, საქართველოსა და გერმანიის რაიხს შორის გაფორმებულ მრავალ სხვა შეთანხმებასთან ერთად ხელი მოეწერა ფინანსურ შეთანხმებასაც. კერძოდ, საქართველოში იმხანად მიმოქცევაში მყოფი დროებითი ფულადი ნიშნის — ამიერკავკასიის კომისარიატის ბონის პარალელურად, გერმანული მარკაც დაუშვეს. ადგილობრივი და გერმანული ვალუტების პარალელური მიმოქცევა I მსოფლიო ომში გერმანიის დამარცხებამდე გრძელდებოდა.

ფინანსთა მინისტრი კონსტანტინე კანდელაკი აღნიშნავდა, რომ გერმანელთა „გვემა

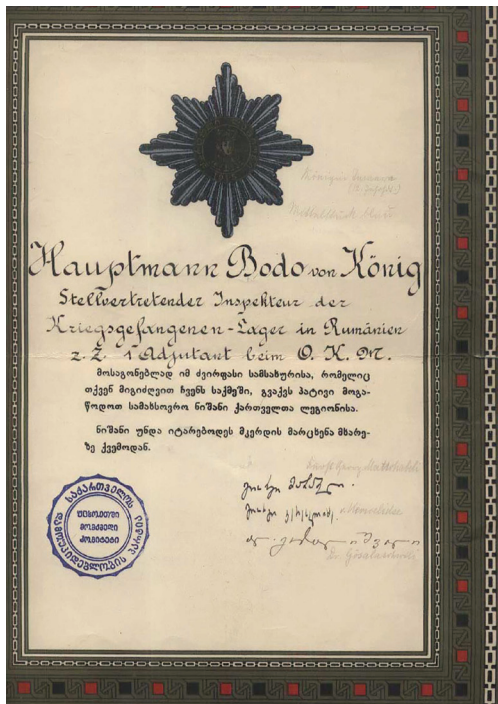
საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტიის ხელმძღვანელი კომიტეტის მიერ გაცემული სიგელი ქართული ლეგიონის საპატიო ნიშნით ფრიდრიხ ვერნერ ფონ დერ შულენბურგის ადგილობრივი შესახებ. ხელს აწერენ ქართველთა კომიტეტის თავმჯდომარე პეტრე სურგულაძე და წევრები (1917 წლის 1 მაისი, კონსტანტინოპოლი)

ჩვენი ქვეყნის ეკონომიურ აღორძინებისათვის ძალიან ფართო იყო და ყოველმხრივი“.

მთავრობის თავმჯდომარის მოადგილე გრიგოლ ლორთქიფანიძე წერდა, რომ „საქართველოს მოკავშირე გერმანულმა მხედრობამ“ ჩვენი სამშობლო ოსმალების ურდოებისაგან იხსნა.

გენერალ შალვა მაღლაკელიძის თქმით, პირველ მსოფლიო ომში დამარცხებული გერმანიის უბედურება საქართველოს უბედურებაც იყო.

ზურაბ ავალიშვილი წერდა: „1918 წლის ზაფხულში გერმანია აღმოჩნდა საქართველოს დამოუკიდებლობის მიმრქმელი — ამ

„საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტიის უცხოეთში მოქმედი კომიტეტის“ მიერ გაცემული სიგელი ქართული ლეგიონის საპატიო ნიშნით პაუტმან ბოდო ფონ კონიგის დაჯილდოების შესახებ. ხელს აწერენ გიორგი მაჩაბელი, გიორგი კერესელიძე და ალექსანდრე გოზალიშვილი

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო სამინისტროს 1918 წლის 13 დეკემბრის № 5352 ბრძანებით თამარ მეფის ორდენით დაჯილდოების დაკუთმნები, დადასტურებული კავკასიაში დისლოცირებული გერმანული ჯარის სარდლობის მიერ

დროს ამ როლის შესრულება ხელეწიფებოდა მხოლოდ მას. მისი მხარდაჭერით, ეს საკითხი საერთაშორისო მნიშვნელობას იძენდა“.

აღსანიშნავია, რომ გერმანელებმა საქართველოსადმი თავიანთი კეთილგანწყობილი დამოკიდებულების საჯაროდ გამოხატვაც სცადეს. კერძოდ, თბილისში მყოფმა გერმანული დელეგაციის ხელმძღვანელმა, გენერალმა კრესენშტაინმა, თავისი ქვეყნის რაიხსკანცლერისადმი 1918 წლის 8 სექტემბერს გაგზავნილ მოხსენებით ბარათში საჭიროდ მიიჩნია საქართველოს მესვეურთა გერმანული ორდენებით დაჯილდოება, რაც I მსოფლიო ომის საბედისწერო ფინალის გამო, ვერ განხორციელდა. გერმანელი გენერალი მიიჩნევდა, რომ სხვადასხვა ხარისხის ორდენებით თანამიმდევრობით უნდა დაჯილდოებულიყვნენ შემდეგი ხელმძღვანელი პირები: ნოე ჟორდანიანი, აკაკი ჩხენკელი, ნოე რამიშვილი, კარლო ჩხეიძე, გრიგოლ გიორგაძე, გიორგი ჟურული, ივანე ლორთქიფანიძე, იოსებ ბარათაშვილი, ასევე გენერლები ალექსანდრე გედევანიშვილი და ალექსანდრე ანდრონიკაშვილი. გათვალისწინებული იყო ოპოზიციური ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერის — სპირიდონ კედიასა და ამჟვე პარტიის წარმომადგენლის — თეოდ დავით (დათა) ვაჩნაძის დაჯილდოებაც.

გერმანულ მოკავშირეებს არც ქართველები დარჩნენ ვალში.

I მსოფლიო ომში გერმანიის დამარცხების შემდეგ, საქართველოში მყოფი გერმანული მისია, თავისი ჯარის ნაწილებითურთ, იძულებული გახდა სამშობლოში დაბრუნებულიყო. ქართველებმა მოკავშირენი ღირსეულად გააცილეს. ინგლისელთაგან დასაცავად, მათ მატარებელს ფოთამდე გაჰყვა 30 რჩეული ქართველი ჯარისკაცი კაპიტან გიორგი აფხაზის მეთაურობით.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო მინისტრის მოვალეობის შემსრულებლის, გენერალ ზაქარია მდივნის 1918 წლის 13 დეკემბრის №5352 ბრძანებულების თანახმად, ყველა გერმანული სამხედრო პირი, რომელიც 1918 წლის 4 ნოემბრის შემდეგ იმყოფებოდა საქართველოში, მის წინაშე დამსახურებისათვის, იღებდა უფლებას ეტარებინა „წმინდა თამარის ორდენი“.

ამ ბრძანებულებიდან ნათელი ხდება, რომ 1918 წლის მიწურულს, თამარის ორდენმა სამახსოვრო ჯილდოს ფუნქცია შეიძინა.

ბრძანებულებაში უკვე გამოკვეთილად ჩანს

ქართული მხარის პეროგატივა ორდენით დაჯილდოებაზე, რაც მეტად საყურადღებო ფაქტია, რადგან მანამდე, ამ ჯილდოს გაცემა, ზოგჯერ გერმანიის გენშტაბის პოლიტიკურ სექციასთან შეთანხმებით ხდებოდა.

ხსენებული ბრძანებულება წაიკითხეს საქართველოში დისლოცირებულ ყველა გერმანულ საჯარისო ნაწილში. ამას მოჰყვა ბარონ ფონ დერ გოლციის ბრძანებულება, რომლის მიხედვითაც, თამარის ორდენით დაჯილდოებულებს შეეძლოთ მიეღოთ მათი დაჯილდოების დამადასტურებელი ოფიციალური დოკუმენტი, ხოლო ორდენი შეეძინათ საკუთარი სახსრებით. დაჯილდოებულთ უფლება ჰქონდათ, ორდენები გერმანიაში, თავიანთი ხარჯით დაეშადადებინებინათ.

ცნობილია, რომ თამარის ორდენით 2500 გერმანელი ჯარისკაცი და 300 ოფიცერი დაჯილდოვდა.

სამშობლოში დაბრუნებულმა გერმანელმა ოფიცრებმა და ჯარისკაცებმა მალევე დაიმშვენეს მკერდი ბერლინური ფირმების მიერ დამზადებული თამარ მეფის ორდენებით, თუმცა წარჩინების ამ ნიშნის საქართველოს სახელმწიფო ჯილდოდ აღიარება გერმანიაში საკმაოდ გაჭიანურდა.

1919 წლის 12 ივლისს, გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტრო აღნიშნავდა, რომ საქართველოს დე იურე ცნობამდე თამარის ორდენის სახელმწიფო ჯილდოდ აღიარება შეუძლებელი იყო.

ამის საპასუხოდ, იმავე წლის 19 ივლისს, ხსენებული სამინისტროსადმი, მათივე თხოვნით გაგზავნილ წერილში, გენერალი კრესენშტაინი სავსებით მართებულად მიუთითებდა: „წმინდა თამარ მეფის ორდენებით დაჯილდოებამ ოფიცრებსა და ჯარისკაცებში დიდი სიხარული გამოიწვია. დარწმუნებული ვარ, რომ მებრძოლთა დიდმა ნაწილმა საკმაოდ ძვირფასი ჯილდო მიიღო. ორდენის არცნობამ კი შესაძლოა მის კავალერთა იმედების მწარე გაცრუება გამოიწვიოს და ქართველები, რომლებიც დაჯილდოებისას საუკეთესო განზრახვით ხელმძღვანელობდნენ, უეჭველად განაწყენდებიან. ამის ასაცილებლად, თავს უფლებას ვაძლევ, შემოგთავაზოთ, რომ თუმცა ორდენის სახელმწიფო ჯილდოდ ცნობისაგან გერმანიის მთავრობამ ამჯერად თავი შეიკავა, მოგვიანებით, ეს ჯილდო მაინც უნდა ვაღიაროთ, ხოლო მანამდე, წარჩინების ამ ნიშნებით

დაჯილდოება, სამხედრო სამინისტრომ თავის სათანადო დოკუმენტებში უნდა აღნიშნოს“.

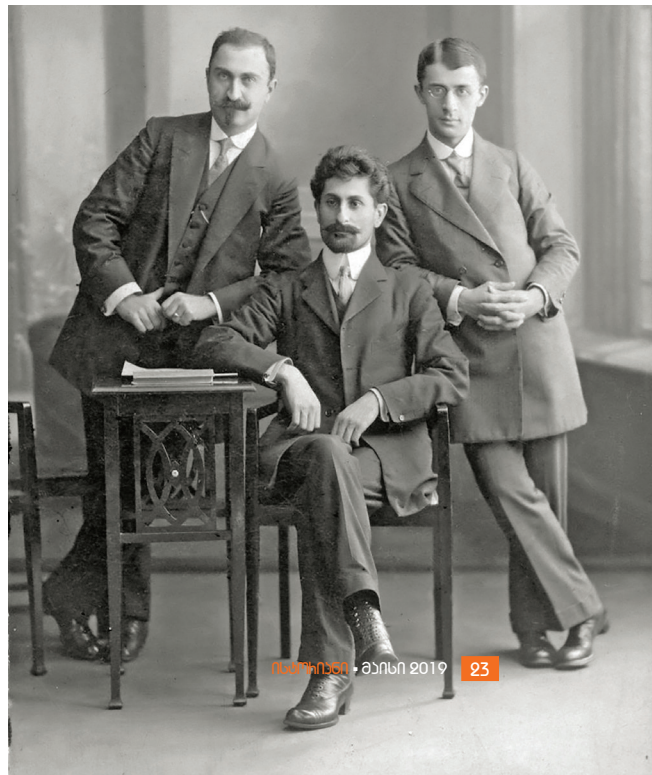
1920 წლის 24 სექტემბერს, გერმანიის ხელისუფლებამ იურიდიულად აღიარა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, მაგრამ ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფოს დამოუკიდებლად არსებობის დღეები, სამწუხაროდ, უკვე დათვლილი იყო. 1921 წლის გაზაფხულზე, იგი საბჭოთა რუსეთის ექსპანსიონისტური პოლიტიკის მსხვერპლი გახდა...

თამარის ორდენის არსებობა საბჭოთა პერიოდის ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაშიც აისახა. მათ შორის არის კონსტანტინე გამსახურდიას რომანი „დიონისოს ღიმილი“, რომელიც პირველად 1925 წელს გამოიცა. ამ ნაწარმოებში, თამარის ორდენის სხვა გერმანელ კავალერთა შორის დასახელებული არიან ფალკენჰაინი და მაკენზენი, რაც დოკუმენტურად ჯერ ვერ დასტურდება.

თამარის ორდენის გერმანელი კავალრების ერთი ნაწილი, როგორც ჩანს, საქართველოდან წასვლის შემდეგაც სიამაყით ატარებდა ამ საპატიო ჯილდოს.

საინტერესო მოგონებას გვაწვდის მეორე მსოფლიო ომის დროს გერმანელთა ტყვეობაში მყოფი, შემდეგში ცნობილი ჟურნალისტი ივანე ჯავახიშვილი, რომელიც წერს: „აბა, რას ვიფიქრებდი, თუ პიტლერელებთან გამძვინვარებული ბრძოლის ჟამს მოულოდნელად ენახავდი

მიხეილ წერეთელი (ცენტრში) მეგობრებთან ერთად

იმყოფებოდა საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტთან. ამდენად, კომიტეტის მიერ ჩამოყალიბებული ქართული ლეგიონის სამხედრო ჯილდოს — თამარ მეფის ორდენს ქართველი სოციალ-დემოკრატები „ოპოზიციურ ორდენად“ განიხილავდნენ.

2. ხსენებულ ორდენზე ბეთანიის მონასტერში გამოსახული თამარის ფრესკა იყო აღბეჭდილი. მარქსისტული მოძღვრებით გატაცებული სოციალ-დემოკრატები სრულ ინდიფერენტიზმს ამჟღავნებდნენ საქართველოს წარსულისადმი და ცხადია, რომ „ექსპლოატატორი მეფის“ სახელობის ორდენის სახელმწიფო ჯილდოდ გადაქცევა არ დაუშვებდნენ.

3. თამარ მეფის ორდენი, არსებითად, გერმანულ-ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსის ჯილდო იყო. 1918 წლის მიწურულს კი ეს ალიანსი დაირღვა და საქართველოში გერმანიის მოწინააღმდეგე ინგლისის ჯარი შემოვიდა. ინგლისელები საქართველოს I მსოფლიო ომში დამარცხებული გერმანიის მოკავშირე ქვეყნად განიხილავდნენ და თავიანთ დასაყრდენად კავკასიაში „ანტანტის“ ერთგულ დაშნაკურ სომხეთს მიიჩნევდნენ. ასეთ ვითარებაში, ამ ორდენის ქვეყნის სახელმწიფო ჯილდოდ ქცევა ისედაც დაძაბულ ინგლისურ-ქართულ ურთიერთობებს კიდევ უფრო გაამწვავებდა.

4. სოციალ-დემოკრატიულ ხელისუფლებას ქვეყნის „აზიის შვეიცარიად“ გადაქცევა სურდა, შვეიცარიაში კი არ არსებობს არავითარი სახელმწიფო ჯილდო. ასე რომ, შვეიცარიის მიბაძვით, ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა თავიანთი სამწლიანი (1918-1921) მმართველობის განმავლობაში, არ იზრუნეს ეროვნული ორდენებისა და მედლების დაწესებაზე. რაც შეეხება რუსულ საიმპერიო ჯილდოს — წმინდა გიორგის ჯვარს, რომელიც ამიერკავკასიის კომისარიატის, ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკისა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის ხანაში გაიცემოდა მხედრული მამაცობისა თუ საბრძოლო დამსახურებისათვის, ეს ჯილდო ხალხში უზარმაზარი ავტორიტეტით სარგებლობდა და მისი გაუქმება ხელისუფლებამ ვერ გაბედა.

აი, სწორედ ის მიზეზები, რომლებმაც 1918-1921 წლებში ხელი შეუშალეს თამარის ორდენის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო ჯილდოდ ქცევას.

1941 წელს აღდგენილი თამარ მეფის

გენერალი ერიხ ლულედორფი

გენერალი ოტო ფონ ლოსოვი

ორდენით დაჯილდოება II მსოფლიო ომში გერმანიის დამარცხების შემდეგ შეწყდა.

ამრიგად, თამარ მეფის ორდენის დაწესებისა და არსებობის ისტორია გადაჯაჭვულია I მსოფლიო ომში გერმანიის მხარეზე მებრძოლი საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტისა და ქართული ლეგიონის ისტორიასთან, ხოლო ამ ჯილდოს აღდგენის ფაქტი 1941 წელს — უკავშირდება II მსოფლიო ომში ასევე გერმანელთა მხარდამხარ მებრძოლ ქართველ მხედართა ისტორიას. ხსენებული წარჩინების ნიშნის კავალერთა შორის არიან როგორც გერმანელები, ასევე ქართველები. აქედან გამომდინარე, თამარის ორდენი, არსებითად, გერმანულ-ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსის ჯილდოა, თუმცა, ამავე დროს, იგი პირველი ქართული ორდენიც არის.

ნიკო ჯავახიშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

გრიგოლ რობაქიძის წერილები ბრიტანეთის ეროვნული ბიბლიოთეკიდან

წლეულს იანვარში შესაძლებლობა მომეცა მემუშავა მსოფლიოს ერთ-ერთ უმდიდრეს ბრიტანეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში (სამეცნიერო პროექტის „უცნობი ინგლისური ისტორიული წყაროები საქართველოს შესახებ — ტიუდორების არქივი“ ფარგლებში). აქ დაცული კოლექციები ხშირად ფასდაუდებელ ცნობებს შეიცავს გვიანი შუა საუკუნეების საქართველოს შესახებ. თუმცა, ამჯერად ყურადღებას გაგამახვილებთ ცნობილი ქართველი მწერლის, საზოგადო მოღვაწისა და პუბლიცისტის, თანამედროვე ქართული და გერმანული ფსიქოლოგიური რომანის ერთ-ერთი ფუძემდებლის, გრიგოლ რობაქიძის (1882-1962) პირად წერილებზე.

გრიგოლ რობაქიძე

გრიგოლ რობაქიძის პირადი წერილები სულ ახლახან შეისყიდა ბრიტანეთის ეროვნულმა ბიბლიოთეკამ ამ წიგნსაცავის ქართველი თანამშრომლის, ანა-ხათუნა ჭელიძის აქტიური მცდელობით. ეს არის ოთხი წერილი და ერთი ღია ბარათი, საინვენტარო ნომრით Or 16935. წერილები შედგენილია 1949-1952 წლებში ქართულ ენაზე და მათი ადრესატი დავით ყურულიშვილია. ამ უკანასკნელის საფლავი დღემდე შემორჩენილია ლვეილში და აქვე მითითებულია ემიგრანტის სიცოცხლის წლები (1907-1994).

ბრიტანეთის ბიბლიოთეკაში დაცული გრიგოლ რობაქიძის წერილები კარგად წარმოაჩენს დიდი მოღვაწის სულიერ სამყაროს; იმ სიმძიმელს, რომელსაც რობაქიძე ემიგრაციაში განიცდიდა.

4.12.1949

ჟენევა

დიდად პატეცემულო ბ-ო დავით!

მივიღე თქვენი ბარათი, გმადლობთ. მე ვაპირებ ჩამოვიდე პარიზში იანვრის დამდეგს — თუ რაიმე დაბრკოლება არ გადამედობა

წინ. განზრახვა მაქვს გავმართო ქართველთა სათვისტომოში საღამო ქართული სიტყვისა. თქვენც აპირებთ გამართოთ — უფრო სწორად: გამიმართოთ — „ლიტერატურული შეხვედრა“ — მოხსენებაც დაგიმზადებიათ ამისთვის. სასიამოვნო ამბავია. არ ვიცი მხოლოდ: შესაძლოა თუ არა, ხანის მოკლე მანძილზე, „საღამოც“ გაიმართოს და „შეხვედრაც“. ამას თქვენ გამოარკვევთ — ითათბირებთ მეგობრებთან.

დიად, ფრიად დაუფასე დაცვა თქვენ მიერ ჩემი სახელისა, რომელსაც აუგით „წვდებიან“ ვიეთნი თქვენს მოხსენებაზე. სხვისათვის თავგამოდება — ნიშანია კეთილშობილებისა. მე — აუგსაც გულდასმით ვისმენ, თუ გაუგებელს რაიმე გაეგება ლიტერატურისა. თუ არა და — ყურსაც არ ვათხოვებ. ეს არის ჩემი წესი. „ვიღაც რაღაცას მიედმოედება“ — ამას რომ გაეყვე, დროსაც დაუკარგავ და ხასიათსაც ვაზნებ ჩემსა. ამ წესს მე არ ვარღვევ.

გამიხარდება თქვენი გაცნობა. გამიხარდება სხვა ჩხარულთა გაცნობაც. ვინ არის ს. ფანჩულიძე, რომელიც მოკითხვას მითვლის. ფანჩულიძეთა რომელი კუთხიდანაა? ხომ იცით, ჩხარის მიდამოში ფანჩულიძეები სხვადასხვა

კუთხეებად არიან დაყოფილნი — გვარს: „ფან-ჩულიძე“ მეორე გვარი ემატება ხოლმე, ასე ვთქვათ, „მითხზული“, ხანდახან „უხამსიც“!

რამდენი კაცი ხართ მანდ ჩხარელნი ?

ჰეე, რა იქნებოდა: ოქონის მადლობიდან ერთხელ კიდევ ამეხალისებია თვალი! „ვა, სოფელო...“

კეთილი სურვილებით,
თქვენი
გრიგოლ რობაქიძე

22.12.1950

ჟენევა

დ. პტ. ბ. დავით!

გმაღლობთ საშობაო-საახალწლო მოლო-ცვისათვის. ეგებ მომავალმა წელმა შემიმსუბუქოს მწარე ბედი. გულითადი მოკითხვა თქვენს ძმას და სანდროს, ჩემს ნათესავს. იყავით მხნედ და კარგად!

კეთილი სურვილებით
თქვენი
გრიგოლ რობაქიძე

ამ ჟამად წერილებს ვწერ „ბ. ქ.“ მორიგე რვეულისათვის. ესეც მიიღეთ.

9.5.1951

ჟენევა

დიდად პატივცემულო
ბ-ო დავით!

გულითადი მადლობა სააღდგომო მოლო-ცვისათვის. სამწუხაროდ, ისე ვარ დატვირთული შრომით — ჩემი ცოლის აუადმყოფობის გამო — რომ მხოლოდ ორიოდე სიტყვით შემიძლია გამოვხმაურო თქვენს წერილს. მესმის თქვენი გულისტკივილი, მარტოობით გამოწვეული.

1. ჩვენ ისეთს მძიმე ხანაში ვცხოვრობთ, რომ ცოცხალნიც თითქმის მკვდრები ვართ ერთიმეორესათვის. „შენ“ არ ეხსნება შხიურად „ჩვენს“. დახშულობა ადამიანთა გულისა თანდისთან მატულობს და მძაფრდება. 2. განმარტოვებულს — ეს მე ხშირად განმიცდიდა — თვითონაც უდევს წილი მარტოობაში, რამოდენიმეთ. 3. ადამიანის ბუნება მხოლოდ მარტოობისას ღრმავდება — ეს ყველასათვის ცნობილია; საჭიროა მხოლოდ შინაგან სძლიო მარტოობას. 4. თქვენ გყავთ ძმა: ნამდვილი; გყავთ მეგობარი (სანდრო): იგიც ნამდვილი; ეს უკვე საკმაოა მარტოობის სიმძაფრის შენელებისათვის. 5. დროდადრო

უნდა გამოაქვეყნოთ ნარკვევი თუ შაირი რომელიმე ჟურნალში; ამ გზით გააბამთ კავშირს მკითხველთან — მარტოობის ძლევა გაგიადვილდებათ; „ბედი ქართლისა“ თქვენთვის გახსნილია. მჯერა, „გულის-ყურით“ მოისმენთ ზემოთქმულს.

იყავით მხნედ და კარგად!

გულითადი მოკითხვა თქვენს ძმასა და სანდროს.

თქვენი პატივცემული
გრიგოლ რობაქიძე

2.11.1951

ჟენევა

დიდად პატივცემულო
ბატონო დავით!

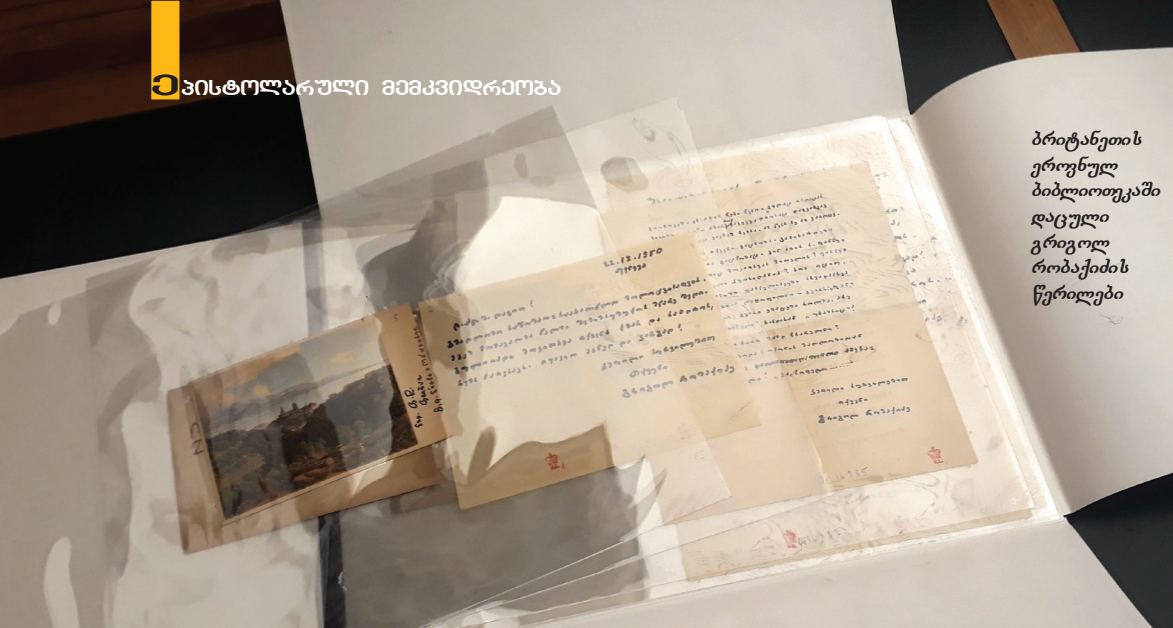
თვენი წერილი — 11.10.51 — მივიღე. გმაღლობთ!

განსაკუთრებით გმაღლობთ დახმარების აღთქმისათვის.

მწერთ: „შესაძლებლობის ფარგლებში ავასრულებთ, რასაც თქვენი გული მოითხოვს ჩვენგან“. „ჩვენ“ აქ ასე უნდა გავხსნა: თქვენ, თქვენი ძმა და ჩემი ნათესავი სანდრო. ამ აღთქმამ ფრიად შემარხია შინაგან. ჯერჯერობით არამიჭირს რა (სახეში მაქვს ნივთიერი მხარე). ეს არ ნიშნავს, რასაკვირველია, ეს „მხარე“ ჯეროვნად იყვეს მოგვარებული. თუ

დავით ყურულიძე

ბრიტანეთის
ეროვნულ
ბიბლიოთეკაში
დაცული
გრიგოლ
რობაქიძის
წერილები

ბრიგოლ რობაქიძე

■ ისე უნდა უცქერდე საკუთარ წარსულს, როგორც გველი უცქერს საკუთარ პერანგს — გახდილსა და დაგდებულს...

■ ადამიანი მხოლოდ და მხოლოდ მაშინაა ადამიანი, როცა იგი თავის-უფალია; თავისუფლებაა სხეური ელემენტი ადამიანში.

■ ჩემი ნატვრაა, როცა მე ამსოფლად უკვე აღარ ვიქნები, მიდიოდეს ვინმე ქართველი დედა ყოველ წელს მცხეთას, მწიფობის, ჩემი დაბადების თვეში, სანთელს აანთებდეს ამ პაწია სალოცავის წინ და ლოცვით ახსენებდეს ჩემს სახელს. მეტს არას ვთხოვ საქართველოს.

დავით ყურულიშვილის საფლავი ლევილში

გამიჭირდა, ძალიან გამიჭირდა — გაცნობებთ. ხოლო ეს ცნობაც სახელწოდება ჩემთვის მორალურად, ვიცი რა, თუ რა ჭკაპანწყვეტაში იმყოფებით თქვენ თვითონ, სამივე. იმედია, არ დამჭირდება მომართვა.

ჩემ ცოლს გამოკეთება ემჩნევა — ხოლო სულ მცირე.

ვახტანგ ღამბაშიძის გარდაცვალების ამბავმა ძალიან დამაღონა. მართალია, ძალიან მოხუცებული იყო — ხოლო გული ამას ანგარიშს არ უწევს. კეთილი და ნათელი კაცი იყო, სიყვარულით ანთებული მამულისადმი. განუსვენოს უფალმა!

იყავით მხნედ და კარგად!

გულითადი მოკითხვა თქვენს ძმასა და სანდროს

თქვენი პატემცემელი
გრიგოლ რობაქიძე

(როგორ ჩაიარა თქვენმა მოხსენებამ? რა იყო თემა?)

აქვე გაგაცნობთ სასიამოვნო სიახლესაც: ევროპაში გრიგოლ რობაქიძის არაერთი წერილი და მისი ბიოგრაფიის შესავსებად ღირებული ჩანაწერი ინახება. როგორც ჩემთვის ცნობილი გახდა, ბრიტანეთის ბიბლიოთეკა უახლოეს მომავალში საკუთარი კოლექციისთვის ამ ეპისტოლარული მემკვიდრეობის შექენასაც აპირებს.

გიორგი კალანდია

ხელოვნების სასახლის დირექტორი.
პროფესორი

საბანკო-საფინანსო რეფორმები დამოუკიდებელ საქართველოში

საქართველოს სახელმწიფო ბანკის გამგეობის წევრები. მთლიან რიგში თეთრ სამოსში — ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი გიორგი ჟურული

1918 წლის 26 მაისს ეროვნულმა საბჭომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა აღადგინა. სახელმწიფოს პოლიტიკური მმართველობის ფორმად, დამოუკიდებლობის აქტით, დემოკრატიული რესპუბლიკა აღიარეს. ეროვნული საბჭოს მიერ დამტკიცებული „საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის“ საფუძველზე, დამფუძნებელმა კრებამ 1919 წლის 21 მარტს, დაამტკიცა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ერთპარტიული (სოციალ-დემოკრატიული) მთავრობა ნოე ჟორდანიას თავმჯდომარეობით. ახალი მთავრობის შემადგენლობაში შედიოდა ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი კონსტანტინე კანდელაკი, რომელიც მანამდე მინისტრ გიორგი ჟურულის მოადგილე გახლდათ.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ქვეყნის ფულად-საფინანსო სისტემის შექმნასა და მის გამართულ მოქმედებას. 1919 წლის ივლისში გამოიცა დეკრეტი საქართველოს რესპუბლიკის მიერ ბონების გამოშვების შესახებ. დეკრეტი საშუალებას იძლეოდა, საქართველოს მთავრობას გამოეცა 300 მილიონი მანეთის ღირებულების ბონი. ბონს უნდა ემოქმედა დროებით, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფულის გამოშვებამდე. საინტერესოა, რომ ქართული ბონი მოქმედებდა რუსული ფულის ნიშნებისა და ამიერკავკასიის კომისარიატის ბონებთან ერთად. ბონს საკმაოდ მყარი კურსი ჰქონდა იმხანადაც და შემდგომ წლებშიც. იგი ბრუნვაში იყო 1921 წლის შემდეგაც.

დემოკრატიული რესპუბლიკის სოციალურ და ეკონომიკურ პოლიტიკაზე ბევრად იყო დამოკიდებული ახალგაზრდა სახელმწიფოს ბედი, ამიტომ ეკონომიკური რეფორმა

ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი კონსტანტინე კანდელაკი

1000-მანეთიანი
კუპურის
(163მმX102მმ)
წინა მხარე

5000-მანეთიანი
კუპურის
(175მმX105მმ)
წინა მხარე

წარიმართა არა მხოლოდ საბანკო-საფინანსო სფეროში, არამედ მრეწველობაში, აგრეთვე სოფლის მეურნეობაში აგრარული რეფორმის სახით. იღვკებოდა ნაბიჯები ვაჭრობის გამოცოცხლებისთვისაც. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ უდიდესი მნიშვნელობა მაინც საბანკო-საფინანსო სფეროს განვითარებას ენიჭებოდა. ამ მიზნით 1920 წელს ჩამოყალიბდა „საქართველოს რესპუბლიკის უმაღლესი ეკონომიკური საბჭო“, რომლის მოვალეობებში შედიოდა:

- 1) სახელმწიფო ფინანსების მოწესრიგება და ბიუჯეტის შედგენის ხელმძღვანელობა;
- 2) ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ერთიანი გეგმის შემუშავება.

1919 წლის ბოლოს დემოკრატიული რეს-

პუბლიკის ფინანსთა სამინისტრომ სახელმწიფო ბიუჯეტის მონახაზი შეადგინა. 1919 წლის 1-ლი ივნისიდან 1920 წლის 1-ლი ივნისამდე ბიუჯეტის შემოსავალს უნდა შეედგინათითქმის 2 მილიარდი მანეთი. თუმცა, ჯერ ბიუჯეტის განხილვა არ დასრულებულიყო, რომ ინფლაციის მზარდი ტემპის პირობებში შემოსავალ-გასავლის გათვლა არარეალური გახდა. იმ დროისთვის მთავრობის მიერ მიღებულმა ზომებმა ქვეყნის მდგომარეობა ვერ გააუმჯობესა. შექმნილ უძიმეს ეკონომიკურ პირობებში, მთავრობამ სცადა აგრარული სფეროსთვის მიეხედა და ამიერკავკასიის საადგილმამულო კომისია შექმნა. თუმცა, აგრარულ სფეროში რეფორმის გატარება ძალიან გართულდა.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში პირველი რესპუბლიკის ხანაში (1918-1921 წწ.) იმდენად მძიმე ეკონომიკური ვითარება შეიქმნა, რომ მთავრობას არ გააჩნდა თავის განკარგულებაში არც ოქროს მარაგი და არც საქონლის მნიშვნელოვანი ფონდები. მაშასადამე, არ შეეძლო შეექმნა საკუთარი ფულის სისტემა, ამიტომაც იმ ნაკრები ხარჯთაღრიცხვის სუროგატს, რომელსაც იგი ადგენდა, მხოლოდ პირობითად თუ დაერქმეოდა სახელმწიფო ბიუჯეტი. ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის ამხანაგის (მოადგილის), სიმონ ავალიანის ანგარიშით, სახელმწიფოს 1918-1919 წლის ბიუჯეტის წმინდა დეფიციტმა 75% შეადგინა, ხოლო 1919-1920 წლისამ კი 60%. ბიუჯეტის დეფიციტს მთავრობა ბონების გამოშვებით ფარავდა, ვინაიდან მას შემოსავლის სხვაგვარი წყარო, გარდა „საბეჭდი დაზგისა“, არ მოეპოვებოდა. საეულისხმოა, რომ მთავრობას „საბეჭდი დაზგაც“ ღალატობდა. „ჩვენი ექსპედიცია ვერ ასწრებს ფულის ნიშნების დამზადებას, თანახმად სახელმწიფოს მოთხოვნებისა“, — მოახსენებდა ფინანსთა მინისტრს ს. ავალიანი. ფინანსთა სამინისტროს წინადადება შეჰქონდა, ქართული ბონების ბეჭდვის შეკვეთა მისცემოდა „იტალიის სახელმწიფო ექსპედიციას“.

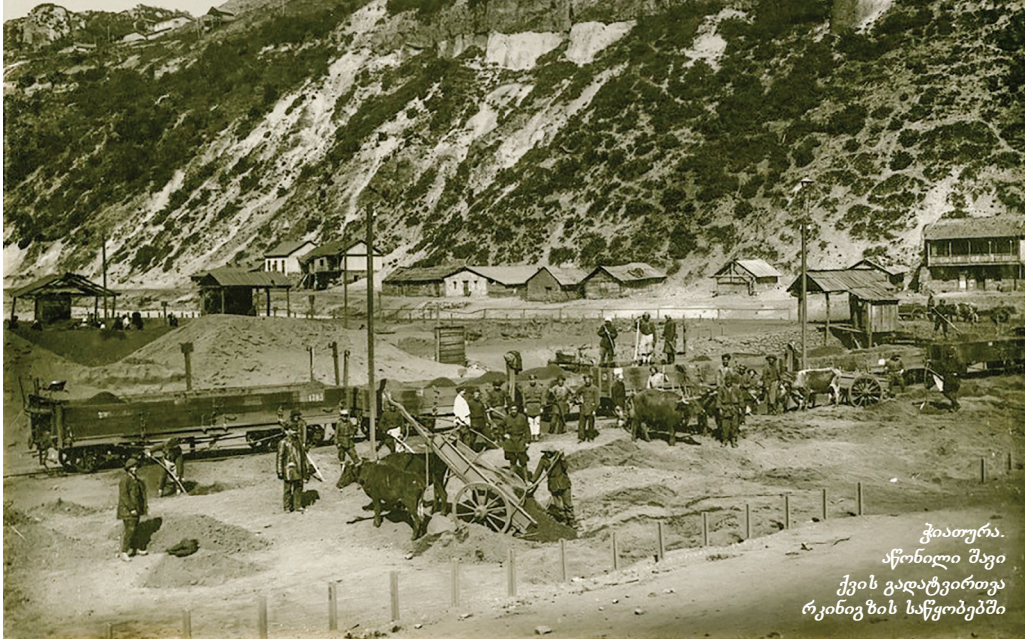
გართულებული საგარეო პირობები (სამხედრო მოქმედებები და ომები) დიდ ხარჯებს მოითხოვდა. მთავრობის უპირველესი საზრუნავი სახელმწიფო შემოსავლის გაზრდა გახდა. 1920 წლის სექტემბერში სპეციალური დეკრეტიც კი გამოიცა „თავისუფალი ვაჭრობის

შესახებ“. „საქართველოს ნავსადგურები თავისუფალი ვაჭრობისთვის გახსნილია“, — იტყობინებოდა დეკრეტი. დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა ბიუჯეტის შევსების შესაძლებლობას თავისუფალ სავაჭრო პოლიტიკაში ხედავდა. მონოპოლიზებული საქონლიდან ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილი მარგანეცმა დაიკავა და შეიქმნა „ჭიათურის მარგანეცის საექსპორტო საზოგადოება“ ანუ როგორც მას მაშინ უწოდებდნენ — „ჩემო“.

დემოკრატიული რესპუბლიკის ბიუჯეტს მონოპოლიებმაც ვერ უშველა და 1918-1919 წლის ბიუჯეტი 260-მილიონიანი დეფიციტით დასრულდა. მდგომარეობა არც 1920 წელს გამოსწორებულა. „ჩვენი ბიუჯეტი ისე მირბის მაღლა, რომ... თუ ასე ვიარეთ, ვერავითარი სესხი ვერ გამოასწორებს ჩვენს ფინანსებს“, — ატყობინებდა 1920 წლის გაზაფხულზე პირად წერილში ნოე ჟორდანიას ფინანსთა მინისტრს, რომელიც იმ დროს ინგლისიდან სესხის მიღებას ცდილობდა. საჭირო იყო, მთავრობას უფრო ქმედითი ნაბიჯები მოეძებნა ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. 1920 წლის 26 აგვისტოს „ერთობა“ (№231) მოითხოვდა: „წარმოების ორივე ფორმა — როგორც საზოგადოებრივი, ისე კერძო — უნდა ჩაყენებულ იქნას თანასწორ პირობებში“.

სპეკულაციის აყვავებისა და ინფლაციის პირობებში ყველაზე სარფიან საქმედ ფულით ვაჭრობა იქნა მიჩნეული. მთელი საქართველოს ვაჭრულ-ფინანსური წრეები 1919-1920 წლებში ე.წ. ბანკობის ციებ-ცხელებამ აიტანა. ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის

ჭიათურა.
აწონილი შავი
ქვის ვალატვირთვა
რკინიგზის საწყობებში

სამინისტროს კანცელარიის საქმეებიდან ირკვევა, რომ იმ ხანებში დაარსდა აბაშის სავაჭრო-სამრეწველო ბანკი, სამეგრელოს სავაჭრო-სამრეწველო ბანკი, ოზურგეთის კომერციული ბანკი, ჭიათურის ბანკი, ქიზიყ-კახეთის სავაჭრო-სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო ბანკი, „ქიზ-კახ ბანკი“. საგარაუდოდ, ბანკების ეს სია სრული არ არის და სხვადასხვა რაიონსა და ქალაქშიც იქმნებოდა მსგავსი ბანკები. მაგალითად, გაზეთ „საქართველოს“ 1920 წლის 21-27 ნოემბრის ნომერში დაბეჭდილია შემდეგი განცხადებები:

1) ქ. ლანჩხუთში არსდება ბ-ნ ფინანსთა მინისტრის ნებართვით გურიის სავაჭრო-კომერციული ბანკი, რომლის ძირითადი თანხა არის 2 მილიონი მანეთი;

2) დამფუძნებელნი დასავლეთ საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო ბანკისა ქ. ქუთაისში, ამით აცხადებენ, რომ ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის სამინისტრომ ა/წ 15 ოგლის ხსენებული ბანკის წესდება დაამტკიცა. ძირითადი თანხა განსაზღვრულია 20 მილიონი მანეთით.

საქართველოში ახალდაარსებული ამიერკავკასიის ბანკის, საქართველოს კოოპერაციული ბანკის „ცენტრობანკის“ გვერდით შეუფერხებლად განაგრძობდნენ მუშაობას რევოლუციამდე არსებული ბანკები: კავკასიის ბანკი, დონისა და აზოვის კომერციული ბანკი, ვოლგა-კამის კომერციული ბანკი და სხვ. აქ

მოქმედებდნენ აგრეთვე ევროპა-კავკასიის სავაჭრო ბანკი, იტალია-კავკასიის გამწადლებელი ბანკი და მთელი რიგი უცხოური ბანკების განყოფილებები და სააგენტოები. ცხადია, ამ მსხვილი საბანკო დაწესებულებების მოქმედების ზონაში ლანჩხუთის თუ აბაშის ახალდაარსებული კომერციული ბანკები, თავისი უმნიშვნელო ძირითადი კაპიტალით, მნიშვნელოვან როლს ვერ ითამაშებდა, მაგრამ ისიც საკმარისი იყო, რომ წვრილი ბანკების საშუალებით, ბურჟუაზიის ადგილობრივი ჯგუფები ახერხებდნენ მოსახლეობის გაფანტული დანაზოგების კონცენტრაციასა და ამით საგრძნობლად ზრდიდნენ მათ განკარგულებაში არსებულ კაპიტალს.

ამას გარდა, საყურადღებოა საქართველოს ცენტრალური ბანკის დაარსებაც, რომელიც საქართველოს ეროვნული ბანკის სახელით არის ცნობილი. დამოუკიდებელი საქართველოს საფინანსო წრეების წარმომადგენელთა აზრით, ცენტრალური ბანკი თვისებრივად ახალ პრინციპებზე დაყრდნობით უნდა დაფუძნებულიყო. საქართველოს მაშინდელი ფინანსთა მინისტრი კონსტანტინე კანდელაკი აღნიშნავდა, რომ სახელმწიფო ბანკი არ უნდა მოქცეულიყო კერძო აქციონერებისა და ფინანსთა მინისტრის გავლენის ქვეშ (როგორც ეს რუსეთის საბანკო პრაქტიკაში იყო მიღებული). ასეთ პირობებში საქართველოს სახელმწიფო ბანკის მოდელი შვედეთის

სახელმწიფო ბანკის მაგალითზე აიგო, რომელიც საუკეთესო რეპუტაციით სარგებლობდა, თუმცა განსხვავდებოდა ორივე ქვეყნის შესაბამისი დაწესებულებისგან.

ბანკის დაარსებისთვის საჭირო ძირითადი თანხა სახელმწიფო ხაზინამ გაიღო და მთელი მისი მოგებაც სახელმწიფო ხაზინას ეკუთვნოდა. იგი პირდაპირ ექვემდებარებოდა საკანონმდებლო ორგანოს — პარლამენტს. წესდების მიხედვით, ბანკის გამგეობა და ზედამხედველობის საბჭო მთავრობისგან დამოუკიდებელი ორგანოები უნდა ყოფილიყო.

1919 წლის 31 დეკემბერს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელმა კრებამ მიიღო „კანონი სახელმწიფო ბანკის დაარსების შესახებ“, რითაც ქვეყანაში საბანკო სისტემის მარეგულირებელი და ეროვნული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის განმახორციელებელი ორგანოს კანონიერ ფუნქციონირებას ჩაეყარა საფუძველი. კანონს ერთვოდა წესდება, რომელშიც საქართველოს სახელმწიფო ბანკის დანიშნულება, სტრუქტურული მოწყობა, საწესდებო კაპიტალი და უფლება-მოვალეობანი იყო განმარტებული.

საქართველოს სახელმწიფო ბანკის დაარსების შესახებ კანონით:

„1. დამფუძნებელი კრების მიერ მიღწეული წესდების თანახმად, დაარსებულ იქნეს საქართველოს სახელმწიფო ბანკი.

2. გაღებულ იქნეს საქართველოს სახელმწიფო ბანკის ძირითადი თანხად წესდების მე-2 მუხლის თანახმად, სახელმწიფო ხაზინიდან ორმოცდაათი მილიონი მანეთი.

3. არსებული კანონმდებლობის ყოველი ის მუხლი, რომელიც ეწინააღმდეგება საქართველოს სახელმწიფო ბანკის წესდებას, გაუქმებულ იქნეს ბანკის მოქმედების დაწყების დღიდან.

4. კანონი ესე ძალაში შედის დღიდან მისი მიღებისა დამფუძნებელი კრების მიერ“.

საქართველოს სახელმწიფო ბანკის ამოქმედება 1920 წლის ივლისიდან გახდა შესაძლებელი და სახელადაც, კანონის შესაბამისად, საქართველოს სახელმწიფო ბანკი ეწოდა. მისი ძირითადი ამოცანა იყო ფულის მიმოქცევისა და რესპუბლიკის ფულადი ნიშნების სტაბილურობა, აგრეთვე, ვაჭრობის, მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის მოკლევადიანი სესხების გაცემა. საქართველოს სახელმწიფო ბანკის პირველ

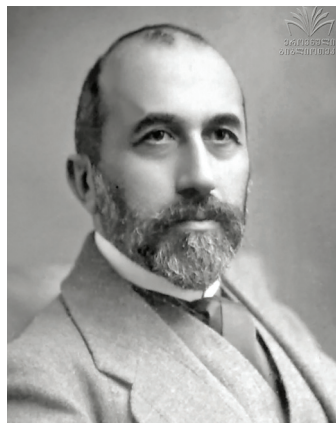
თავმჯდომარედ აირჩიეს ცნობილი ქართველი ფინანსისტი, ბანკირი იასონ ლორთქიფანიძე.

1918 წლის ივნისში დაარსდა „ქართული ფულის ფონდი“, რომელიც მომავალი ქართული ვალუტის სტაბილური კურსის ერთ-ერთი მყარი გარანტი უნდა გამხდარიყო. აღსანიშნავია, რომ ჯერ კიდევ 1918 წლის ივლისში გამოცხადდა კონკურსი ქართული ფულის ნიშნების კონკრეტული მხატვრული სახის შესარჩევად და დასადგენად. ღონისძიებას კურირებდა მთავრობის მიერ შექმნილი სპეციალური კომისია, რომელმაც ერთხმად მოიწონა მხატვარ იოსებ შარლემანის მიერ შესრულებული ესკიზი. სწორედ ეს ესკიზები დაედო საფუძვლად ქართული ბონების გარეგნულ სახეს...

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის ამგვარი სოციალური და ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა გამხდარიყო როგორც ქვეყნის ეკონომიკური აღმავლობის, ასევე სამოქალაქო მშვიდობის საფუძველი. თუმცა, ისტორიამ სხვაგვარად ინება და დამოუკიდებლობის დაკარგვამ ეს პოლიტიკა გრძელვადიანი შედეგების მიღებამდე შეწყვიტა.

ანა გიორგაძე

თსუ ჰუმანიტარული ფაკულტეტის ისტორიის მიმართულების სტუდენტი

იასონ ლორთქიფანიძე

იოსებ შარლემანი

ՀԻՆՉՆԻԹ

2019 ՏՐՈՆ ԱՆՈՆՈՆ ԵՐԱՅԻՐՈՒ ՈՆԻՐՉՈՒ

ნოვაზორუდი F-117 NIGHTHAWK-ი

მსოფლიო ავიაციაში ამ საფრენ აპარატს განსაკუთრებული ადგილი უკავია. სერიული წარმოების შედარებით მცირე რაოდენობის – 59 ერთეულის მიუხედავად, მისი შექმნა რევოლუციური მოვლენა იყო. 2008 წელს შეიარაღებიდან ნაადრევად მოხსნილი F-117 სირიაში საჰაერო იერიშებისთვის ორიოდე წლის წინ მწყობრში ისევ დააბრუნეს, მაგრამ მოვლენებს თანამიმდევრობით მივყვით.

Stealth-ის ტექნოლოგიით რადიოლოკაციურ, ინფრანითელ, აკუსტიკურ არხებში საფრენი აპარატის შემჩნევადობის შემცირება, ძირითადად, რთული გეომეტრიული ფორმების, რადიოშთანმთქავი მასალებისა და სპეციალური დაფარვის გამოყენებით არის შესაძლებელი.

მეორე მსოფლიო ომის დროს ორძრავიანი ბრიტანული Mosquito გერმანელებისთვის თავსატეხად იქცა – რადარები ხისგან დამზადებულ თვითმფრინავს ვერ აფიქსირებდნენ, რადგან რადიოტალღებისთვის ხე გამჭვირვალე მასალაა. Mosquito-ს კონსტრუქციაში ხის მასობრივად გამოყენება ლითონის დეფიციტმა განაპირობა, თუმცა მაშინ ნაკლებშემჩნევადობაზე არც ფიქრობდნენ.

რადარებისთვის „უხილავი“ კიდევ ერთი ომისდროინდელი თვითმფრინავი – გერმანული Go.229 უნდა ყოფილიყო. საფრენ აპარატს მფრინავი ფრთის სქემა და ხის პლანერი ჰქონდა...

საქართველოს დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმი. მარცხნიდან: თავმჯდომარის მოადგილეები ექვთიმე თაყაიშვილი, ალექსანდრე ლომთათიძე, სვიმონ მდივანი, დამფუძნებელი კრების მდივნის მოადგილე ქრისტინე შარაშიძე. მარჯვნივ მთავრობის ლოჯაში სხედან მთავრობის თავმჯდომარე და მინისტრები

ქალი დეპუტატები საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში

„ორივე სქესის მოქალაქე თანასწორია, როგორც პოლიტიკურ ისე სამოქალაქო, ეკონომიკურ და სოფჯახო უფლებებით“, — წერია პირველ ქართულ კონსტიტუციაში. 39-ე მუხლი აღიარებდა სქესთა შორის სრულ თანასწორუფლებიანობას — ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ევროპის რიგ ქვეყნებში ქალებს ხმის მიცემის უფლებაც არ ჰქონდათ. საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნებში 26 ქალი იყრიდა კენჭს. აქედან ექვსი სოციალ-დემოკრატი გახლდათ და ზუთი მათგანი გახდა საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის საკანონმდებლო ორგანოს წევრი.

ამ ქალების ისტორიები არც 1919 წელს იწყება და არც საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრობით სრულდება. თითოეულ მათგანს აქვს საკმაოდ რთული გზა განვლილი, ვიდრე ქვეყნის მართვის სათავესთან აღმოჩნდებოდნენ. ხელმძღვანელობდნენ ადგილობრივ ქალთა ორგანიზაციებს, პედაგოგიურ საქმიანობასთან ერთად, აქტიურად მონაწილეობდნენ პოლიტიკურ ცხოვრებაში და არსებული წეს-წყობილების საწინააღმდეგო აგიტაცია-პროპაგანდასაც მისდევდნენ. საარჩევნო სიაში ისინი იმიტომ მოხვდნენ, რომ მათი განვლილი გზა და ისტორია პარტიას ხმებს მოუტანდა. ეს არ ყოფილა გენდერული ბალანსისთვის გადადგმული ნაბიჯი და ქალები

მხოლოდ სქესის გამო არ გამხდარან საკანონმდებლო ორგანოს წევრები. ამასთან, იმ დროს, როცა ისინი მოღვაწეობდნენ, საზოგადოება ქალებს მხოლოდ საოჯახო სფეროს წევრებად განიხილავდა და ეს ფაქტორი მათ მოღვაწეობას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას სძენს.

მინაღორა ტოროშელიძე (1879-1967 წწ.) — კანდიდატთა პარტიული სიის მე-60 ნომერი, შრომის კომისიის მდივანი და სახალხო ჯანმრთელობის კომისიის თავმჯდომარე. მინაღორა აქტიურად მონაწილეობდა კომისიის საქმიანობაში და მისი სახელით მოხსენებებით გამოდიოდა კრების სხდომებზე. ტოროშელიძე გახლდათ შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ შემუშავებული სვანეთისა და ახალქალაქის

სამკურნალო და საექიმო დაწესებულებათა შესახებ პროექტების მომხსენებელი, სადაც შტატისა და ხარჯთაღრიცხვის დამტკიცებაზე იყო საუბარი.

ჯანმრთელობის კომისიას მიმართა საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოებამ. ისინი ითხოვნენ 4.500.000 მანეთს სურამის ფსიქიატრიული ახალშენის შესანახად. თავმჯდომარემ კრებას განუმარტა ამ შენობის მნიშვნელობა რესპუბლიკისთვის და დასძინა, რომ ეს ერთადერთი შენობაა მთელს ქვეყანაში, რომელშიც სულით ავადმყოფები არიან მოთავსებული. კომისიამ ერთხმად დაადგინა, რომ მთავრობასთან შუამდგომლობას გაუწევდნენ ხსენებულ საზოგადოებას.

ასევე მინაღორას დაეკლა მოქსენებინა, კრებისთვის საექიმო-სასანიტრო განყოფილების საპროტეზო სახელოსნოს შტატისა და ხარჯთაღრიცხვის დამტკიცების შესახებ. ჯანმრთელობის კომისიამ მუხლობრივად განიხილა კანონპროექტი საქართველოს რესპუბლიკის სასანიტარო ინსტიტუტის დაარსების თაობაზე. მინაღორა ტოროშელიძემ სამედიცინო განათლება ჟენევაში ჰქონდა მიღებული და კითხვაზე, ვის უნდა დაექვემდებაროს ინსტიტუტი, უპასუხა: „შვეიცარიაში, მაგალითად, თვითველ განყოფილებას ინსტიტუტისა ცალკე პროფესორი ჰყავს, მაგრამ ამით საქმე არ ბრკოლდება და ყველა დაწესებულება და პირი იმით ისე სარგებლობს, როგორც უნდა. უკეთესია იგი უნივერსიტეტთან არსებობდეს და განათლების მინისტრს ექვემდებარებოდეს. და მე მგონია, ამის საწინააღმდეგო შინაგან საქმეთა მინისტრს არაფერი ექნება“. კომისიამ დაადგინა, რომ ინსტიტუტი განათლების სამინისტროს დაექვემდებარებოდა და სახელმწიფო უნივერსიტეტთან დაარსდებოდა. მინაღორა იყო საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოების გამგეობის წევრიც და ამ კუთხითაც აქტიურად იყო ჩართული ჯანდაცვის სფეროში.

ქრისტინე (ჩილა) შარაშიძე (1889-1973) — კანდიდატთა სიის 71-ე ნომერი, საბიბლიოთეკო, სარედაქციო და სახალხო განათლების კომისიების წევრი და დამფუძნებელი კრების პრეზიდენტის უმცროსი მდივანი. ქრისტინემ მის კოლეგა გაბრიელ ცისკარიშვილთან ერთად პრეზიდენტის მოახსენა აგვისტოს 27-დან სექტემბრის 14-მდე თიანეთის მაზრაში მდგომარეობის შესახებ. მოხსენებაში საუბარი იყო აქ ცხოვრების დიდ სიძნელეებსა და ღემოკრა-

ტიული მართვა-გამგეობის დამყარების სირთულის შესახებ. მათი თქმით, ადმინისტრაცია ერიდება პანკისის ხეობაში სასტიკ ზომებს, შიშობს, ეროვნულ დევნად არ ჩაუთვალონ ეს. ქისტები ვერ ურიგდებიან რესპუბლიკის სამართალს — მათი სურვილია, სამართალი წარმოებდეს შარიათის წესით. ისინი ასევე წუხილს გამოთქვამენ მთელი მაზრის კულტურული ჩამორჩენილობის შესახებ, რადგან

მინაღორა
ორჯონიკიძე-
ტოროშელიძე

ქრისტინე
შარაშიძე

ანა
სოლოდაშვილი

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმი. მარცხნიდან: კონსტანტინე ჯაფარიძე, გრიგოლ ნათაძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, ალექსანდრე ლომთათიძე, სვიმონ მდვანი, ქრისტინე შარაშიძე

აქ უზარმაზარი რაიონები თითქმის უსკოლოდ არის დარჩენილი. ამასთან, სამაზრო ერობის გამგეობა ზოგჯერ სრულიად არ უწყევს ანგარიშს ცენტრის განკარგულებასა და დადგენილებას. მაგალითად, ერობამ აკრძალა პურის, ყველისა და ერობს გატანა მაზრიდან, მიუხედავად იმისა, რომ მთავრობის დადგენილების თანახმად, ეს აკრძალული არ არის. საუბრობდნენ ადმინისტრაციის თავაშვებულობაზე, რაც გამოიხატება მაგალითად, ე.წ. ადმინისტრაციული დაპატიმრების ბოროტად გამოყენებაში (უმნიშვნელო მიზეზით ან უსაფუძვლო ეჭვით). მოხსენების ბოლოს საუბარი იყო ერობის მუშაობის დადებით მხარეებზეც, რომ მაზრაში იმ წელიწადს აღადგინეს ოთხი გაუქმებული სკოლა, ჰქონდათ სასურსათო დუქანი, მუშაობდნენ ტელეფონ-ტელეგრაფის ქსელის გავრცელებისთვის, გზები შეაკეთეს და სხვ. „ერთი სიტყვით, თუმცა სუსტათ, მაგრამ მაინც სჩანს ტენდენცია გადახალისებისა“, — წერია მოხსენებაში.

1919 წლის 9 ოქტომბერს შეიკრიბა განათლების კომისია, სადაც ქრისტინემ კერძო მოხსენება წაიკითხა სიღნაღის მაზრის სკოლებისა და მასწავლებლების მდგომარეობის შესახებ. მოხსენების მიხედვით, სკოლები ვეღარ იტევდნენ მოსწავლეებს, მასწავლებელთა ცენზი დაბალი იყო და მატერიალურადც დიდ გაჭირვებას განიცდიდნენ (ერთი მასწავლებელი შიმშილითაც კი მომკვდარა). კომისიაზე გადაწყდა ქრისტინე შარაშიძის გაგზავნა სიღნაღის მაზრაში, მდგომარეობის

ადგილზე შესასწავლად. ამ განკარგულების შესახებ ეცნობა სიღნაღის მაზრის ერობასაც. ის 30 ოქტომბერს მოკლე, ზოლო 11 დეკემბერს — ვრცელი მოხსენებით წარდგა კომისიის წინაშე. მოხსენებას მსჯელობა მოჰყვა, რომელშიც მონაწილეობდნენ ლეო ნათაძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, გრიგოლ ნათაძე და ნოე ცინცაძე. ქრისტინე შარაშიძის აზრით, ცენტრალურმა მთავრობამ გადამეტებული ნდობით აღჭურვა ერობა და სწავლა-განათლების საქმის მოწესრიგება საგსებით დააკისრა მას. დადგინდა შარაშიძის მოხსენების გამოქვეყნება, სამშენებლო ხარჯებისთვის თანხის გადაღება სახელმწიფოს მიერ და მასწავლებლების მომზადებისთვის უფრო ენერგიულად ზრუნვა. 1919 წლის 13 ოქტომბერს ქრისტინე შარაშიძეს დაევალა მოხსენების მომზადება სკოლის გარეშე სწავლის შემოღების შესახებ.

ანა (ოლა) სოლოლაშვილი (1882-1937) — კანდიდატთა სიის ას მერვე ნომერი, სარედაქციო და ცენტრალური კომისიების წევრი. საბიბლიოთეკო და საპენსიო კომისიებისა და სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის მდივანი. ანა, როგორც სარედაქციო კომისიის წევრი, კრებაზე მოხსენებებით გამოდიოდა. 1919 წლის 17 ივნისს სოლოლაშვილი დამფუძნებელ კრებას მოახსენებდა კანონპროექტის შესახებ, რომელიც უქმე დღეების რიცხვის შემცირებას ითვალისწინებდა. კრებამ კანონი დაამტკიცა. კრებამ ასევე დაამტკიცა კანონი დაზარალებულ მეომართა და მათი ოჯახების დახმარების შესახებაც, რომელსაც

ასევე ანა წარადგენდა. ტფილისის ქალაქის თვითმმართველობას 10 მილიონი მანეთი მიეცა სესხად — ეს დეკრეტიც კრებას ანა სოლოლაშვილმა გააცნო. 1919 წლის 8 ივლისს ის კრებას მოახსენებდა საზღვარგარეთ სწავლა-განათლების, ან სპეციალური ცოდნის შესაძენად გასაგზავნ პირთათვის 2 მილიონი მანეთის გადაღებისა და გადამღებ სენთან საბრძოლველად შინაგან საქმეთა სამინისტროს სანიტარულ ნაწილისთვის ერთდროულად 20.000 მანეთის გადაღების შესახებ. ორივე კანონპროექტი ერთხმად მიიღეს.

მეორე სესიის 32-ე სხდომაზე (1920 წელი, 13 ივლისი) დამფუძნებელი კრების წინაშე საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიამ წარადგინა კანონპროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა სანახაობა-გართობებსა და წარმოდგენებზე დასასწრები ბილეთების დაბეგვრას სხვადასხვა კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა და დამსახურებულ მოღვაწეთა სასარგებლოდ. სოციალ-დემოკრატიულმა ფრაქციამ, რომლის მდივანიც ანა სოლოლაშვილი გახლდათ, კანონპროექტში ცვლილებების შეტანა მოითხოვა. საბოლოო ტექსტში აღინიშნა, რომ ბილეთები დაიბეგრებოდა ღირებულების 10%-ით, ხოლო მუშათა კლუბები ამ გადასახადისგან გათავისუფლდა. სარედაქციო კომისიამ ანა სოლოლაშვილი დანიშნა მომხსენებლად ხაზინიდან 290.089 მანეთისა და 25 კაპიკის გადაღების დეკრეტის კრებისთვის გასაცნობად, რომელიც უნდა გადაებულიყო „რკინის გზაზე პარტახტიან ტიფთან ბრძოლის დროს გაწეულ ხარჯების დასაფარავად“. ასევე ანამ გააცნო კრებას ქუთაისისა და თბილისის საადგილმამულო ბანკების წესდების შეცვლის დეკრეტის საბოლოო ტექსტები.

დამფუძნებელი კრების წევრი კიდევ ორი ქალი იყო: **ელისაბედ ბოლქვაძე** (1885-1937 წწ.) — პარტიული სიის სამოცდამეთვრამეტე ნომერი, შრომისა და მომარაგების კომისიების წევრი და **ელეონორა მახვილაძე** (1875-1930-იანი წლები) — პარტიული სიის ოცდამეხუთე ნომერი, შრომის, საპენსიო და სახალხო ჯანმრთელობის კომისიების წევრი. თუმცა, საარქივო დოკუმენტების სიმცირის გამო, კრების საქმიანობაში მათი მონაწილეობის დეტალები უცნობია.

აღსანიშნავია, რომ 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპირების შემდეგ, ხუთივე

მათგანი ქვეყანაში დარჩა, ისინი ჩაებნენ წინააღმდეგობის ორგანიზაციებში და არალეგალურად მუშაობდნენ პოლიტიკური პარტიზმებისა და მათი ოჯახების დასახმარებლად.

100 წლის წინ ამ ქალებმა შეძლეს, ებრძოლათ დღესაც მიუღწეველი გენდერული თანასწორობისთვის და ქალების სახელით დაეტოვებინათ კვალი ისტორიის ფურცლებზე. მათთვის დამფუძნებელი კრება იყო პოლიტიკური ბრძოლის ველი, რომელიც შესანიშნავად გამოიყენეს, ნათლად წარმოჩინდა, რომ ისინი არა უბრალო წევრები და ხელის ამწევები, არამედ აქტიური პოლიტიკოსები იყვნენ. როგორც მინადორა ტოროშელიძე წერდა: „მუშაობა დულდა!“ და მათაც, კოლეგა მამაკაცებთან ერთად, წვლილი შეჰქონდათ დემოკრატიული რესპუბლიკის შენებაში.

ირმა მანტუჩია

ისუ ისტორიის მიმართულების სტუდენტი

ელეონორა მახვილაძე-ტერ-ფარსვლოვა

ქართველი პოლიტიკური პარტიზმები გადასახლებაში, მარჯვენა ელისაბედ ბოლქვაძე

იერუსალიმის
ჯვრის მონასტერი

ჯვრის მონასტრის უკანასკნელი მიკლიბურები

ნაწილი II

პალესტინის მკვიდრები ქართველთა სავანის სამსახურში

ჯვრის მონასტერი იერუსალიმის ზღუდის გარეთ იდგა. ქალაქის შემოგარენში მდებარე სოფლებში კი მეტწილად არაბები მკვიდრობდნენ. სალაჰ ად-დინის მიერ იერუსალიმის აღების შემდეგ ადგილობრივ მოსახლეობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა მაჰმადიანთა ზეედრითი წილი. ამ ობიექტური რეალობიდან გამომდინარე, ჯვრის მონასტრის ბინადრებს საუკუნეების განმავლობაში უწევდათ მათთან ურთიერთობა. ზოგჯერ ეს იძულებითი იყო, ზოგჯერ კი ბუნებრივი ან პრაგმატული. ის ფაქტი, რომ ქართველთა მონასტერი პალესტინაში ფლობდა სოფლებსა და მამულებს, თავისთავად გულისხმობს ჯვარელების ინტენსიურ ურთიერთობას ადგილობრივ მოსახლეობასთან.

ისტორიული საბუთებიდან ჩანს, რომ ჯვარელ ბერებს საკუთრივ მონასტერშიც ჰყავდათ დასაქმებული ადგილობრივი მკვიდრნი. ასე, მაგალითად, 1490 წელს შედგენილი ერთი არაბული საბუთიდან ირკვევა, რომ იმ დროს იერუსალიმში მყოფი ქართველი პილიგრიმების აღებომდე თანხლება განსაზღვრული საზღაურის ფასად ვინმე ალა ად-დინს, შემდგომ კი მის ვაჟს ეკისრებოდა. 1457 და 1527 წლებით დათარიღებულ არაბულ საბუთებში ნახსენებია თარჯიმნები, ადგილობრივი ქრისტიანები — იბრაჰიმ ქამუნა და იუჰანა, რომლებიც ხელისუფლებასთან მოლაპარაკების დროს თან ხლებიან ჯვრის მონასტრის წინამძღვრებს. ჩვენთვის უცნობია, რა ენიდან თარგმნიდნენ ეს პირები; თარგმნიდნენ კი უეჭველად არაბულად. ხოლო თუ თარგმნა ხდებოდა პირდაპირ ქართულიდან, მაშინ ადვილი შესაძლებელია, რომ მათი სახით იერუსალიმის გაარაბებულ ქართველებთანაც კი გვეპოვდნენ საქმე. ყოველ შემთხვევაში, ან-

გარიშგასაწყვეია ტიპოთუ გაბაშვილის ცნობა, რომ „ივინი ქართველნი არიან გარემოს იერუსალიმისა არაბნი და ეფრათას არაბნიცა, აწ არაბნი იერუსალიმელნი ქართველნი არიან“, რომლებიც მისივე სიტყვით, ძველ დროში „მუნ დასახლებულან“ და რომლებსაც „ენა შესცვლიათ არაბულად“. ჯვრის მონასტრის კუთვნილი სოფლების (მალხა, კატამონი, დაირ კა'კული, დაირ მუსა) იერუსალიმისა და ეფრატას სიახლოვეს არსებობის ფაქტი ტიპოთუ ცნობას კარგად ეხამება. ორიოდე წლის წინ თვით იერუსალიმის ძველ ქალაქშიც გამოვავლინეთ გაარაბებული ქართველების შთამომავლები სიკსეკთა საგვარეულოს სახით. ჯვრის მონასტრის აღაპთა დაუთარში გვხვდება XIV საუკუნის მეორე ნახევრის დროინდელი რამდენიმე ჩანაწერი ადგილობრივ არაბ შემომწირველებზე:

I. „აღაპი და პანაშვიდი ობედ ებნი სურურ ებნუ სალამ და გაუჩინეთ პანაშვიდი და წირვაი. შემოგუწირა რამლას მისი სახლი მეტო-

ქედ სამლოცველად მისთა მშობელთათვის და მისი მეუღლისათვის. ღმერთმან ჰკითხოს, ვინცა შეცვალოს“ (№4ა/2ბ).

2. „ქ. სალამ ებნი ფარა, დარი შემოგუწირა რამლას და ჩუენ გაუწინეთ სეკდემბერსა თ ალაპი და შეუნდვენ ღმერთმან“ (№9/8).

3. „ალაპი აბედ ებნუ სურურისი და სალიმ პანაშვიდი და წირვაი შემოგუწირა მისი სახლი რამლას მეტოქად. ღმერთმან ჰკითხოს, ვინცა შეცვალოს, მისთა მშობელთა და მისისა მეუღლისათვის“ (№301/294).

მოყვანილი აღაპებიდან ჩანს, რომ რამელი ქრისტიანი არაბების ოჯახს (იკვეთება რამდენიმე თაობა: ფარა — სალამ/სალიმ — სურურ — ობედ/აბედ) ჯვრის მონასტრისთვის ქალაქ რამლაში მეტოქად შეუწირავს დარი (სასტუმრო სახლი). რა იყო აღნიშნული ქველმოქმედების მიზეზი და რა აკავშირებდა ამ ოჯახს ჯვრის მონასტერთან, ამ კითხვებზე ჯერჯერობით პასუხი არ გვაქვს. ზოგიერთი მეცნიერის მხრიდან გამოთქმულია ვარაუდი, რომ აქ შეიძლება საქმე გვქონდეს ოდესღაც ჯვართან დაკავშირებული და მოგვიანებით დევნიზებული, გაარაბებული ქართველების ოჯახობასთან.

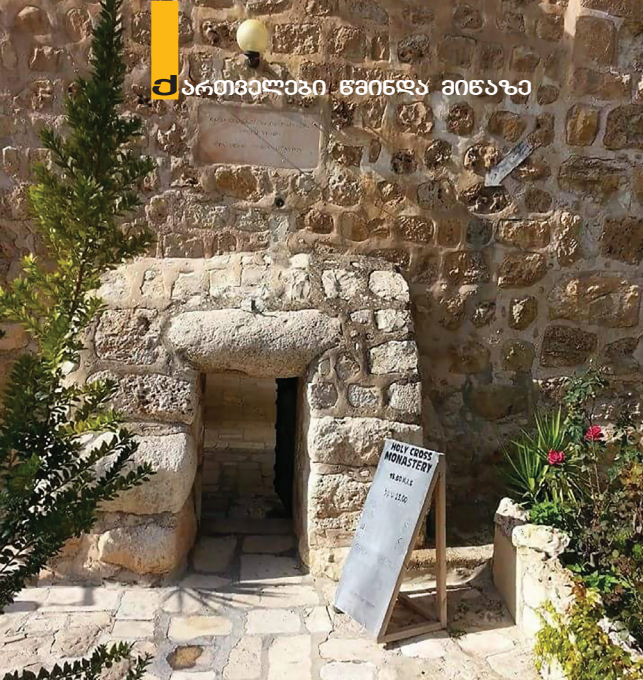
ჯვრის მონასტრის ერთ-ერთი აღაპი (№216/214) დახელი არაბების ოჯახის წევრებს გვაცნობს: „ღმერთო, შეიწყალე აისა ებნი

აჟად და ძე მათი მოსე, ჯუარისა იკონომოსი დაზისა“. ჩანს, რომ ეს ოჯახი მონასტრის კუთვნილ მეურნეობას უძღვებოდა დაზაში. საინტერესოა, რომ ჯვარის კუთვნილი ერთ-ერთი სოფელი ჯალჯალაც იქვე, დაზას ოლქში მდებარეობდა. სულტან ხუშკადამის 1467 წლის ბრძანებულებაში ნახსენებია ქართველებთან მცხოვრები ვინმე ზაინ აღდინ შაბანი, ვისთვისაც იმ დროს ათწლიანი იჯარით გადაუცაათ აღნიშნული სოფელი. ბრძანებულებით ისიც ირკვევა, რომ ჯალჯალა უფრო ადრე იკტად ჰქონდა გადაცემული სხვა, ჩვენთვის უცნობ პირს (იკტა — სახელმწიფოს მიერ მიწისა და მისი შემოსავლის კონკრეტული პირისთვის მემკვიდრეობით გადაცემა. — ბ.ხ.).

იერუსალიმელი სიკსეკების საგვარეულო ტრადიციით, მათი შორეული წინაპარი (სიმონი) წმინდა მიწაზე რომელიღაც ქართველი მეფის ელჩობას ჩამოჰყოლია XIII საუკუნის ბოლოს თუ XIV საუკუნის დასაწყისში. მას თავდაპირველად ჯვრის მონასტერში დაუდგია ბინა ცოლ-შვილთან (თამარი, იოანე და იოსები) ერთად, ხოლო 1432 წელს მისი შთამომავლები იერუსალიმის ქრისტიანულ უბანში, წმინდა ეკატერინეს ქართული მონასტრის მახლობლად მდებარე ერთ-ერთ სახლში დაბინავებულან. საკითხის შესწავლამ

გამცილებლები წმინდა მიწაზე მოგზაურთა ქარავნებს XX საუკუნემდე სჭირდებოდათ

შესასვლელი კარი იერუსალიმის ჯვრის მონასტერში

იერუსალიმი XIX საუკუნის დასასრულს

გიორგი სიკსევი მეუღლესთან, კატერინა ჰანანისთან ერთად

ცხადყო, რომ სიკსეკთა შორეული წინაპარი მონასტრის ალაპებში სამგზის ნახსენები ჯვარისმამა სვიმონ ელმელიქის ძე (XIII-XIV სს.) გახლდათ.

სიკსეკების გვარში მღვდლობას ხანგრძლივი ტრადიცია ჰქონდა. მათი საგვარეულო გადმოცემით, ერთ-ერთ წინაპარს ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილის (ნიკიფორე ირბახი) დროს ჯვრის მონასტერში უმსახურია; მას ახლო სცნობია მღვდელმონაზონი მოსე, ვინც ეკლესიის შესასვლელი კარის თოვზე არსებული ბერძნული წარწერის მიხედვით, სხვა პირებთან ერთად მონაწილეობდა ტაძრის ფრესკების მოხატვასა თუ განახლებაში. იერუსალიმელი სიკსეკების საგვარეულოში უკანასკნელი მღვდელმსახურები იყვნენ ჯიორჯი/გიორგი (1788-1836) და მისი ძე — ჰანანა/იოანე (1834-1889). ამ უკანასკნელის ერთადერთი ვაჟი — ჯორჯ/გიორგი სიკსევი (1887-1971) კი ცნობილი პიროვნება იყო ბრიტანეთის მანდატის ქვეშ მყოფ პალესტინაში. 1936 წელს იერუსალიმში ყოფნისას მას რამდენჯერმე შეხვედრია მღვდელი გრიგოლ ფერაძე. გიორგი სიკსევის მეუღლე (კატერინა ჰანანია) და ასული (ლატიფა/ჰენრიეტა სიკსეკ-ფარაჯი) პალესტინაში ფრიად ცნობილი ფილანტროპიული დაწესებულების — „მოწყალების ოთხი სახლის“ დამფუძნებელი და პირველი ხელმძღვანელები იყვნენ.

ჯვრის მონასტერთან ოდითგან მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონიათ სოფელ მალხას მკვიდრებს. ამ სოფლის მცხოვრებლები მონასტერს მსახურობდნენ ქართველთაგან მისი დაცლის შემდგომაც თითქმის ორსაუკუნე-ნახევრის განმავლობაში. 1936 წელს იერუსალიმში ყოფნისას მამა გრიგოლ ფერაძეს ჯვრის მონასტერში უნახავს სოფელ მალხას მკვიდრი ოჯახობა, ვისაც იმჟამად ყოფილი ქართული საგანის მცველობა ჰქონია დაკისრებული. მის დღიურებში „იერიქონის ვარდები“ ნახსენებია მამა-შვილის, ჰაჯი ჰანანისა და იბრაჰიმ სპირას სახელები. 2002 წელს ქართული სამეცნიერო ექსპედიციის წევრებმა ბეთლემში, ქრისტეს შობის ტაძრის კათოლიკურ მონასტერში ინახულეს ხანდაზმული არაბი ქალი, რომელიც ექსპედიციის ხელმძღვანელის, აწ განსვენებული თამილა მგალობლიშვილის ცნობით, გრიგოლ ფერაძის დღიურებში ნახსენები ჰაჯი ჰანანის, ჯვრის მონასტრის უკანასკნელი მეკლიტუ-

რის ასული — „აბუ საიდა“ იყო. გრიგოლ ფერაძის ჩანაწერებიდან ისე ჩანს, თითქოს ზემოთ ნახსენები ჰაჯი ჰასანი ჯვარის პირველი მცველის შთამომავალი იყო. მაგრამ, საკითხის კვლევამ სულ სხვა ვითარება გამოავლინა.

ჰაჯი ჰასანის ასულს თამილა მგალობლიშვილი მოიხსენიებდა „აბუ საიდას“ სახელით, თუმცა მისი გვარი საჯაროდ არასოდეს დაუსახელებია. მალხელთა შთამომავლების წრეში ჩვენ მიერ ამ ქალის ფოტოსურათის გავრცელების შემდეგ ბეთლემში მცხოვრები, წარმოშობით მალხელი სწავლული ისსა ალანი გამოკვებმაურა. მან ამოიცნო ფოტოსურათზე აღბეჭდილი ქალი და დაასახელა მისი გვარიც: ალ ფისასი (სხვა ვარიანტით: ფსეისი). გაირკვა, რომ „აბუ საიდი“ სინამდვილეში მისი მეუღლის სახელს წარმოადგენდა. ისსა ალანისვე ცნობით, ამ ქალის 70 წელს გადაცილებული ასული — აბლა ამჟამადაც ბეთლემის მონასტერში იმყოფება. ეს ინფორმაცია დაადასტურა და რამდენადმე შეაუსო მოცემული გვარის ახალგაზრდა წარმომადგენელმა, ბეთლემში მცხოვრებმა ანან ფსეისმა, რომელმაც გვამცნო შემდეგი:

„სურათზე რომ ქალია, ის ჩემი დიდი მამიდაა. ის ცხოვრობდა ბეთლემის მონასტერში იერუსალიმის დატოვების შემდეგ. ჩვენ მას ე'შ ელ საიდს ვეძახდით. ის იქ მის ქალიშვილთან ერთად ცხოვრობდა. მე არ ვიცი, რა იყო მისი ქალიშვილობის გვარი, მაგრამ ვიცი, რომ ის ნამდვილად ჰასანის ასული იყო. ნე'მა ალ ჰასან ალ ფსეისი იყო მისი სრული სახელი. ხოლო მისი ქმრის სახელი აბედ საიდ ალ ფსეისი გახლდათ“. ფოტოსურათზე აღბეჭდილი პიროვნება ასევე იოლად ამოიცნო წარმოშობით იერუსალიმელმა და ამჟამად ავსტრალიის ქალაქ მელბურნში მცხოვრებმა ფოტულა საპარმაც: „მე მას კარგად ვიცნობდი. ცოლ-ქმარი ე'შ საიდი და აბუ საიდი და მათი შვილები აღებდნენ და კვტავდნენ მონასტრის კარს ბეთლემში. მისი ასული აბლა ახლაც იქ, ბეთლემის შობის ტაძრის მონასტერში ცხოვრობს. აბლა ე'შ საიდის ქალიშვილია. აბლას ღვიძლი ძმა — საიდი კი გერმანიაში ცხოვრობს. ისინი სოფელ მალხადან იყვნენ და როგორც ვიცი, ერთ დროს ჯვრის მონასტერსაც დარაჯობდნენ. ბეთლემში ისინი 1948 წლის ტრაგიკული მოვლენების შემდეგ აღმოჩნდნენ. აბუ საიდი ე'შ საიდის ქმარი იყო. მათი გვარი კი ფისასი გახლდათ“.

ისსა ალანის ცნობით, ფისასის გვარი სოფელ მალხას მკვიდრთა არცერთ დიდ საგვარეულო კლანს არ ეკუთვნის, თუმცა კი ისინი მალხაში ცხოვრობდნენ. ამ ინფორმაციის მიღების შემდეგ ისევე გრიგოლ ფერაძის პალესტინურ დღიურებს მივუბრუნდით და ყურადღება მივაპყართ ჯვრის მონასტრის იმჟამინდელი მეკლიტურის — ჰაჯი ჰასანის მიერ გრიგოლ ფერაძისთვის ნათქვამ შემდეგ სიტყვებს: „ეს მონასტერი ჩვენს ყველა თანასოფელს ძალიან მოსწონს, მაგრამ ჩვენ აქაურები არა ვართ“. იქვე მამა გრიგოლი დასძენს: „ჰაჯი ჰასანი შემპირდა, რომ სოფელში წამიყვანდა და თავის ნათესაობასთან რამდენიმე დღეს მასტუმრებდა“. ამ ცნობებიდან ისე ჩანს, თითქოს ფისასები არ იყვნენ ძირძველი მალხელები (თუმცა მალხაში ნათესავები ჰყოლიათ) და 1936 წლისთვის

გრიგოლ ფერაძე

(მარცხნივ) ჰაჯი ჰასან ფისასი — ჯვარელი მეკლიტური, ვინც ჯვრის მონასტერში მისულ გრიგოლ ფერაძეს შეგვება 1936 წელს. (მარჯვნივ) ე'შ ელ საიდი ფისასი — ჰაჯი ჰასანის ასული

ჯვარელ მეკლიტუროთა პირდაპირი შთამომავლები (მარცხნიდან): სუად ფარჰანი და მისი ქალიშვილები სალსაბელ, საჯა და სონდოს ალ ბაშეი

მათ, როგორც ჩანს, ამ სოფელში თავისი პირადი საცხოვრებელიც კი არ გააჩნდათ, რომ იქ სტუმრისთვის ემასპინძლათ. მაშ, როგორ მოხდა, რომ ჯვრის მონასტრის მეკლიტურობა იმ ოჯახს დაეკისრა, რომელიც მკვიდრ მალხლებს არ ეკუთვნოდა? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემამდე უნდა გა-

სოფელი მალხა, ყოფილი ჯვარიშების უბანი

ვისხენოთ XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისში ჯვრის მონასტრის გარშემო შექმნილი ვითარება.

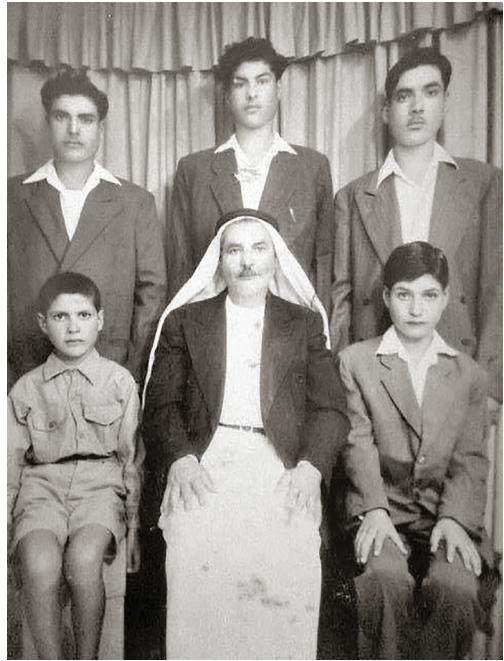
ქართველთაგან დაცლილი ჯვრის მონასტერი XVIII საუკუნის დასაწყისში ბერძნების ხელში გადავიდა. თუკი თავდაპირველად იერუსალიმის მართლმადიდებელი საპატრიარქო პრაგმატული მოსაზრებით მონასტრის ჯვარისმამებს კვლავ ქართველ მღვდელმსახურთა წრიდან არჩევდა, XIX საუკუნის II ნახევარში ამ ფორმალურ ტრადიციასაც დაესვა წერტილი. 1864 წელს ავაზაკებმა საკუთარ კელიაში მოკლეს მონასტრის ქართველი იღუმენი — გრიგოლი. არქიმანდრიტი გერასიმე დოგრაშვილი, რომელიც ბერ ბენედიქტე ბარკალაიას 1866 წელს უხილავს ჯვარში, მონასტრის უკანასკნელი ქართველი იღუმენი იყო. მანამდე, 1855 წელს ბერძნებმა ჯვრის მონასტერში თავისი სასულიერო სემინარია გახსნეს.

სხვადასხვა მოგზაურ-პილიგრიმთა, აგრეთვე, ხსენებული სემინარიის წარმომადგენელთა ჩანაწერებიდან ჩანს, რომ მონასტერთან მალხლებს კავშირი არ ჰქონდათ გაწყვეტილი XIX საუკუნის მიწურულსაც კი; ალექსანდრე ცაგარელისა და პეტრე კონჭოშვილის ცნობების თანახმად, იმ დროს შენარჩუნებული ყოფილა მხარეთა შორის ზოგიერთი ძველი ვალდებულებებიც. მოჰყვა თუ არა უსახსრობის გამო 1908 წელს სემინარიის დახურვას რამე ცვლილება აღნიშნულ ურთიერთობებში, უცნობია. ვიცით, მხოლოდ ის, რომ მონასტერი იმ დროს უფუნქციოდ დარჩა და ერთხანს მისი კარი გამოკეტილიც კი იყო. ვინ დარაჯობდა იმ დროს ჯვრის მონასტერს, არ ჩანს. მაგრამ, ეს მოვალეობა რომ ფისასებს არ ჰქონიათ დაკისრებული, ამის თქმა თამამად შეიძლება.

ფისასების მეშვეობით მცველობას ჯვრის მონასტერში კატეგორიულად არ ეთანხმებიან მალხელი ჯვარიშების საგვარეულო კლანში შემავალი ფარჰანები. ფარჰანთა საგვარეულო ტრადიცია, რომელიც ჩვენ ჩავიწერეთ იერუსალიმის მკვიდრი აბუდ ფარჰანისა და რამელაში მცხოვრები მისი დისწულის, საჯა ალ ბაშას მონათხრობის საფუძველზე, გვამცნობს, რომ ოდესღაც მათი შორეული წინაპარი ჯვრის მონასტერში მღვდელმსახურობდა, იყო ქრისტიანი და კითხულობდა ბიბლიას. აბუდ ფარჰანის დედის, 75 წლის წარმომობით ჰებრონელი ქალის მაისარ ალ

ქამის ცნობით, მისი მალხელი მეუღლის მოპამად ფარჰანის (1929-1994) მამა (მუსა), პაპა (ისნა), პაპის მამა (ჰანი), პაპის პაპა (აჰმადი) და პაპის პაპის მამა (ალი), უკლებლოდ ყველა ჯვრის მონასტრის მცველის მოვალეობას ასრულებდა. აქედან ჩანს, რომ ფარჰანების საგვარეულოს მემკვიდრეობით ეკისრებოდა აღნიშნული მოვალეობის შესრულება მთელი XIX საუკუნის განმავლობაში და უფრო ადრე, XVIII საუკუნეშიც. ფარჰანების საგვარეულო გადმოცემა უცნობი წინაპრის ოდინდელი ქრისტიანობისა და საგარაუდოდ მღვდელმსახურად ყოფნის თაობაზე, მისი ქართული წარმომავლობის შესახებ მიგვანიშნებს (ამას ისინი თავადაც აღიარებენ) და ჯვრის მონასტრის ქართველთაგან მფლობელობის ეპოქისკენ გვახედებს.

თუკი ფარჰანების წინაპარი მართლაც ქართველი მღვდელი იყო, ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: რა ვითარებაში და როდის მოხდა მისი შთამომავლების გამაჰმადიანება და შემდგომ ჯვარის შთამომავლობით მცველებად გარდასახვა? ამ კითხვაზე პასუხი ჯერჯერობით არ გვაქვს. შეგვიძლია მხოლოდ ვივარაუდოთ, რომ ამ საგვარეულოს იმ უცნობმა შორეულმა წინაპარმა ადგილობრივ მკვიდრთან ერთად შექმნა ოჯახი და სათავე დაუდო მალხელი ფარჰანების გვარს. რაკილა ეს გვარი სოფელ მალხაში მკვიდრობდა, უფრო მეტად საეულებელია, რომ მისი მეუღლე სწორედ მალხელი ქალი იყო. და ეს ლოგიკურია იმ მხრივაც, რომ მალხას მკვიდრებს ადგილობრივები ტრადიციულად გურჯუბად მიიჩნევენ და მწირი არჩევანის პირობებში ფარჰანთა ქართველ წინაპარს თანამეცხედრე სწორედ ამ გურჯთა (შეიძლება იმ დროს უკვე დევთინხაციის გზაზე შემდგარი თვისტომების) წრეში უნდა შეერჩია. ფარჰანთა ქრისტიანი წინაპრის შთამომავლების გამაჰმადიანება-გაარაბებასაც იქვე, სოფლის გარემოში უნდა ჰქონოდა ადგილი. სამწუხაროდ, ჩვენთვის დღემდე უცნობი რჩება, რა დროს შეწყვიტა მოქმედება მალხაში არსებულმა იმ ეკლესიამ, რომლის ნანგრევები ჯერ კიდევ იხილვებოდა გასული საუკუნის 60-იან წლებში. ის სამლოცველო მალხელთა ძველი (თავდაპირველი) სამოსახლოს ტერიტორიაზე მდგარა. სრული გამაჰმადიანების შემდეგ სოფელმა მდებარეობა შეიცვალა, ხალხი შორიანხლოს, ბორცვის თავზე გადასახლდა და ახალ სამოსახლოზე

▲ მუსა — უკანასკნელი ჯვარელი მეკლიტური ფარჰანთა გვარიდან, თავის ვაჟებთან ერთად

▼ ჯერჯერობით უცნობი ქართველი სასულიერო პირის შთამომავალი მოპამედ ფარჰანი

ამჯერად უკვე მეჩეთი ააგო. ამ ამბავს უკავშირებს ლეგენდა ახალი სოფლის დაარსებას და მისთვის სახელად მალხას (არაბ. „მარილიანი“) დარქმევას.

როდის, რა მიზეზით და რა გარემოებებში დაკარგა ფარჰანების გვარმა მონასტრის მეკლიტურობა, როდის ჩაენაცვლა მათ ფისასების გვარი, ამის დახუსტება ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა. თუმცა, ფარჰანთა საგვარეულო ხსოვნის გათვალისწინებით, საფიქრებელია, რომ ეს ჯვრის მონასტრის კედლებში მოწყობილი სემინარიის გაუქმებას უნდა მოჰყოლოდა. ნიშანდობლივია, რომ ჯვარიში ფარჰანების გვარი ერთადერთია მალხურ საგვარეულოებს შორის, ვისაც საკუთარი წინაპრების ოდინდელ ქართველობასა და ქრისტიანული სარწმუნოების მიმდევრობაზე სსოვნა ჩვენს დრომდე შემორჩა.

გამიკ სურცილავა

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი

Auto Bild

საქართველო

შურნალი AUTO BILD საქართველო წარმოგიდგენს

იხილეთ სტატიას
სრულად შურნალ
„AUTO BILD
საქართველო“
მაგის
ნომერში

დედიანაძე
არნოლდ შვარცენბერი

მანქანაში უკან არასდროს ვზივარ!

AUTO BILD-ის ექსკლუზიური ინტერვიუ არნოლდ შვარცენბერთან. არნი გერმანულ ავტომწარმოებლებს უტევს, ეკოლოგიური ავტომობილე-

ბისთვის იბრძვის და ცხოვრების ყველაზე საინტერესო მომენტებს იხსენებს. ინტერვიუს ქართული AUTO BILD-ის მაისის ნომერში წაიკითხავთ.

როგორც მტკვრის ერთ წვეთს...

ნოსტალგიათა სკივრის კუთხეში

ჩემს ბავშვობაში, „რომელიც სულაც არ იყო თქვენი ბავშვობისნაირი“, იყვნენ ჩემი აჭარლები: ფადიძე, იბრაიმი, ემინე, მუხამედი, ასიე, აშუკა, ზია, რეჯები, ესედი, აიშე, მემედი, ოსმანი, ასლანი, სულეიმანი, იშილი, ქურიე, შაისტე, დურსუნი, ქემალი, იუსუფი, ხატიჯე, ენვერი, სურიე, ფერიდე, რემიზა, ისკანდერი, სელიმი.

ესენი ჩემი მეზობლები, ამხანაგები, მასწავლებლები, თანაკლასელები, უბრალოდ, ბათუმელები იყვნენ, რომელთაგან უმეტესობას პირადად ვიცნობდი, მათი საუბარი მომისმენია, ქუჩაში შემხვედრიან.

ახლაც თვალწინ მიდგას მუხამედ ბაბუ, წყნარი, წელში მოხრილი, ჩია ტანის მოხუცი, განუყრელი ქარვის კრიალოსნით ხელში და ზამთარ-ზაფხულ ნაქსოვი ქუდით თავზე. მიუყვება სოხუმის ქუჩას — იგი ხომ ლამის ყოველდღე დადის სალოცავად მეჩეთში. ამას უფროსები ამბობენ, თორემ ჩვენ, ბავშვებმა, რა თქმა უნდა, არც კი ვიცით, რა არის მეჩეთი, არც გვინახავს, არც ის ვიცით, სად მდებარეობს, როგორია ან როგორ ლოცულობენ იქ ადამიანები.

ერთია, მუხამედ ბაბუ ყველას უყვარს და ყველა პატივს სცემს, ისევე როგორც მის მეუღლეს — ემინე ბებიას განუშორებელი თეთრი ჩადრით, ლამაზი, რძიანი ყავისფერი, ფართო სარტყელშემორტყმული, კოჭებად კაბით, ყელსაბამით, სიყვარულითა და სიკეთით სავსე უცნაურად ჭრელი თვალებით, ყოველთვის მშვიდი, ოდნავ მოლიმარი სახით და ნაძვის სურნელოვანი, ნებისმიერი ბავშვისთვის საოცნებო კვეთი.

თითქოს გუშინ იყო: ბაღლობისას ჩემი ზმირი ავადმყოფობის დროს, ოთახში, რო-

ბათუმი, 1950-იანი წლები

გორც იმედი, ლოცვა, ნუგეში, შვება, ოლონდ ძალიან წყნარი და უხმაურო, ემინე ბებია შემოდის. მანამდე წინა ოთახიდან მესმის — დედაჩემს ელაპარაკება, ოლონდ ჩურჩულით:

„ხართ ვინმე სახლში?“

„მობრძანდით, ემინე ბიცოლა“.

„აგერ ახლა მითხრეს, ბიჭი ავად არისო. დიდი ხანია, რაც წევს?“

„კია აგერ მეოთხე დღე“.

„სიცხე? სიცხეები აქვს?“

„წუხელიც გავატენეთ ღამე. ვარვარებდა, ისეთი ცხელი იყო“.

„გაიზრდება, დაკაცდება და გაუვლის ეს ავადმყოფობა“, — ამშვიდებს ემინე ბებია დედას.

ექიმიც ასე ამბობს, ბათუ ექიმი. თორმეტი წლის ასაკიდან აღარ იავადმყოფებო, მაგრამ ეს როდის იქნება, როცა ჯერ შვიდიოდე წლისა ვარ.

სამაგიეროდ, მე უკვე ვიცი, რომ სულ მალე, ერთ ან ორ დღეში დავუძვრები ამ მობეზრებულ ლოგინს და იქ, ფანჯრის იქით აღმოჩნდები; იქ, სადაც ახლა, მე რომ ვწევარ,

იმდენი რამ ხდება უჩემოდ; იქ — ეზოში, ქუჩაში, სკოლაში, ქალაქში, ბულვარში, პიონერთა პარკში — ყველაფერი ისეთი საინტერესოა და ასე მიუწვდომელი, როცა ვსიცხიანობ, გარეთ კი მზე ანათებს, ყველაფერი ყვავის და როცა მესმის, როგორ ცდილობს დედაჩემი, უჩუმრად იტიროს, საწოლთან მომდგარ სკამზე ჩამომჯდარმა.

ლოგინს რომ დაუძვრები, ფერიაშიც წავალთ. ფერია სოფელია, ბათუმს მიბმული. ყველაზე ბოლო ქუჩას ჩემს ქალაქში და ყველაზე ახლოს ფერიიდან მთისძირის ჰქვია. ეს, ზედ გორაკის ძირში რომ რკინიგზა გადის, იმ ქუჩის სახელია. ჩვენ ამ რკინიგზას არ მიუყვებით. სოხუმის ქუჩის ბოლოსკენ მივდივართ, მარცხნივ ბაგრატიონზე გავუხვევთ, აქ გადავკვეთავთ რკინიგზას, სოუქსოსკენ მიმავალ ქუჩას გვერდს აუქცევთ და ფერიის გზას აუყვებით.

რა ახლოსაა თურმე სოფელი ქალაქთან და რა განსხვავებულია. აქ გზის მარცხნივ და მარჯვნივ ლამაზი ორსართულიანი სახლები დგას დამრეცი ეზოებითა და ფერდობებზე გაშენებული ბოსტნებით, ბაღებითა და მანდარინის ბაღებით. ფორთოხლებიცა და ლიმონებიც ყვავის. გრეიპფრუტები უფრო იშვიათია, მუშპალისა და წყავის ხეები კი თითქმის ყველას უდგას, კიდევ — ლელვი და კომში, ხურმა და პერმისონი, აქაურები კარალიოკს რომ ეძახიან, ფეიხოა და მაგნოლია, ეკალიპტი და ჩინური ტიტა, ნაძვი და ფიჭვი. გაზაფხულია. ციტრუსოვანთა ყვავილების

არმატი ძვალ-რბილში გასჯდომია აქაურობას. დედას ხელჩაკიდებული მიეყვარ და ასე მიუყვებით ასფალტიან გზას. დედას მეორე ხელში სარძევე უჭირავს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სულ მალე სურნელოვანი, გემრიელი, ახალმოწველილი ძროხის რძით გაივსება ეს იასამნისფერი ჭურჭელი და ისევ გზას დაუდგებით, ოღონდ ქალაქისკენ.

სამი ან ოთხი წლისა ვარ. ძროხის პატრონს ქურცი ჰქვია. კეთილი ქალია და მე ძალიან ვუყვარვარ. ამიტომაც რძესთან ერთად რაღაცას გამოგვატანს კიდევ. გაზაფხულზე — ნარცისების თაიგულს, ახალგამომცხვარ ჭადს, ზაფხულობით — ლობიოს, მწვანე ხილს, კიტრს, პამიდორს, შემოდგომაზე — გეორგინებს, მანდარინს, ლელვს, ზამთრობით — ქილა მაწონს, ხურმას, ლელვის ჩირს, თხილს.

ეს ყველაფერი მთელი ცხოვრება მეხსოვება. არა, უბრალოდ კი არ მეხსოვება, ეს ნაირგვარი სურნელება, გემო, სილამაზე, ყვავილები, ხეები, სიმწვანე, შებინდების განუმეორებლობა, დედის ხელის სითბო და სიმტკიცე, ქურიეს სიკეთით საუკეთესო თვალები და ტკბილი მოფერება თანამგზავრებად მექცევთან და ჩემი ცხოვრების ნოსტალგიათა სკოლაში დაიდებენ ბინას სამუდამოდ.

„ნუნუ, მართლა ავადა ბაღანა ისევ?! ნუ ჩამოგტირის სახე. ბაღნები ასე არ იზრდებიან? ხან ავად გახდებიან, ხან კარგათ. მე ხუთი გამოვხარდე და კი იცი, რა გაჭირვებაში“.

„ვიცი, ჩემო ფადიმე, აბა, არ ვიცი!“

„ნახე, რა მოგუტანე! სულ ცხელია, ახლა-

მტკვარი არტანუჯთან

ფრიდონ ხალვაშის სახლ-მუზეუმში

ვე აჭამე. ჩემს ფლავს რო შეჭამს, მაშინათვე წამოხტება, ხო იცი!”

ეს კი ფადიმე დეიდაა, უსაყვარლესი, ქოთქოთა, ხალისიანი, მუხლჩაუხრელი, ხუთშილიანი. ნეტა მოგასმენინათ მისთვის! ღმერთო, რა ნიჭიერი მოხრობელია, გასუსული უსმენს ყველა! რა არ იცის ქვეყანაზე, რას

ფრიდონ ხალვაში და გალაკტიონი. ფოტო ფრიდონ ხალვაშის სახლ-მუზეუმიდან

არ მოგიყვებათ. აჭარის ისტორიას გიამბობთ მთლიანად, ოღონდ წიგნებში ამოკითხულს კი არა, ნამდვილს. იმას, რაც გადმოცემით იცის ან თავად ან მის ნათესაებს და ახლობლებს გადახდა. იუსუფ ფაღავასა და პარმენ ლორიას მერე ჩვენი კუთხისა და ჩვენი ქალაქის უახლოეს და შორეულ წარსულს ფადიმე დეიდასავით ვერაფერს გვიცოცხლებს, ვერც გვასწავლის. თუმცა ხანდახან ცოტა-ცოტა გამონაგონსაც შეურევს მეტი დამაჯერებლობისთვის, მეტი დრამატულობისთვისაც.

„ჩემს ბიძაშვილებს შემოუთვლიათ, ერთი თურქეთამდე ჩამოიოთ, დეკვენახეთ, მერე ჩაგსვამთ მანქანაში და მთელ მსოფლიოს მოგატარებთ“.

„ამერიკასაც?“

„ამერიკასაც. თურქეთიდან ყველა გზა ხსნილია და ყველაგან წიგნიყვანთო. ნეტა გვანახა ჩვენი ბიძაშვილები, მამიდაშვილები. იცი, რამდენი არიენ?!“

და ჩემი ბავშვური ფანტაზიის წიგნის ფურცლებზე მე უკვე ვხედავ მათ — საქართველოდან ოსმალეთში იძულებით გადახვეწილ მუჰაჯირებს, გაქცეულ ქართველ მენშევიკებს, სასოწარკვეთილ ქაქუცა ჩოლოყაშვილსა და მის თანამებრძოლებს...

აქ დარჩენილებსაც ვხედავ — გადასახლებულებს ციმბირსა და შუა აზიაში, უუფლებოებს, სვედამწარებულებს, და გადასახლებას შემთხვევით გადარჩენილებსაც, როგორც ფადიმე დეიდაა, მთელი თავისახლი რომ აუწიოკეს, ახალგაბრძოლებს კი არ მოაკითხეს, აღარ ახლეს ხელი თურმე ოჯახიდან გასულს, სხვა, ანუ ქმრის გვარზე გადაწერილს. მისი პაწია და-ძმები ქარხორშაკსა და უდაბნოს პაპანაქებაში, შშიერნი და უსახლკარონი, ისე გადაყარა ხელისუფლებამ, როგორც უსარგებლო, არაფასეულ, ყოვლად უვარგის, გამოუსადეგარ, თავიდან მოსაცილებელ ხარახურას ექცევა დიასახლისი.

ვხედავ მათ: დაზაფრულ ბავშვებს, როგორც საშინელებათა ფილმში, ქვეწარმავლებთან ერთად რომ სძინავთ და შემლილობამდე მისულ დედას ამღვრეული სახითა და თვალებით, თავდაუზოგავად, რაღაც სასწაულით მოპოვებული, უკანასკნელ პურის ნაჭერზე გადაცვლილი ცოცხით, სადღაც გადამალული პირველყოფილი შიშით და იქაურებისგან ნასწავლი მანქანებით ცოტა ხნით მაინც რომ ახერხებს ამ გესლიან არსებათა განდევნას

აქაურობიდან. ვხედავ და ძალიან მეშინია ქვეწარმავლებისა და ბედის უკუღმართობისა. ჩვენც რომ გადაგვასახლონ იმ საშინელ შუა აზიაში, რა გვეშველება?

ვხედავ რუსეთ-თურქეთის საზღვარსაც. ვერაფრით ვერ ამიხსნია, ჩემი სამშობლოს, დედასაქართველოს აჭარულ მიწაზე რატომ გადის საზღვარი ორ უცხო სახელმწიფოს შორის. მხოლოდ დიდობაში მივხვდი, რომ იმ გველეშაპა მაჯლაჯუნებმა დაგვსაჯეს, დაგვეცინეს, ჩაგვექოლეს, რადგან მოგვერივნენ სამშობლოდაუძღურებულებს, თავისუფლებადავიწყებულებს, რაკილა ქართველების მოტანილი დამოუკიდებლობა სისხლში ჩაგვიხრჩვეს!

და ამიტომაც ახლა ეს საზღვარი ჯალათის გულმოდგინებით დაუნდობლად გადაჭრის-გადახერხავს შუაზე მიწასაც, სოფელსაც, ეზო-კარსაც, ოჯახსაც, დედამ-ვილობასაც, მამაშვილობასაც, ბიძაშვილ-მამიდაშვილობასაც, ნალიასაც, ღობესაც, ორღობესაც, ბაღჩასაც, ყანასაც, სათამაშო მინდორსაც, წისქვილსაც, ბედსაც. გადაჭრის, გადახერხავს და მერე უჩინარი კედლით გაყოფს, დააშორებს. აკი ეშმაკი რის ეშმაკია, თუ ადვილად ვერ ყოფს ნათესავეებს და ვერ აშორებს გულებს.

იქით დარჩენილებსაც ვხედავ, თითქოს ნისლი გაიფანტათ. არადა აქამდე საზღვარს იქით არაფერს მეგულებოდა ჩვენიანი. მე ხომ საზღვარიც არ მინახავს, საზღვარი კი არა, ხელვაჩაურის რაიონის ორიოდ სოფლის იქით, ბათუმიდან ორ ათეულ კილომეტრში აღარ გიშვებდნენ იმ დაქცეული იმპერიის ქოფაკი დარაჯები. არადა, ამ საზიზღარი, ციგ-სისხლა საზღვრის მიღმა თურმე ჩემი სისხლი და ხორცი ცხოვრობს, ჩემი ჩვენებურები, ჩემი ქართველები, ჩემი გურჯები, ფადიმე დეიდას, მუხამედ ბაბუს, ემინე ბეიას, იბრაიმ ბიძიას, ასიე ბიცოლას, ფრიდონ ხალვაშისა და ალი ხორავას ნათესავეები!

ამ ნისლის გაფანტვამდე ჯერ შორია. სკოლა უნდა დავაშთავრო, მერე ინსტიტუტი, მეტროპოლიაში წავიდე კიდევ სასწავლებლად და იქ გავხდე მოწმე იმპერიის დასუსტებისა, კოლონიების დამოუკიდებლობისა, საზღვრების გახსნისა...

გადავიარე სარფი და ისევ საქართველოში აღმოჩნდი. თურქეთამდე ჯერ კიდევას საჯალი. მანამდე ყველაფერი ჩემს სამშობლოს ჰგავს

ეს ტყუებისცალივით. ვითომ საზღვარზე სარკე ჩაუდგამთ და გზა იმ სარკეში გაგრძელდა: ისევ იმნაირ ზღვის სანაპიროს მივუყვები, როგორითაც სარფამდე მოვედი, ოღონდ ამჯერად სარკისმიღმეთში ვარ. ეს ჩემი საოცრებათა ქვეყანაა, სადაც სარკისწინეთის შავი ზღვის სანაპირო უფრო კლდოვან, ქვიან მიწასა და მღელვარე ზღვაში გრძელდება, ქართული გზატკეცილი — თურქულ ოტობანში, ეკლესიები მეჩეთებითაა ჩანაცვლებული, ვენახები — თხილის ბაღებით, თხილნარები — მანდარინის ბაღებით, მანდარინის ბაღები — ნარინჯ-თურინჯით, ნარინჯ-თურინჯი — სიმინდის ყანებით, სიმინდის ყანები — ბაღჩა-ბოსტნებით...

ტრაბზონში პირველად ვხვდები ქართულად მოლაპარაკე თურქეთელ ქართველებს:

— რა ლამაზი ქართული აქვთ, რა გულთბილები არიან, რა კარგები! — იცრემლებიან დედაჩემი და მამაჩემი.

მე ჯერ კიდევ არ ვიცი, რომ გაივლის წლები და ლამის მთელ თურქეთს მოვივლი, ყველგან შევხვდები ჩემს თურქეთელ ქართველებს: ტაო-კლარჯეთისა და შავშეთში, იმერხეცსა და მაჭახელაში, ისტანბულსა და იზმირში, ბურსასა და ანატოლიაში...

საუბრისას ხანდახან დაირცხვენენ იმის გამო, რომ გამართული ქართული არ იციან, მაგრამ ჩვენი სიხარული, გულის სითბო და სიყვარული მალევე გაათამამებთ.

კიდევ მაშინ დაიმორცხვებენ, როცა ჩვენს სახელებს გაიგებენ. საკუთარ სახელებს რიდით წარმოთქვამენ. მე კი ჩემს აჭარლებს გავიხსენებ, იმათ მოუხმობ და ისევ წავათამამებ ჩვენებურებს.

ბათუმი, 1950-იანი წლები

ნოდარ ღუმბაძე

მინდა ყველას გადავჩვიო, განსაკუთრებით ფადიმე დეიდას, მუხამედ ბაბუს, ემინე ბებიას, იბრაიმ ბიძიას, ასიე ბიცოლას, ესედ ვერძაძეს, ფატი გენჯაძეს, ასმათ ფარტენაძეს, ჯამბულ ნინიძეს, თენგიზ ქათამაძეს, ნოდარ ღუმბაძეს, ფრიდონ ხალვაშს, იუსუფ ფაღავას, პარმენ ლორიას, ჯემალ ჯაყელს და კიდევ ასობით ადამიანს, ვინც უჩუმრად აგებდა ამ ხიდებს ჩემს სულსა და გულში, ხიდებს, რომლებმაც ჩვენებურებთან მიმიყვანეს!

მოუცლელსა სად მიმიყვანს...

ვედარ მოვიცალე. ორი დღეა, რაც ჩამოვედი ისტანბულიდან. ვფიქრობდი, დავჯდები, დავწერ, ამოვთქვამ და იქნებ მოვისვენო-მეთქი. ვერ მოვიცალე. ამიტომაც გადავწყვიტე, მოუცლელს დამქწერა ცოტა რამ.

ისტანბულში რომ ვარ, ყოველთვის ვეძებ. ვეძებ იმ სახლს, იმ ბუდეს, იმ ეზოს, იმ

ქუჩას, იმ უბანს, სადაც მიმიყვანს ამ ქალაქის ჩაის ფერითა და არომატით გამთბარ შენობებსა და ორი ზღვის გრილ სანაპიროებს შორის ხეტიალი, თოლიების ყივილისა და მათი ფრთების ტყლაშუნის ექო, საამო ნიავეით გადაფურცლული ქალაქის საცნობარო წიგნები და აღმოსავლეთისა და დასავლეთის საპაემნოდ აგებული გრძელი ხიდები...

მიმიყვანს, აუცილებლად მიმიყვანს და ჩემი გული მაშინვე იცნობს იმ სახლს, იმ ბუდეს, იმ ეზოს, იმ ქუჩას, იმ უბანს, რომელნიც, რაც თავი მახსოვს, უკადრისობენ ჩემი ტვინის მებსივრების ტერიტორიას და ოდენ ქვეცნობიერში სახლობენ.

იქნებ სულ სხვანაირად მოხდა ყველაფერი.

იქნებ, დედაჩემი და მამაჩემი სამოგზაუროდ იყვნენ ამ ზღაპრულ ქალაქში ჩემს დაბადებამდე, უფრო ზუსტად, ჩემს დაბადებამდელებამდე!

ამიტომაც შევიგრძნობ აქაურობის ცოცხალ სხეულს, მისი გულისა და ძარღვების ფეთქვას, სისხლისა და ლიმფის მიმოდინებას, მძლავრი კუნთების დაძაბულობასა და სხვადასხვა შეფერილობის კანის აბურმგენას, ათასნაირი ტკბილეულის გემოსა და სამზარეულოს ნაირ-ნაირ სურნელს. იმასაც შევიგრძნობ, როგორ უსახლდება აქაურობას ნაირსახა ვნებისა და განცდის კანკალი თითებში, მერე მუხლებში ჩადის, გულსაც აღწევს და ხმაში ტყდება...

ან იქნებ დიდედაჩემი და პაპაჩემი?!

ან იქნებ ვინმე სხვა ნათესავი?!

თუმცა ხომ გვასხოვს წარსული და ამ წარსულში ჩვენი ცხოვრებიდან ამოგლეჯილი ადამიანები, ამ ამოგლეჯის შედეგად გაჩენილი სისხლითა და ოხვრა-კვნესით მწვეთავი ჭრილობები, ამ წარსულშივე აშენებული ჩინურივით დიდი, ოღონდ რკინის კედელი იქითურ და აქეთურ, ჩვენსა და ჩვენებურ ქართველთა შორის, ისეთი დიდი და თვალწევდენელი რომ გვეგონა — სამუდამოდ!

მიმიყვანს, აუცილებლად მიმიყვანს და მე მაშინვე ვიცნობ იმ ფანჯარას, სადაც ახლა აზალიები და სენპოლიები ჰყვავის, აგურის სახლის სიძველისგან დაბზარულ და მაინც საიმედო კედლებს, ჭიშკარს, საიდანაც იწყება ხელისგულა ეზო შიგნითა მხარეს, ზოლო როგორც კი შემობრუნდები — ჩვენი უბნის ვიწრო ქუჩები.

სასტუმრო ოთახში — შავ-თეთრი ტელევიზორი, გრამოფონის შემცველი, მელოდიაჩაწერილი ფირფიტების საკრავი და შავი ტელეფონი, კიდევ — ორი გახუნებული მწკანე ფერის სავარძელი, ბამბუკის თაროები, სამი შავი ვენური სკამი და შავივე მაგიდა.

კი, ვიცი, ახლა სულ სხვანაირი ინტერიერი დამხვდება, მაგრამ ისიც ხომ უეჭველია, რომ ყოველი ძველი ნივთი უცნობ ქალაქში, შორეულ მხარეში, უცხო უბანში ან სხვა კონტინენტზეც კი გადასახლებული ან სულაც გარდაცვლილი ადამიანივით იმისთანა რამეს ტოვებს — საკუთარი არსების იმისთანა უხილავ ნაწილს, რომ წლების მერეც იოლად გრძნობ, იქ რომ ხარ, მათ სამყოფელში და არა სადმე სხვაგან.

ისტანბული, სტამბოლი, კონსტანტინოპოლი, ახალი რომი, ისტინპოლინი, ბიზანტიუმი, ბიზანტიონი!.. შეუძლია კი მატიანეებს, დაიტიოს ყველაფერი, რაც ერთი ქალაქის ამ განსხვავებულ სახელწოდებათა მიღმა იმალება?! ოცდაშვიდსაუკუნოვანი ისტორიული გზა იტევს ოთხი უზარმაზარი სახელმწიფოს — რომის, ბიზანტიის, ლათინური და ოსმალთა იმპერიების დედაქალაქობას!

არადა, 1923 წლიდან იგი მხოლოდ ყოფილი დედაქალაქის ჩინს ყაბუღდება, თუმცა მისი მეტროპოლიური ბრწყინვალეებისა და დიდებულების შემხედვარე ვინ გაბედავს მის საპირწონედ სხვა ქალაქის მოაზრებას?!

მით უფრო გასაკვირია, როგორ ახერხებს იყოს ასეთი შინაურული, გულიანი, კეთილშობილი? როგორ ახერხებს ამდენი უცხოტომელის მოხიბვლას, მიზიდვას, შეფარებას, დაპურებას?

მის ქუჩებში კი ისე დანაწარღობენ თოლიები, როგორც სხვაგან ზღვის სანაპიროზე თუ შეამჩნევ მხოლოდ, ისე როგორც ჩვენში მხოლოდ ბელურები და ყვავები გრძნობენ თავს.

ორშაბათს, ცოტა არ იყოს, ადრე ვბრუნდებოდი სასტუმროში. მანქანიდან დავინახე თოლიები, უამრავი თოლია ფათიპის მეჩეთის თავზე სტამბოლის მზიან ამინდში ულურჯესი ცის ფონზე. თოლიების ასეთი სიმრავლე არასოდეს მენახა შავი ზღვის პირას გაზრდილს. ალბათ მეთხუთმეტე საუკუნემდეც ასე დაფარფატებდნენ, ახლაც დაპფოფინებენ აქაურობას და მერმეც არ მიატოვებენ.

მხატვარი რომ ვიყო, ამას უსათუოდ

დაგხატავდი: როცა „ცა თოლიებით თოვს“, — აკი „ვედარ ვუყურებ ნაცეცხლარიდან ბოლს“.

მერე მათრობს გემით გასეირნება ბოსფორის სრუტეში: მარცხნივ და მარჯვნივ გაწოლილი, გააზიზებული სანაპიროების დაბინდული გამოხედვა, შინაურულად ვიწრო ქუჩების მოჩვენებითი უკაცრიელობა, თეთროსანი სასახლეების ოსმალური შესამოსელივით სიხალვათე და სილაზათე.

ბაღები და შადრევნები ერთმანეთში ირევა და ისტორიული კალეიდოსკოპიც იწყებს ტრიალს: წარსული, აწმყო და მომავალი ხან ერთმანეთს ერწყმის,

ხან კიდევ შორ სივრცეებში გაიჭრებიან — რომელი საით, და შენშიც აირეკლებიან.

მერე გემი ისევ ნაპირს მიაღდება და ფეხით გაუყვები ჯერ სანაპიროს, მერე ფართო ქუჩას გადავჭრი და ვიწრო ქუჩაბანდებში შევიძალები.

უყუყურებ სახლებს, აივნებს, ფანჯრებს, ვიტრინებს, გამოფენილ ხილს და ნაირ-ნაირ ბოსტნეულს... ხანდახან ქვაფენილსაც ვაცქერდები და ვხედავ ყველასთვის უხილავ ნაფეხურებს, ჩემთვის კი ნაცნობს და საყვარელს...

უფრო თამამად მივაბიჯებ ხალიჩებსა და ჩაიხანებს შორის.

უკან დამედევნება შაქარლამის სურნელი და ვაჭართა მიპატიჟებების ქორო.

წინ მიმიძღვის ანგელოსი, რომელიც ამ ქალაქმა მომიჩინა.

მიმიყვანს...

მამა ადამი (ახალაძე)

სტამბოლი, კაფე „გალაკტიონი“ – საქართველოდან სტუმრად თურქეთულ ქართველებთან (შუაში მამა ადამი). მარცხნიდან პირველი — მწერალი ირაკლი კაკაბაძე, სწორედ მან გახსნა კაფე „გალაკტიონი“ სტამბოლში. ეს კაფე ბეიოღლუს უბანში, გალათას კოშთან მდებარეობს

გამახალინე, ღმერთო, გულისთვალნი!

გაცრეცილი ქაღალდი უპოვეს გულისჯიბეში. წერილი აღმოჩნდა, გაუგზავნიელი, ან იქნებ არც არასდროს მოსვლია აზრად, ვინმესთვის გაგზავნა. წერილი მელნით იყო ნაწერი და ალაგ-ალაგ აღარც იკითხებოდა. არ დაგიძინე. მთელი ღამე ვარჩევდი ასო-ასო თითოეულ სიტყვას და დილისთვის მთლიანად გადავითურე.

აი, რა ქვერა გაცრეცილ ქაღალდზე:
„ჩემო გურჯებო, ჩემო ქართველებო!

მე ისე მიყვარხართ, რომ შეიძლებოდა, თქვენთვის დავთმობდი და გაჩუქებდით ჩემს ერთადერთ ბედნიერებას — იყო ქართველი სამშობლოში და გტკიოდეს საქართველო და ამ ტკივილით ნუგემობდე და გიხაროდეს!

რომ შეიძლებოდა, მე თქვენს მაგივრად დავრჩებოდი უცხო შხისქვეშეთში. დავიტანჯებოდი. გული დამინაწიბურდებოდა იმდენჯერ, რამდენჯერაც მასში ჩამოდენილი სისხლი ქართულად აჩქარდებოდა, ახმაურდებოდა, მთელ სხეულს ამითრთილებდა და მოცახცახე ამ გულს და სისხლს კიდევ ერთ თქვენგანს ვაჩუქებდი და ისევ გაგაგრძელებდი ლოცვას.

და როცა ღმერთი ისევ გამახელინებდა ჩემში გულისთვალს და დაეინახავდი სიქართულეს ჩემი ძარღვებისას, ვიგრძნობდი, აჰა, სისხლის მდინარებას არაგვის ან ჭოროხის ძახილი

შემოერიო, ისევ ამოვიგლეჯდი ამ გულს, სულერთიანად ამოვიხაპავდი ამ სისხლს ყველა ძარღვიდან და კვლავ ერთ თქვენგანს ვაჩუქებდი! და ასე ათასჯერ და ასიათასჯერ.

ასე და ამგვარად ჩვენ — ღმერთი და საქართველო და მე დაგიბრუნებდით შვილებ-დაფანტულ და ბადიშდაკარგულ და ნაგრამ-ვერდაბრუნებულ დედის კალთაში.

მე ისე მიყვარხართ...

მე ისე მიყვარხართ, რომ მეშინია... ვაითუ ვერ დაგიბრუნოთ. ამას ვერ შევეგუები. მე ამიტომაც მეშინია სიკვდილის, რომ ვაითუ ვერ მოვასწრო ის, რაც უნდა გააკეთო.

ჩემო გურჯებო, მენატრებით! მეცრემლებით, მეტკივილებით, მესევდებით და არაფერი მიხარია, ვიდრემდის... ვიდრემდის არ დაგიბრუნებთ!

მე ხომ მიყვარხართ, როგორც მტკვრის წყლის ერთ წვეთს უყვარს სხვა დანარჩენები, რადგან იმ დანარჩენთა გარეშე იგი მდინარის წვეთი ვერ იქნება...

მე ხომ მიყვარხართ, როგორც მიწა უყვარს ამ მიწაში გადგმული ფესვებიდან ამოზრდილ ნორჩ ნერგს.

მე ისე მიყვარხართ, როგორც მხოლოდ ქართველს უყვარს ქართველი“.

მამა ადამი
(ვახტანგ ახალაძე)

სტალინის ქალიშვილის გაქცევა სსრკ-დან

რატომ არ სურდა არც ერთ ქვეყანას თავშესაფრის
მიცემა სვეტლანა ალილუევასთვის

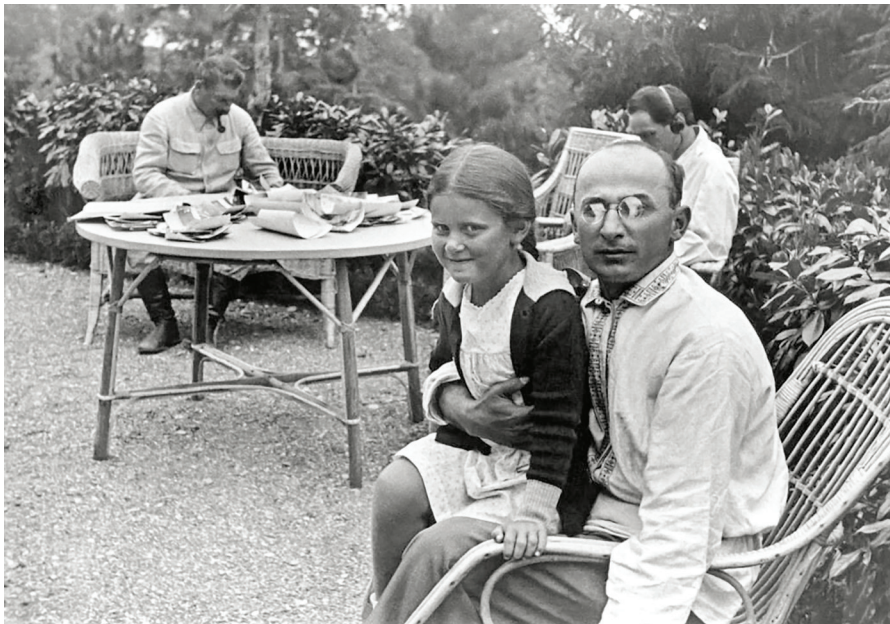
41 წლის ასაკში, ანუ ნახევარი ცხოვრების გავლის შემდეგ, სვეტლანა ალილუევამ საბჭოთა კავშირი დატოვა, როცა ბოლოს და ბოლოს მან აშშ-ის ტურისტული ვიზა და იქ ჩასვლის თანხმობა მიიღო. ამერიკელები მას ისე შეხვდნენ, როგორც საბჭოთა კავშირიდან გაქცეულთა შორის ისტორიაში ყველაზე ცნობილ ადამიანს. სვეტლანა იოსებ სტალინის შვილი გახლდათ და მართლაც ასე იყო.

საბჭოთა კავშირში სვეტლანა ალილუევას ცხოვრება ნამდვილ ჯოჯოხეთად იქცა. დედამ, ნადეჟდა ალილუევამ, სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. მამის სვეტლანა შვიდი წლისაც არ იყო. წმენდას, რომელიც სტალინმა მოაწყო 30-იან წლებში, მისი მრავალი ნათესავი ემსხვერპლა. საყვარელი დეიდა მარიაში და ბიძა ალექსანდრე სვანიძე — სტალინის პირველი ცოლის ძმა, დააპატიმრეს და როგორც ხალხის მტრები, ისე დახოცეს. მათი ვაჟიც, სვეტლანას ბავშვობის მეგობარი, უკვალოდ გაქრა. ბიძა სტანისლავ რედენსიც, ნადეჟდას დის, ანას მეუღლე, დახვრიტეს. სვეტლანას ბიძამ, პავლემ (დედის ძმამ), პანიკურ შიშში ცხოვრებას ვერ გაუძლო და ინფარქტით გარდაიცვალა. სვეტლანა 17 წლის როცა იყო, მამამისმა მისი შეყვარებული, ალექსი კაპლერი 10 წლით გულაგში გამოკეტა...

სვეტლანას ცხოვრებაში ტრაგიკული მოვლენები სტალინის სიკვდილის შემდეგაც გაგრძელდა. მისი უფროსი ძმა ვასილი დააპატიმრეს, ხოლო 1962 წელს ლოთობით გარდაიცვალა. მისი ლიტერატურული მეგობრები 60-იანი წლე-

დედა-შვილი
— ნადეჟდა
და სვეტლანა

სვეტლანა, ლავრენტი ბერია და სტალინი

ბის ნახევარში ერთიმეორის მიყოლებით გაუყენეს შრომითი ბანაკების გზას. როცა სვეტლანამ ბოლოს ცოტა სიმშვიდე ჰპოვა ბრაჯემ სინხის (ინდოელი პოლიტიკოსი, მოსკოვში მთარგმნელად მუშაობდა) მკლაფებში, მას ოფიციალური ხელმოწერის უფლება არ მისცეს, თუმც კი სიცოცხლის ბოლო დღეებს ითვლიდა. ბოლოს სვეტლანას ნება დართეს, შეყვარებულის ნეშტი მის მშობლიურ ინდოეთში ჩაეტანა.

განგის პირას

როცა მისთვის მიჩენილ მზრუნველთან, ვინმე კასიროვასთან ერთად სვეტლანა თვითმფრინავიდან დელის აეროპორტში ჩავიდა, 1967 წლის 20 დეკემბერს, მას საბჭოთა კავშირის საელჩოს მეორე მდივანი და საელჩოს კიდევ ორი მოხელე დახვდა. აეროპორტიდან ისე სწრაფად გააქანეს, რომ ჟურნალისტებმა ორი სიტყვაც ვერ ათქმევინეს. საელჩოს თანამშრომლებმა ჩამოართვეს ვიზა, პასპორტი და ბილეთი. სვეტლანას სურდა, ბრაჯემის ძმისშვილის სახლში დაბინავებულიყო, მაგრამ იგი საელჩოს სასტუმროში წაიყვანეს. მის ოთახში მხოლოდ საწოლი და მაგიდა იდგა. სხვა ყველაფერი გაექროთ, ტელეფონიც კი. თუკი ვინმესთან საუბარი მოუნდებოდა, სასტუმროდან საელჩოში უნდა წასულიყო და მასზე მიმდარებული საელჩოს თანამშრომლის თანდასწრებით დაერეკა.

სვეტლანას განუმარტეს, რომ საყვარელი ადამიანის დაკრძალვის ცერემონიალს

ფარულად უნდა დასწრებოდა. მასმედიასთან ურთიერთობა ეკრძალებოდა, მოსკოვშიც დროზე უნდა დაბრუნებულიყო.

დაკრძალვის ცერემონიალი სვეტლანას მისვლისთანავე დაიწყო. გარდაცვლილის ძმისშვილმა სვეტლანას ურნაში ჩასვენებული ნეშტი გამოართვა და პროცესიას წინ გაუძღვა. ინდოეთში ურნა წესით მამაკაცმა უნდა წაიღოს. სვეტლანა და სხვა ქალები ტერასაზე ავიდნენ და იქიდან უცქერდნენ პროცესიას. ქალებს მასში მონაწილეობის მიღება ეკრძალებათ. მამაკაცებმა ურნა ნავით წაიღეს და შუაგულ განგში, წყალში ჩაუშვეს. სვეტლანა ატირდა.

ალილ-უევას გადაწყვეტილი ჰქონდა, 4 იანვარს მოსკოვში არ დაბრუნებულიყო. ინდოეთში მეტხანს აპირებდა დარჩენას. ვიზა ერთთვიანი ჰქონდა და საელჩო წინააღმდეგობას ვერ გაუწევდა. დელიში გაჩერება 20 იანვრამდე სურდა, ამიტომ საელჩოს ხელმძღვანელობას წერილი მისწერა და ამის შესახებ აცნობა. წერილი კასიროვას გაატანა. ამგვარად ცდილობდა მისი ზედამხედველობიდან გათავისუფლებას. მართალია, კასიროვა პანიკაში ჩავარდა, რომ ეს შესაძლოა ძვირად დასჯდომოდა, მაგრამ სვეტლანას აზრი არ შეუცვლია.

მას იმედი ჰქონდა, რომ ინდოეთში დასახლების უფლებას მიიღებდა. მაგრამ ამის ორგანიზება როგორ უნდა მოხერხებინა? გადაწყვიტა წიგნის დაწერა (ავტობიოგრაფიული: „ოცი წერილი მეგობარს“). იქნებ მისი გაყიდვა

მოქერხებინა? მისი აზრით, ტექსტი აპოლიტიკური იყო, ერთგვარი საოჯახო დღიურის ფორმის, თუმცა დიდ ინტერესს გამოიწვევდა. ის ხომ სტალინის ოჯახის შესახებ იქნებოდა.

სვეტლანამ პარიზში გამომცემლის, ემანუელ დ'ასტერის მეუღლეს, ლიუბა კრასინს, რომელსაც მოსკოვიდან იცნობდა, წერილი მისწერა. წერილში გამოუტყდა, რომ ინდოეთში იმყოფება და საბჭოთა კავშირში დაბრუნება არ სურს. ეკითხებოდა, თუ მოახერხებდა წიგნის საზღვარგარეთ გამოცემას? ეს მიწერ-მოწერა დიდად სარისკო საქმე იყო, თუმცა უკეთესი გზაც არ ჩანდა. რამდენიმე დღის შემდეგ ლუბას ტელეგრამა მიიღო: „დაახ, შესაძლებელია“. ამის შემდეგ მან აშშ-ის საელჩოში მისვლა გადაწყვიტა.

ბაჰჯეჰა

სვეტლანას წერილი ინდოეთში ყოფნის დარჩენის ვადის გაგრძელების შესახებ მოსკოვში გაიგზავნა. ცხადია, წერილით არაფერი გადაწყდებოდა, მაგრამ სვეტლანა დროის მოგებას ცდილობდა. მალე აცნობეს, რომ ვიზიტი ისედაც გაგრძელდა, მან ხომ უკვე გააკეთა ის, რისთვისაც ინდოეთში ჩამოვიდა. ამის მიუხედავად, ინდოეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ვინა 15 მარტამდე გააგრძელა. ქვეყნის ტერიტორია 8 მარტს უნდა დაეტოვებინა.

სასტუმროში და საერთოდ, საელჩოში ქალთა საერთაშორისო დღისადმი მიძღვნილი ღონისძიებისთვის ემზადებოდნენ, მუშაობდნენ მოხსენებებსა და საკონცერტო პროგრამაზე. სვეტლანას გულს ურევდა ყოველდღიურად მოსმენა, როგორ იძენდნენ საელჩოს თანამშრომლები ნივთებს, რათა მოსკოვში გადაეყვინათ.

მალე სვეტლანა ელჩმა სადილად მიიწვია. სვეტლანა საჭმელს თითქმის არ შეხებია. ელჩი კმაყოფილი დარჩა, რომ სვეტლანას მისთვის პრობლემები არ შეუქმნია. — ვფიქრობ, რომ ინდოეთში ვიზიტით კმაყოფილი ხართ, ამხანაგო, — უთხრა დამშვიდობებისას.

სვეტლანამ მკვეთრი რეპლიკისგან ძლივს შეიკავა თავი. მას ხომ დოკუმენტები, მათ შორის, პასპორტი ჰქონდა გამოსართმევი. და ძალიან გაუკვირდა, რომ ისინი მართლაც დაუბრუნეს. ეს ნამდვილად იმით აიხსნება, რომ ელჩი სიხარულით აღარ იყო, რომ ასეთ სახათაბალო, არასასურველ სტუმარს თავიდან იშორებდა.

სასტუმროში სვეტლანა ნაშუადღევს დაბრუნდა. თავდაპირველად ფიქრობდა, ამერიკის საელჩოსათვის მეორე დღით მიეკითხა. ბარგი ჩაალაგა, მათ შორის, ხელნაწერი და საჩუქრები (სვეტლანა საბჭოთა კავშირში ორ შვილს ტოვებდა — იოსებსა და ეკატერინეს). შენობიდან გამოვიდა და მორიგეს ჰკითხა, ტაქსი როგორ გამოძახებინა. მანქანის გამოძახება მეორე დღისთვის სურდა.

სასტუმროს ოთახში მძიმე ნაბიჯებით დაიწყო სიარული. კიდევ ერთხელ ჩახედა ბავშვებისთვის შეძენილ საჩუქრებს. თან თავისი გეგმის ყოველ დეტალს გულდასმით ამოწმებდა. შემდეგ ტაქსი შეუკვიათ.

მალე გონება გაუნათდა: რატომ უნდა დალოდებოდა დილას?! ეს დაუყოვნებლივ უნდა მოემოქმედა. დილით ყველგან ბევრი ხალხი იქნება. იქნებ დაბნეულიყო, შეშინებოდა და უარიც კი ეთქვა თავის განზრახვაზე. უმჯობესი იყო ღამის საბურველქვეშ გაქცევა. მით უფრო, რომ ახლა ყველა ერთობოდა და მის გაუჩინარებას ვერაფერს შეამჩნევდა.

ექვსი საათისთვის სვეტლანა სასტუმროდან გამოვიდა, რათა ტაქსი გამოძახა. მალე უკვე მანქანაში იჯდა.

— ამერიკის საელჩოს მისამართი თუ იცით? — ჰკითხა მძღოლს.

ვასილი და სვეტლანა მამასთან ერთად

სვეტლანა 40-იანი წლების მიწურულს

1967 წ.

1985 წ.

— რა თქმა უნდა, ახლოსაა. როგორც ჩანს, ინდოელი მძღოლი კლიენტის განზრახვას მიხვდა.

„მოაზრობით ამაზრობას!“

ნიუ-დელისა და ვაშინგტონს შორის 10-საათიანი განსხვავება სვეტლანას სასარგებლოდ მოქმედებდა. ვიდრე ამერიკული დიპლომატიური მანქანა სრული დატვირთვით ამუშავდებოდა, სტალინის ქალიშვილი უკვე რომისკენ მიმავალ თვითმფრინავში იჯდა. აშშ-ის სახელმწიფო მდივნის მოადგილე ფოი კოლერი ძლიერ განრისხდა, როცა თავისი ელჩის, ჩესტერ ბოულსის გადაწყვეტილების შესახებ შეიტყო. მან უცებ მოიფიქრა შემდგომი მოქმედების გეგმა.

6 მარტს აშშ-ის სახელმწიფო მდივანმა დინ რასკმა საიდუმლო ტელეგრამა გაუგზავნა ლეველინ თომპსონს, სსრკ-ში აშშ-ის ელჩს და აცნობა, რომ სტალინის ქალიშვილმა შეერთებულ შტატებს თავშესაფარი სთხოვა; რომ სვეტლანა კომერციული თვითმფრინავით უკვე მიფრინავდა რომისკენ, ამერიკის საელჩოს ერთ-ერთი თანამშრომლის თანხლებით. აცნობა ისიც, რომ რომიდან აშშ-ში გასამგზავრებელი ბილეთი სვეტლანას არ ჰქონდა.

დიპლომატიურმა უწყებამ გააფრთხილა ასევე ამერიკელი ელჩი იტალიაში ჯორჯ ფრედერიკ რეინჰარდტი, რომ სვეტლანას შტატებში ჩასვლა ცუდი იქნებოდა. საქმეს პოლიტიკური ხასიათი მიეცემოდა. ამის თავიდან აცილება საჭირო იყო ასევე სვეტლანას პირადი უსაფრთხოებისთვისაც. შტატებში მიაჩნდათ, რომ უკეთესი იქნებოდა, თუ სტალინის ქალიშვილი შვეიცარიაში, ესპანეთში ან იტალიაში მიიღებდა თავშესაფარს. სახელმწიფო მდივანი თანამშრომლებს სთხოვდა სვეტლანასთვის აეხსნათ, რომ ეს მის ინტერესებშიც იყო.

ამერიკის ადმინისტრაციას ამ სახის პოლიტიკური გართულება სულაც არ სურდა. ნებისმიერი გზით სვეტლანა ევროპაში უნდა გაეჩერებინათ. როცა 7 მარტს, დილის 6 საათზე სვეტლანა და ბობ რეილი (ინდოეთში ამერიკის საელჩოს მეორე მდივანი რობერტ რეილი) რომის აეროპორტში თვითმფრინავიდან ჩავიდნენ, ამ უკანასკნელს ეგონა, რომ შტატებისკენ გამგზავრებაში მათ ხელს ვერაზინ შეუშლიდა. ამიტომ ძალიან გაოცდა, როცა მათ ამერიკის ელჩის მოადგილე დახვდა და ცუდი ამბავი შეატყობინა.

რეილს განუცხადეს, რომ აშშ პრინციპულად წინააღმდეგი იყო სვეტლანას მიღებისა და მათ შტატებისკენ ფრენის გაგრძელებას უკრძალავდა. ფოი კოლერი ამტკიცებდა, რომ სსრკ-თან დიპლომატიური ურთიერთობა ბოლო ხანებში გაუმჯობესდა და ამგვარი ნაბიჯის გადადგმა სასარგებლო არ იქნებოდა. თავის მხრივ, რეილისა და მისი თანამოაზრე კოლეგების აზრით, ეს არგუმენტი ნაკლებსარწმუნო იყო და ასეთი იდეა მხოლოდ კოლერის თუ გაუჩნდებოდა. თუმცა, დიპლომატიურ მოხელეთა გადაწყვეტილებების თანახმად, სვეტლანას ჯერჯერობით წასასვლელი არსად ჰქონდა. ის აეროპორტის ერთ ოთახში შეიყვანეს, სადაც რეილთან ერთად მოვლენების განვითარებას უნდა დალოდებოდა.

როდესაც იტალიელმა ადმირალმა ეუგენიო ჰენკემ განუცხადა ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრს, ამინატორე ფანფანის, რომ სტალინის ქალიშვილი დილას რომში ჩამოფრინდაო, ეს უკანასკნელი განრისხდა:

— მოაშორეთ იგი აქედან, სასწრაფოდ! მისი აქ ყოფნის კვალიც კი წაშალეთ!

— კეთილი, აეროპორტში საერთაშორისო სექციაში დავიკავებთ ადგილს, საიდანაც ვერავინ გაგვეყრის, — განაცხადა ადმირალმა.

ამ ნაბიჯის წყალობით, სვეტლანა და რეილი იტალიის ტერიტორიაზე არ იმყოფებოდნენ. მომდევნო რამდენიმე დღის განმავლობაში აშშ-ის საგარეო საქმეთა სამინისტრო ავსტრალიისა და ახალი ზელანდიის მთავრობებს დაუკავშირდა. არც ერთი მათგანი არ დათანხმდა სტალინის ქალიშვილისთვის პოლიტიკური თავშესაფრის მიცემას. მხოლოდ სამხრეთი აფრიკის რესპუბლიკა იყო ყაბულს, მიეღო ალილუევა, მაგრამ თავად სვეტლანას არ ეწადა გამგზავრება იქ, სადაც ჯერ კიდევ მძვინვარებდა აპარტიდი.

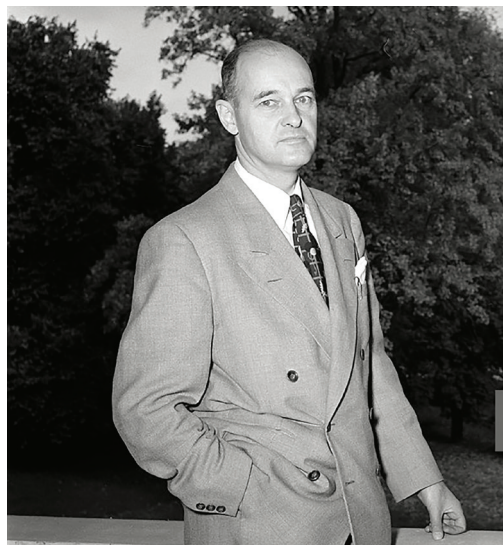
შვეიცარია დათანხმდა სვეტლანას მცირე ხნით შეფარებას. ოღონდ ეს ნებართვა უნდა დაემტკიცებინა ქვეყნის მინისტრთა საბჭოს, რომელიც რამდენიმე დღის შემდეგ შეიკრიბებოდა. ამგვარი დაგვიანება ძალიან აღიზიანებდა იტალიურ მხარეს, თუმცა, ამის მიუხედავად, როგორც რეილი ამტკიცებდა, „ადმირალ ჰენკეს მათი დეპორტირება არ ეწადა“. აშშ-ის საგარეო საქმეთა სამინისტრო შეჰპირდა იტალიელებს, რომ თუ შვეიცარიელთა დელეგაცია პარასკევ დილით არ გამოცხადდებოდა, ლტოლვილი დაუყოვნებლივ გასწევდა შეერთებული შტატებისკენ.

ფოი
კოლერი

ღინ რასკი

ჯორჯ
კენანი

სვეტლანა ალილუევას მიმართ დასავლეთში ანტიურსი დიდი იყო

შტატებში — შვეიცარიის ბავლით

სვეტლანა და რეილი დამეგობრდნენ. ბინაში მხოლოდ ერთი საწოლი იდგა, რომელიც სვეტლანას მიაკუთვნეს. ტელეფონი შეუსვენებლივ რეკავდა. ყოველი საუბრის შემდეგ რეილი ფერს კარგავდა. სამაგიეროდ, სვეტლანასთან მეგობრობა ამშვიდებდა. შემდეგში სვეტლანა იხსენებდა: „მთელი სიცოცხლე მოთმინებას ვსწავლობდი და კიდევ, თავის ღირსეულად დაჭერას იმ გადაწყვეტილებების მიმართ, რომლებზედაც გავლენის მოხდენა არ შეეძლო“.

პარასკევს, ალიონზე ის და რეილი იმ ცნობამ გააღვიძა, რომ რომში მათი ჩასვლის შესახებ პრესას შეუტყვია. იტალიელებმა მათ დაუყოვნებლივ მოსთხოვეს ქვეყნის დატოვება და ამისთვის მხოლოდ ხუთი საათი მისცეს. სვეტლანა და რობერტი ჯარისკაცების თანხლებით გაემშურნენ თვითმფრინავისკენ, რომელიც ჯერ ლონდონისკენ, ხოლო შემდეგ შტატებისკენ მიფრინავდა. რეილმა საელჩოში დაურეკა მეგობარს გამოსამშვიდობებლად. „ჯერ ნუ დასხდებით, — უთხრა მეგობარმა, — შვეიცარიელები მოგაკითხავენ“.

საგანგებოდ გამოგზავნილი სამგზავრო თვითმფრინავი, რომელსაც ისინი ჟენევაში უნდა ჩაეყვანა, უკვე გამზადებული იყო. სალონში მხოლოდ ორნი იყვნენ, და კიდევ ლაინერის ეკიპაჟი. თვითმფრინავი ღამის 1-ლ საათზე აფრინდა. სვეტლანა ვეროპაში პირველად მოგზაურობდა. რომში მას ამის შესაძლებლობა არ მისცემია.

11 მარტს დილით სვეტლანამ გადაკვეთა „ტირანიის სამყაროსა და სინათლის სამყაროს უხილაეი საზღვარი“. თუმცა საქმე ისე მარტივად არ ყოფილა, როგორც შეიძლება ჰგონებოდა. მისი სიცოცხლის მეორე ნახევრის ნამდვილი მოგზაურობა ახლა იწყებოდა. თუ სვეტლანა ფიქრობდა, რომ წლების განმავლობაში მამის ჩრდილში ცხოვრებას წერტილი დაესძებოდა, ნამდვილად ცდებოდა.

სვეტლანა ბეატენბერგის რაიონში ჩაიყვანეს. აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტმა მასზე მთელი მეთვალყურეობა შვეიცარიელებს დააკისრა. ეს უკანასკნელნი კი შიშობდნენ და ამერიკელებისგან მოითხოვდნენ, რომ ისინიც მზად ყოფილიყვნენ ყოველი შემთხვევისთვის.

სვეტლანას საქმე ანტონიო ჯანერს, შვეიცარიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორს ჩააბარეს. როდესაც დაინახეს, რომ მასთან შესახვედრად ჟურნალისტთა მთელი არმია დაიძრა, სვეტლანა ერთ-ერთ მიყრუებულ მონასტერში დამალეს, ხოლო მონაზვნებს მასთან საუბარი აუკრძალეს.

10 მარტს, პარასკევს, დიპლომატსა და ისტორიკოს, საბჭოთა კავშირში აშშ-ის ყოფილ ელჩ ჯორჯ კენანს ტელეფონით დაურეკეს. რეკავდა ჯორჯის მეგობარი, CIA-ს თანამშრომელი დონალდ ჯეიმსონი. „ჩვენ შეგვიძლია ამ საქმეს პოლიტიკური ხასიათი მივცეთ“. მან კენანს სვეტლანას ხელნაწერის წაკითხვა და მისი შინაარსის შეფასება შესთავაზა. ასლების გადაღებაზე CIA-ს ჯერ

კიდევ სვეტლანას რომში ყოფნისას ეზრუნა. ჯეიმსონს აინტერესებდა, ტექსტის წაკითხვის შემდეგ კენანს სვეტლანასთან შეხვედრის სურვილი თუ ექნებოდა.

კენანმა სვეტლანასთან შესახვედრად ჩესტერ ბოულსი გამოყო, ხოლო დინ რასკს მისწერა, ალილუევა ჩვენი საგარეო პოლიტიკის განსამტკიცებლად უნდა გამოვიყენოთ. თან დაამატა: „მას ესმის, როგორი დიდი როლის შესრულება შეუძლია სსრკ-ს ჩვენი ურთიერთობის გაუმჯობესებაში“. კენანი, ამასთან, აფრთხილებდა ბოულსს: „რაკი გამწარებით ეძებს ცხოვრების სახსარს, მოსალოდნელია, რომ ხელნაწერის გამოცემის საკითხში გადაწყვეტილება სწრაფად მიიღოს“.

როცა ხელნაწერის ასლმა შტატებამდე ჩააღწია და 16 მარტს კენანს გადასცეს, ყოფილმა ელჩმა, აუდემყოფობის მიუხედავად იგი ერთ ღამეში, დიდი მღელვარებით წაიკითხა. 22 მარტს კენანი შვეიცარიაში ჩაფრინდა. ჟურნალისტების ყურადღება რომ არ მიექცია, ჯერ ქალიშვილს მიაკითხა უნივერსიტეტში, სადაც იგი სწავლობდა, ხოლო შემდეგ ჟენევის უნივერსიტეტში ლექცია წაიკითხა. კენანმა მისი ვიზიტის შესახებ სვეტლანას ამცნო. „დიდი პატივია მასთან შეხვედრა, — უთხრეს სვეტლანას, — იგი რუსეთის პრობლემების ყველაზე კარგი მცოდნეა“.

იტალიაში სვეტლანა ძალიან ჩააფიქრა ცნობამ, რომ აშშ-ს მისი მიღება არ სურდა. არც ის იცოდა, რის იმედი უნდა ჰქონოდა კენანის დაბრუნების შემდეგ. როცა ეს თავზიანი დიპლომატი ანტონიო ჯანერის სახლში სვეტლანას შეხვდა, ძალიან მოუწონა ჩანაწერები. ნათელი გახდა, რომ ხელნაწერი დიდი ყურადღებით წაეკითხა. კენანმა გადაწყვიტა, სვეტლანა დაეცვა ამერიკაში ანტისაბჭოურ პროპაგანდაში გამოყენებისგან. როგორც მოგვიანებით გამოიჩინა, აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტმა ამისგან მაინც ვერ შეიკავა თავი.

კენანმა დაარწმუნა სვეტლანა, რომ თუ მართლა გადაწყვეტდა შტატებში წასვლას, იქ გამომცემელს უპრობლემოდ იპოვიდა. 29 მარტს სვეტლანამ ფირმა Greenbaum, Wolff & Ernst-ს ხელი მოუწერა ორ ხელშეკრულებაზე. ერთის მიხედვით, ფირმას უნდა მოეგვარებინა ყველა საკითხი, რომელიც სვეტლანას ემიგრაციას უკავშირდებოდა, ხოლო მეორით მას ეძლეოდა როგორც უკვე დაწერილის, ისე მომდევნო წიგნების გამოცემის უფლება.

ამავე დროს, შვეიცარიის ხელისუფლება აიძულებდა აშშ-ს, სტალინის ქალიშვილი მათი ქვეყნიდან წაეყვანა, მიუხედავად იმისა, რომ ქალი ამ ქვეყანას პრობლემებს არ უქმნიდა. დინ რასკმა დაითანხმა პრეზიდენტი ლინდონ ჯონსონი, სვეტლანა შტატებში შეეშვათ, როგორც კერძო პირი.

სახელმწიფო დეპარტამენტმა მედიას განუცხადა, რომ სტალინის ქალიშვილი აშშ-ში ჩამოდის ნახევარწლიანი ტურისტული ვიზით Greenbaum, Wolff & Ernst-ის მოწვევით, რათა წიგნის გამოცემასთან დაკავშირებული საკითხები გადაწყვიტოს. და რომ ოფიციალურად, დეპარტამენტს ამ საქმესთან საერთო არაფერი ჰქონდა.

ახალი ცხოვრება

21 აპრილის დილას ბობ რეილი სასტუმროდან გამოვიდა. სვეტლანა მას უკვე ავტომანქანაში უცდიდა. ორივე ნიუ-იორკში მიმავალ თვითმფრინავში ჩაჯდა და ფიქციური გვარით გაფრინდა. აეროპორტში უამრავი შეიარაღებული ჯარისკაცი იყო. ჰაერში რეილმა სვეტლანას ჰკითხა:

— როცა დაფრინდებით, შეგეკითხებიან, თუ რას გააკეთებთ. ხომ არ ინებებდით, თქვენ მაგიერ მე გავცე პასუხი?

— არ არის საჭირო. მე ვუპასუხებ, — უთხრა სვეტლანამ.

მას კენანმა ტექსტი დაუწერა, რომელიც აეროპორტში უნდა წარმოეთქვა: „ამ ქვეყანაში იმიტომ ჩამოვდივარ, რომ რუსეთის საზღვრებს გარეთ ახალი ცხოვრება დავიწყო. შეერთებული შტატების გაცნობის სურვილიც მაქვს. ჩემს წიგნთან დაკავშირებით აქ ბევრ ადამიანს შევხვდები. არ ვიცი, რამდენ ხანს დავრჩები... მგზავრობამ დამალა, რამდენიმე დღით მინდა დავისვენო, ვიდრე მედიის წარმომადგენლებს შევხვდები“.

კენანის ამოცანა იყო ისე წარემართა სვეტლანას ცხოვრება, რომ აშშ-საბჭოთა კავშირის ურთიერთობისთვის ზიანი არ მიეყენებინა. ყოფილი ელჩი ქალს საკმარისად კარგად არ იცნობდა, სტალინის ქალიშვილს არ ეწადა მისი კონსპექტით სარგებლობა. მას სურდა ნათლად აეხსნა ხალხისათვის, რატომ დატოვა რუსეთი. მთავარი მიზეზი სულაც არ ყოფილა წიგნი, არამედ ის დამოკიდებულება, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლებას ჰქონდა ხელოვნებისა და ინტელექტუალებისადმი საზოგადოდ. ამერიკელებს რაც უნდა ეთქვათ, კრემლს მინც ვერ დააჯერებდნენ, რომ CIA-მ „არ მოამზადა და არ დააფინანსა“ სვეტლანას გაქცევა. საბჭოთა ხალხს ოფიციალურად უნდა დაეჯერებინა, რომ სვეტლანა მოიტაცეს. მათთვის გამორიცხული უნდა ყოფილიყო იმის დაშვება, რომ ქალმა საკუთარი სურვილით დატოვა რუსეთი. ამიტომ რუსებს მისი უკან დაბრუნება სურდათ. ეს ყველაფერი სვეტლანამ სახალხოდ ასე ახსნა:

„მათ არ შეუძლიათ იმის გაგება, რომ ადამიანს დამოუკიდებლად შეუძლია გადაწყვეტილების მიღება. ვერ გაუგიათ, რომ რუსეთიდან ჩემი სურვილით წამოვედი, რომ არც რამე შეთქმულებას, თუ რამე ზაფანგის დაგებას ადგილი არ ჰქონია. მათთვის ასეთი სცენარი წარმოუდგენელია. მათთვის ადამიანის მხოლოდ ისეთი ქცევაა მისაღები, რომელიც რომელიღაც ორგანიზაციის ინიციატივიდან, კოლექტიური ნებიდან გამომდინარეობს. პირდაპირ ცოფებს ყრიან, როცა იგებენ, რომ 50 წლის განმავლობაში რუსი ხალხის განუწყვეტელი დამუშავების შედეგად ადამიანის ცნობიერებაში მინც ვერ დამკვიდრდა სამყაროს ასეთი აღქმა. მათ აღაშფოთებთ ის გარემოება, რომ მთელმა ნახევარმა საუკუნემ ამაოდ ჩაიარა და ხალხს რაღაც აქვს სათქმელი“.

მოამზადა ამბროსი გრიშოკაშვილმა

„წითელი ეზაკუნები“ და საქართველო

კარლი ფილმიდან „წითელი ეზაკუნები“ (1923 წ.)

XX საუკუნის 20-იანი წლების დასაწყისში საბჭოთა იდეოლოგია ჯერ კიდევ ფორმირების პროცესში იყო. ხელოვანს ჯერ კიდევ ჰქონდა მხატვრული ფორმის განსაზღვრის თავისუფლება, ბრმად არ ემორჩილებოდა ტლანქ კლასობრივ სქემებს, რასაც მას ახალი იდეოლოგიური სისტემა კარნახობდა. კომუნისტურ-ბოლშევიკური მარწუხები არ იყო ჯერ ისეთი მახრჩობელა, როგორც მოგვიანებით. 1921 წლის 15 მარტს, ანუ საქართველოს ოკუპაციის მომდევნო თვეში, რუსეთში გამოცხადდა ნეპი (НЭП — Новая экономическая политика), ანუ ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელსაც საბჭოური ეკონომიკის ჩამოშლა თავიდან უნდა აეცილებინა. სამოქალაქო ომის შედეგად, რუსეთი ნანგრევებად იყო ქცეული. ლამის მთელი ყოფილი იმპერია შიმშილობდა...

საქართველოს, შეიძლება ითქვას, „გაუ-მართლა“, რადგან კომუნისტური მმართველობის ისტორიაში ნეპ-ის პერიოდი ყველაზე ლიბერალურად მიიჩნევა. საბჭოთა კავშირი ბევრად უფრო გახსნილი იყო ნეპ-ის შედეგომ ხანასთან შედარებით, როცა იკრძალებოდა „იმპორტული“ ფილმები და მუსიკა, განსაკუთრებით ჯაზი. ასეთი გამოთქმაც კი გაჩნდა: „დღეს ჯაზს უსმენს, ხვალ — სამშობლოს გაყიდის“. ადრეულ პერიოდში კი საბჭოთა კინოთეატრები დაპყრობილი ჰქონდა ამერიკულ ფილმებს, რომელთა რაოდენობა საბჭოთა პროდუქციას ოთხჯერ აღემატებოდა. განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა წმინდა ამერიკული ვესტერნის ჟანრი. „ო, ეს კაუბოები, — წერდა რუსი

მწერალი ლევ ნიკოლინი, — რომლებმაც ერთხელ და სამუდამოდ მოაჯადოეს ჩვენი კინომუშაკები“. ვესტერნის ჟანრის ფილმებმა მონუსხეს საბჭოთა მაყურებელი, მათ შორის, ქართველებიც. საბჭოთა კინოს პიონერი ლევ კულეშოვი აღმერთებდა „ველურ დასავლეთზე“ შექმნილ ამერიკულ ფილმებს და კინოსკოლაში თავის სტუდენტებს უჩვენებდა. 1924 წელს მან გადაიღო ვესტერნის საბჭოთა ვარიანტია, ექსცენტრიკული კომედია „მისტერ უესტის არაჩვეულებრივი თავგადასავალი ბოლშევიკების ქვეყანაში“, სადაც ყველაზე დასამახსოვრებელი პერსონაჟი გახლდათ კაუბოი ჯედი, რომელსაც ასახიერებდა მომავალი რეჟისორი ბორის ბარნეტი.

ინტერესი ამ ამერიკული ჟანრისადმი იმ-

(ზემოთ) ივან პერესტიანი. (ქვემოთ) მარცხნიდან: გერმანე გოგიტიძე და ამო ბეკ-ნაზაროვი

დენად დიდი იყო, რომ 20-იან წლებში გამოი-
ცა ვესტერნის ბევრი მსახიობის ბიოგრაფია,
მათ შორის განთქმული ვარსკვლავის, ტომ
მიქსის ავტობიოგრაფია „კაუბოის თავგადა-
სავალი“. კინოს დიდ მოყვარულ სტალინს
თურმე უყვარდა კაუბოური ფილმები, — იგო-
ნებდა ნიკიტა ხრუშჩოვი, — განსაკუთრებით
ჯონ ფორდისა და ჯონ უეინის ვესტერნები და
უკმაყოფილებას გამოხატავდა, რომ საბჭოთა
კინონიდუსტრია საკუთარ ვესტერნებს ვერ
აწარმოებდა. მართალია, ჩვენებისას ფილმებს
აკრიტიკებდა იდეოლოგიური თვალსაზრისით,
მაგრამ მეორე წუთის ახალ ფილმს ითხოვდა.
სიცოცხლის ბოლო წლებში, როგორც ბრი-
ტანელი ავტორი მაიკლ მუნი აღნიშნავს 2004
წელს გამოცემულ წიგნში John Wayne: The
Man Behind the Myth (ჯონ უეინი: ადამიანი

მიტის უკან“), სტალინმა გადაწყვიტა, მოეკლა
თავგამოდებული ანტიკომუნისტი ჯონ უეინი,
რისთვისაც ლოს-ანჯელესში დაქირავებული
მკვლევლები გაგზავნა. ყველაფერი ჩაიშალა
სტალინის გარდაცვალების გამო. 1959 წელს
ამერიკაში ყოფნისას ხრუშჩოვი უეინს შეხვდა
და უთხრა, რომ ეს გადაწყვეტილება მიიღეს
სტალინის უკანასკნელ შემოიღ წლებში და
მე გაუაუქმეო. რამდენად შეესაბამება ეს ამბავი
სინამდვილეს, ძნელი დასადგენია...

ამ, ერთი შეხედვით, მარტოვი სტრუქტურ-
რის ფილმებმა ბოროტებისა და სიკეთის
ორთაბრძოლის შესახებ, საგრძნობი დარტყმა
მიაცენა ახლად ჩამოყალიბებულ საბჭოთა
იდეოლოგიას, რომლისთვისაც თეთრკანიანი
კაუბოები იმპერიალისტი მტრები იყვნენ.
ამავე დროს, ისინი უზარმაზარი პოპულა-
რობით სარგებლობდნენ საბჭოთა კავშირის
მოქალაქეებში. ამის დაშვება არ შეიძლებოდა.
თუმცა, რეპრესიულ მანქანას ჯერ კინოსთვის
არ ეცალა. აქვე გასათვალისწინებელია ფილ-
მებიდან ზაზინაში მიღებული შემოსავალიც.
ამერიკელი კაუბოისა და საზოგადოდ, ამე-
რიკანიზმების „მოთოკვა“ მხოლოდ 20-იანი
წლების მიწურულს შეძლეს.

1923 წლის დასაწყისში თბილისში, კი-
ნოსექციაში მივიდა პაველ ბლიაზინი —
ცნობილი რუსი რეჟოლუციონერი, მწერალი
და კინოდრამატურგი. 1921 წელს იგი ვაჟიმ-
ვილთან ერთად მატარებლით მიემგზავრებოდა
კოსტრომიდან ბაქოში. არეული დრო იყო
და მგზავრობამ მთელ თვეს გასტანა. მგზა-
ვრობისას დაწერა „წითელი ეშმაკუნები“ და
თბილისშიც სწორედ ამ მოთხრობის ეკრანზე
გადატანის იმედი ჰქონდა. გერმანე გოგიტი-
ძემ და ამო ბეკ-ნაზაროვმა ბლიაზინი ივან
პერესტიანთან გაგზავნეს. ეს უკანასკნელი,
როცა მოთხრობას გაეცნო, აღფრთოვანდა და
კინოსექციის ხელმძღვანელობას განუცხადა,
რომ მზად იყო, მის ეკრანიზებას შესდგომოდა.

მოთხრობის სიუჟეტი ასეთია: მიმდინარე-
ობს სამოქალაქო ომი. უკრაინის ერთ დაბაში
მცხოვრები რკინიგზელი მუშის — პეტროვის
შვილები, მიშა და დუნიაშა, გატაცებული
არიან ლილიან ვოინიჩისა და ფენიმორ
კუპერის რომანტიკულ-სათავგადასავლო
რომანების კითხვით. ერთხელაც, დაბას თავს
დაესხმიან ბანდიტები და პეტროვის მოკლავენ.
შვილები მშურისძიებას გადაწყვეტენ. მათ შეუ-
ერთდებათ შავკანიანი ტომ ჯეკსონი. მალე სა-

მივენი მზვერავებად ჩაირიცხებიან სემიონ ბუდიონის ცხენოსან არმიაში და თავგამოდებით ებრძვიან ყაჩაღებს. საბოლოოდ, ახალგაზრდა მეომრები დაატყვევებენ ბანდიტების მეთაურს — ნესტორ მახნოს და ფქვილის ტომარაში მომწყვდეულს მიჰგვრიან სემიონ ბუდიონის, რისთვისაც ორდენებს დაიმსახურებენ.

ფილმში, ისევე როგორც მოთხრობაში, ისტორიულ-სოციალური ფონი ზედაპირულად არის მოცემული, ალბათ იმიტომ, რომ ბლიახინის „ეშმაკუნები“ ბავშვებისთვისაა დაწერილი. გასაგები მიზეზების გამო, დამახინჯებულია ფაქტები, მახნოს ანარქისტები, ანუ „ცუდი ბიჭები“, გროტესკულად არიან გამოყვანილი. ისინი სულ ლოთობენ, ყაჩაღობენ და თავისი უფროსის ბრძანებებს ასრულებენ, რომელიც მხოლოდ ერთ სიტყვას იძახის — „დახვრიტეთ!“ თვით მახნოს ერთ-ერთ ყველაზე მანკიერ მხარედ ნაჩვენები იყო მისი მექალთანეობა. ფილმში წითლებმა იგი დააპატიმრეს, სინამდვილეში კი ნესტორ მახნო ემიგრაციაში წავიდა და 1934 წელს პარიზში ტუბერკულოზით გარდაიცვალა. უკრაინის სტეპებიც რეჟისორმა მთიან რეგიონად აქცია, რათა უფრო მომხიბვლელი გამოსულიყო. ფილმის გამოსვლის შემდეგ ივან პერესტიანიმ უცნობისგან წერილი მიიღო: „ვის დასცინით? თქვენ იცით, რომ ნესტორ მახნო ხალხის საუკეთესო მეგობარი იყო, რომელიც მათი ბედნიერებისთვის იბრძოდა? თქვენ კი როგორ აჩვენეთ ის? სირცხვილია! ...თუ უპარტიო ხართ, გონს მოდით! და თუ პარტიული ხართ, სამეზის წყვეული იყავით!“ ხელმოწერა „მანოვოვი“. თუ ისტორიულ ფაქტებს მივყვებით, უცნობი მართალი იყო.

ფილმში უნდა ყოფილიყო დევნა, სროლა, სხვადასხვა ტრიუკი, ანუ ამერიკული ვესტერნისთვის დამახასიათებელი ყველა ატრიბუტი. პერესტიანი დიდხანს ეძებდა მთავარი როლის შემსრულებელ ახალგაზრდა მსახიობებს. ერთხელ ცოლთან ერთად ცირკში აკრობატების, პაველ ესიკოვსკისა და სოფია ჟოზეფის (ნამდვილი გვარია ლიპკინა) წარმოდგენას დაესწრო. ანტრაქტის დროს მეუღლემ, შეთავსებით რეჟისორის უცვლელმა თანამემყვემ, ლუსია ბარზუტდინოვამ პერესტიანის ახალგაზრდებზე მიუთითა: „აი, შენი ფილმის გმირები“. ლიტერატურული პირველწყაროს მიხედვით, მიშასა და დუნიაშას მეგობარი უნდა ყოფილიყო ჩინელი, მაგრამ ასეთი ვერ

▲ ტომ მიქსი

▼ პაველ ბლიახინი

მოძებნეს და იგი შეცვალეს იმავე ცირკში მომუშავე შავკანიანი სენეგალელი მოკრივე კადორ ბენ-სალიმით, ფრანგული არმიის დეზერტირით, რომელსაც ამერიკელი ტომ ჯეკსონი უნდა განესახიერებინა. არც ბუდიონისა და მახნოს როლების შემსრულებლები, კონსტანტინ დავილოვსკი და ვლადიმირ სუტირინი ყოფილან კინომსახიობები. ისინი რეჟისორმა ქუჩიდან აიყვანა.

გადაღებები გაიწვია, კინემატოგრაფისტები თანხების, ტრანსპორტისა და ტექნიკის უქონლობას განიცდიდნენ. მაგალითად, გასანათებელი აპარატურა, რომელიც სამი ხელსაწყოსგან შედგებოდა, აღარ ვარგოდა და თითქმის არ მუშაობდა. ამისდა მიუხედავად, სხვადასხვა ტექნიკური სიახლის, ტრიუკებისა და დინამიკური გადაღებებისას, რაც შესრუ-

„წითელი ეშმაკუნების“ აფიშა

კადრი ფილმიდან „წითელი ეშმაკუნები“

ლებულია საკმაოდ მაღალ დონეზე, კარგად გამოჩნდა რეჟისორისა და ოპერატორის მხატვრული გემოვნება და გამომგონებლობა. „ეშმაკუნებისა“ და საერთოდ, ამ მუხჯი ფილმების ყურებისას რწმუნდები, რომ კინოს ეს შესვეურები, განსაკუთრებით კი ოპერატორები, ნამდვილი „ფოკუსნიკები“ იყვნენ. წარმოიდგინეთ იმდროინდელი გადაღების პროცესი: ერთი ხელით საჭირო იყო კამერის სახელურის თანაბრად ტრიალი, ფირის მოძრაობის ტემპი ხომ ხელით რეგულირდებოდა, მეორეთი კი ვერტიკალური და ჰორიზონტალური პანორამა უნდა ემართა; როცა საჭირო იყო, ერთდროულად უნდა ეკეთებინათ ჩაბნელება და წაფენაც (როცა ერთი კადრი ნელ-ნელა ცვლის მეორეს). ეს მხოლოდ მოგვიანებით დაიწვეს ამ ეფექტების ლაბორატორიულად დამუშავება; ან კიდევ, ორმაგი ექსპოზიციისთვის ზუსტად უნდა დაეთვალათ სახელურის ბრუნვის რაოდენობა, და სხვა მრავალი ხრიკი. ყველაფერს ვარჯიში და პრაქტიკა სჭირდება და თურმე სასურველი ეფექტისთვის რომ მიეღწიათ, ოპერატორები ხან „ზინგერებზე“ და ხან სხვა საკერავ მანქანებზე ვარჯიშობდნენ...

კინოსექციის დირექტორ-განმკარგულელებელმა გოგიტიძემ დახმარებისთვის კომკავშირის სამხარეო კომიტეტს მიმართა, რის შედეგადაც გადაძღებმა ჯგუფმა მიიღო ფორმები, მუნდირები, ფეხსაცმელი, იარაღი, ცხენები და მთელი საარტილერიო ნაწილი ქვემეხებითა და ჯარისკაცებით. საინტერესოა, რომ გაგანია გადაღებისას რეჟისორს ფილმის სცენარი დაეკარგა, ამიტომ იძულებული გახდა, საკუთარ მეხსიერებას დაყრდნობოდა და ფილმი სცენარის გარეშე გადაეღო, რაც ფილმის ტიტრებში აისახა: „ფილმი გადაღებულია სცენარის გარეშე“ — გვამცნობდა წარწერა. ამან ბლიახინის პროტესტი გამოიწვია — ნაწარმოები დამიმახინჯაო. სამაგიეროდ, სახკინმრეწვში „წითელმა ეშმაკუნებმა“ პერესტიანის ისეთი ავტორიტეტი მოუპოვა, რომ მომავალ ფილმებსაც უსცენაროდ იღებდა, ფილმის წარმოებაში ჩასაშვებად მისი ზეპირი განაცხადიც კი საკმარისი იყო.

ორსერიიანი ფილმის გადაღებები, რომელიც 1923 წლის თებერვალში დაიწყო, შემოდგომისთვის დასრულდა. გამოსვლისთანავე „წითელმა ეშმაკუნებმა“ (რუსეთში ის ასევე ცნობილი იყო სათაურით „Махновщина“) ნამდვილი სენსაცია მოახდინა. „კინოგაზე-

ტამ“ მას უწოდა რევოლუციის პირველი ფილმი, რომელიც ყოველმა მოქალაქემ უნდა იხილოს. „პირველი მერცხალი“, „საბჭოთა კინემატოგრაფიის სასწაული“, „საბჭოთა სათავგადასავლო კინოფილმების დიდებული საწყისი“, „პირველი საბჭოთა კინომუქურა“ — ასეთი სათაურებით იწერებოდა პრესაში სტატიები ფილმზე. საბჭოთა კინომცოდნე ვლად კოროლევჩი, რომელიც რევოლუციის შემდგომ რუსულ კინოს „მკვდარ ორთქლმავალთა სასაფლაოს“ ადარებს, ხოლო აუდიტორიას — მკვდარ კინობრბოს, წერდა რომ ეს „კინომძორი“ პირველმა გააპო ჯავშნოსანმა სახელწოდებით „წითელი ეშმაკუნები“, „რომელმაც მხიარულად აუწყა გამარჯვება. ხალისიანად და სწრაფად გაიელვა ახალმა კადრებმა“. იმ პერიოდში მოსკოვის სტუდია „სოვკინო“, ჯერ კიდევ ძველი, ალექსანდრ ხანჟონკოვის დროინდელი ჟანრის ფილმების ტყვე იყო და სიუჟეტის თანამედროვე გააზრება, როგორც ეს პერესტიანინი მოახერხა „წითელ ეშმაკუნებში“, მათ ფილმებში არ ჩანდა.

აღსანიშნავია, რომ „წითელი ეშმაკუნები“ პირველი საბჭოთა ფილმია, რომელზეც რეცენზია დაიბეჭდა New York Times-ში (8 დეკემბერი, 1923), სტატიის ავტორი იყო ბრიტანელი ჟურნალისტი უოლტერ დიურანტი, რომელიც ამერიკული გაზეთის მოსკოვის ბიუროში მუშაობდა 1922-1936 წლებში. იგი წერდა: „წითელი ეშმაკუნები“ (სხვანაირად მას „Red Imps“-ს უწოდებდნენ. — ი. მ.) შესაფერისი სახელია პირველი ნამდვილი ბოლშევიკური ფილმისა, რომლის პრეზენტაცია გასულ კვირას გაიმართა. რევოლუციური ფილმები იქამდეც გადიოდა, მაგრამ არც ერთი არ შეედრება „წითელი ეშმაკუნების“ მასშტაბებს. ეს ფილმი არის ჰეკლბერი ფინისა ან ტომ სოიერის რუსული რევოლუციური ვერსია, რომელიც გადაღებულია ტარზანის სტილსა და ტემპში... როგორც კი ეკრანზე კაზაკი გენერალი ბუდიონი გამოჩნდებოდა, დარბაზში გრგვინვისმაგვარი მოწონების შეძახილები და ღრიანცელი ატყდებოდა... ფილმში არ არის სასიყვარულო ისტორია, მაგრამ არის სოფლის ცხოვრების ამსახველი რამდენიმე ბრწყინვალე სცენა... ცოცხლად გადაღებული წითელი არმიის სცენები და თავბრუდამხვევი ბრძოლა კაზაკებსა და ჯავშნოსან მატარებელს შორის“. წერილის დასასრულს დიურანტი „წითელ ეშმაკუნებს“

კადრი ფილმიდან „წითელი ეშმაკუნები“, კალორ ბენ-სალიმი ტომ ჯექსონის როლში

უოლტერ დიურანტი

ფრანგულ ფილმებს ადარებს. კინომცოდნე პიტერ კენესის სიტყვებით, ფილმი ოც წელიწადს იყო პოპულარული. ცნობილია, რომ მეორე მსოფლიო ომის დროს სეფასტოპოლის დამცველებს კინოთეატრებსა და მოწინავე პოზიციებზე 300-ზე მეტჯერ აჩვენეს ეს

იოსებ სტალინი ზაპესში (1926 წ.)

ფილმი. წითლარმიელებს აღაფრთოვანებდათ 1920 წლის ბრძოლების გმირთა გულადობა და გამჭრიახობა.

ფილმის გამოსვლის დროს სამოქალაქო ომი უკვე დამთავრებული იყო, მაგრამ ახალგაზრდები და ბავშვები ასობით წერილს აგზავნიდნენ სემიონ ბუდიონის სახელზე, რომ „ემშაკუნების“ მსგავსად, ისინიც მიეღო თავის არმიამში მზვერაგებად. 1925 წელს მოეწყო გამოკითხვა და რესპონდენტთა 50%-მა საყვარელ ფილმად „ემშაკუნები“ დაასახელა. ფილმი გახდა მაგალითი, როგორ შეიძლება მცირე ბიუჯეტით (35 ათასი მანეთი) შემოსავლიანი ფილმის გადაღება (მხოლოდ 1926 წელს „ემშაკუნებმა“ 200 ათასი მანეთი შემოიტანეს). ფილმი მოსვენებას არ აძლევდა მომავალ თაობებს და ეკრანებზე გამოსვლიდან ორმოცზე მეტი წლის შემდეგ, 1963 წელს ედმონდ კოსაიანმა შექმნა ფილმის რემეიკი, გამორჩეული საბჭოთა ფილმი „მოუხელთებელი შურისმაძიებლები“, რომელმაც წინამორბედის მსგავსად უზარმაზარი წარმატებით მოიარა საბჭოთა კავშირის ეკრანები და ერთ-ერთ ყველაზე შემოსავლიან ფილმად იქცა.

საბჭოთა კავშირში „წითელი ემშაკუნების“ პოპულარობაზე ისიც მეტყველებს,

რომ რუსეთის ქალაქ ვლადიმირის საფეიქრო კომბინატის წარმომადგენლები საგანგებოდ ჩამოვიდნენ თბილისში და ფილმის გადაძღვსა და სახკინმრეწვის მთელ კოლექტივს სახეიმო ვითარებაში გადასცეს წითელი დროშა, რომელსაც ამშვენებდა წარწერა: „საქართველოს სსრ განათლების კომისარიატთან არსებული სახკინმრეწვის მუშაკებს, პირველ საუკეთესო საბჭოთა ფილმის „წითელი ემშაკუნების“ შემქმნელთ. ფაბრიკა „კომუნიტური ავანგარდის“ მრავალი ათასი მუშისგან პროლეტარული ჭეშმარიტი მაღლობა. გაუმარჯოს სოციალიზმის დიდ თანამგზავს — კინოხელოვნებას“. ამ ფილმის წარმატება თავად სტალინმა აღნიშნა, როცა თბილისში ზაპესის მშენებლობას ეწვია 1926 წელს. იქ პატარა სუფრა გაიშალა, სადაც გერმანე გოგიტიძეც იმყოფებოდა და მისი მისამართით სტალინმა სადღეგრძელო წარმოთქვა: „ამხანაგო, ჩვენ პატვის გცემთ იმის გამო, რომ ეს საქმე შეასრულეთ, თქვენ კი პატივი უნდა გვცეთ იმიტომ, რომ ამ საქმის შესრულების შესაძლებლობა მოგეცით“.

„წითელი ემშაკუნების“ სახით პოპულარულ ამერიკულ ვესტერნებს ძლიერი კონკურენტი გამოუჩნდა. პაველ ესიკოვსკი, სოფია

ჟოზეფი და კადორ ბენ-სალიმი ბრწყინვალედ ასრულებდნენ ურთულეს ტრიუკებს: დააჯირითებდნენ ცხენებს, გადიოდნენ უფსკრულზე გაჭიმულ თოკზე, დარბოდნენ გაქანებული ვაგონების სახურავებზე, ბრწყინვალედ ისროდნენ და ა.შ. ცნობილი კინორეჟისორი სერგეი იუტკევიჩი წერდა: „მამაცი ჟოზეფი — ღუნიაშა, ფიცხი მიშკა — ესიკოვსკი და შაგი, გულუბრყვილო და ღონიერი ჯეკსონი — ბენ-სალიმი, ცირკის ნამიანი ნახერხიდან ბრტყელ ვერცხლისფერ ეკრანზე გადმოვიდნენ და თან მოიტანეს თავიანთი მომხიბვლელი ოსტატობა, სისწრაფე და სისადავე, ჭადარა პერესტიანიმ კი თავისი ოსტატობით მათგან შესანიშნავი სახეები შექმნა“. პერესტიანის მსახიობები ამერიკული ვესტერნის ვარსკვლავებს ბაძავდნენ და ამით უფრო მათ იდეალიზაციას ახდენდნენ, ვიდრე იმ რევოლუციონერი გმირებისა, ვისაც განასახიერებდნენ. შავკანიანის ჩართვა ფილმს მკაფიო იდეოლოგიურ დატვირთვას სძენდა, როგორც ნიშანს ნამდვილი სოციალისტური ინტერნაციონალიზმისა, რომელიც ამარცხებს რეაქციულ ძალებს, კერძოდ კი ნესტორ მახნოს, რომელიც უკრაინელ ნაციონალისტებს წარმოადგენდა. მართალია, მაშინ საბჭოთა

▲ კადრი ფილმიდან „მოუხელთებელი შურისმაძიებლები“ (1967 წ.)

▼ ედმონდ კოსაიანი

კავშირის მასშტაბითაც იღებდნენ ამგვარ ფილმებს, მაგრამ ვერც ერთი მათგანი ვერ გაუტოლდა პერესტიანის, „საბჭოთა ვესტერნის მამის“ ნამუშევარს.

სამი წლის შემდეგ ივან პერესტიანიმ გაითვალისწინა უამრავი მაყურებლის მოთხოვნა და უსცენაროდ გადაიღო „წითელი ეშმაკუნების“ რამდენიმე სიკველი (მხატვრული ნაწარმოების გაგრძელება): „სავურ-სამარე“, „თავადის ასულ შირვანსკაიას დანაშაული“, „თავადის ასულ შირვანსკაიას სასჯელი“

რეჟისორი ივან პერესტიანი ფილმის გადაღებისას

კადრი ფილმიდან „არსენა ჯორჯიაშვილი“. მარჯვნივ: ივან პერესტიანი ვორონცოვ-დაშკოვის როლში

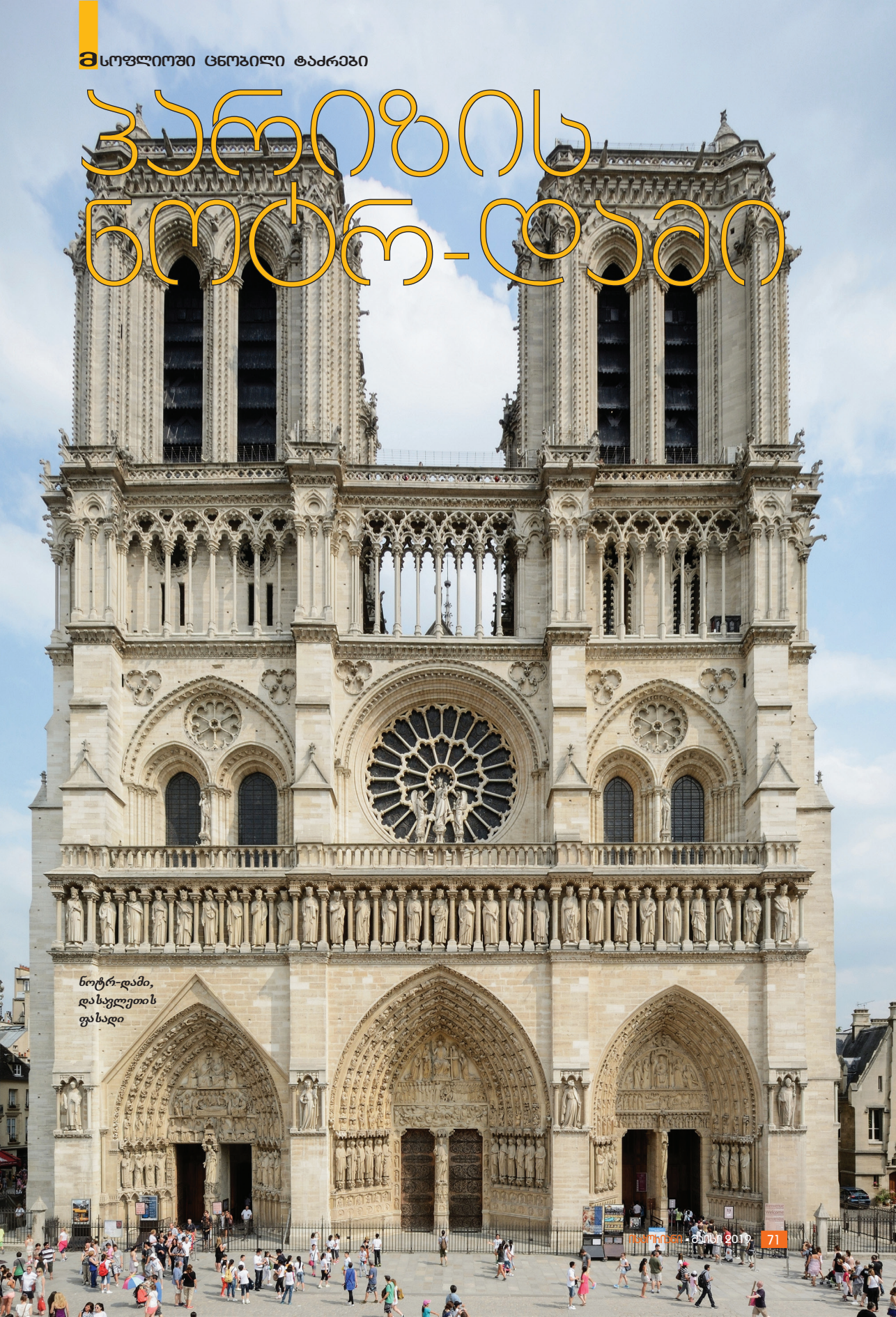
და „ილან დილი“, მაგრამ ამით „რევოლუციურ-პეროიკული ეპოპეიდან „წითელი ეშმაკუნები“ შაბლონურ დეტექტიურ ლენტად გადაიქცა“. რეჟისორი გაიტაცა მხოლოდ ეფექტებმა და ტრიუკებმა და ეს კინოსურათები ვერ ავიდნენ „წითელი ეშმაკუნების“ სიმაღლეზე.

ვესტერნის გავლენა საბჭოთა კინემატოგრაფზე მომდევნო წლებშიც არ შემცირებულა. საინტერესოა, რომ ჩვენი მრავალსაუკუნოვანი ისტორია, რომლის შესახებაც ყოველ ქართველს უყვარს საუბარი და ტრაბახი, კინოხელოვანთა თვალსაწიერში იშვიათად ხვდებოდა. სათავგადასავლო ფილმების სიმრავლით ქართული კინო არასოდეს გამოირჩეოდა, მაგრამ ის, რაც შეიქმნა, უდავოდ ვესტერნის ჟანრის შთაგონებით იყო გადაღებული. არადა, ჩვენი ისტორია ნამდვილი ვესტერნია. ყველაფერს რომ თავი გავანებოთ და ჩვენს უახლოეს წარსულს გადავხედოთ, თუკინდ მხოლოდ გურული ფირალების, ან სხვა კუთხის აბრაგებისა და ყაჩაღების ამბებს ხომ წმინდა წყლის კინემატოგრაფიული მასალაა. აიღე და გადაიტანე ეკრანზე. ამის მშვენიერი შანსი გვქონდა კომუნისტების ბატონობის პერიოდში. როცა კინოში ფული ჩეჩქოვით იყო, შეიძლებოდა რევოლუციურ თემატიკაზე სათავგადასავლო ფილმების გადაღება ისე, რომ არც მწვადს დაწვავდი და არც შამფურს — პირისპირ არ შეეჯახებოდი არსებულ იდეოლოგიას და შექმნიდი ვესტერნის კანონებზე დამყარებულ ნაწარმოებს (რით არის ცუდი „უდაბნოს თეთრი მზე“ ან „სიკვდილი არავის უნდოდა“), მაგრამ თავს არავინ იწუხებდა, უფრო ე.წ. საავტორო და ე.წ. ინტელექტუალური ფილმების (მე მათ „ტვინის საჭყელეტ“ ფილმებს ვუძახი) კეთებით იყვნენ დაკავებული. თუ ამგვარი სურათები მაინც კეთდებოდა, მხოლოდ თითო-ორი — „დარიკო“, „მაცი ხვითა“, „კოლხური ბალადა“, „მიზანი“, „მმა“. შესაძლოა რამე გამომრჩა, მაგრამ არ მგონია... (ერთხელ „მიზნის“ შემონტაჟე მომიყვა: თურმე ფილმში გამოყენებული სროლის ყველა ეფექტი „შესანიშნავი შეიდეულიდან“ იყო აღებული. თავად „შეიდეული“ კი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით დიდი ხნის განმავლობაში ალბათ ყველაზე მნიშვნელოვან და საყვარელ ფილმად იქცა და დღემდე ასეთად რჩება).

ირაკლი მახარაძე

პარიზის ნოტრ-დამი

ნოტრ-დამი,
დასუფლეთის
ფასადი

დასავლეთის ფასადის შუა იარუსში დატანებული ვარდული

პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი, იგივე ნოტრ-დამი — ყველაზე ცნობილი ტაძარი მსოფლიოში

უცნაური დამთხვევის წყალობით, სწორედ პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარზე მოვაშადადეთ მასალა ჩვენი ჟურნალის ტრადიციულ რუბრიკაში. სტატიის აწვობა სტამბაში ნომრის ჩაბარების წინააღმდეგ დასრულდა და იმავე საღამოს, ნოტრ-დამი ცეცხლის ალში გაეწვია... გადაუწყვიტეთ, ხანძრის შესახებ მოკლე ცნობა ცალკე დაგვებეჭდა, ხოლო სტატიას პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარზე გთავაზობთ უცვლელი სახით — რა სახითაც მოშადადა მაშინ, როცა ცუდ ამბავს არავინ ელოდა...

ნოტრ-დამის ბრწყინვალე გოტიკური შენობა აღმართულია კუნძულ სიტეზე პარიზის შუაგულში, მდინარე სენის ორ ტოტს შორის. ის აშენდა პარიზის პირველი ქრისტიანული ეკლესიის — წმინდა სტეფანის ბაზილიკის ადგილას, რომელიც, თავის მხრივ, გალურ-რომაული იუპიტერის ტაძრის საძირკველზე აიგო. ნოტრ-დამის მშენებლობა დაიწყო ლუდოვიკო VII-ის ეპოქაში, პარიზის ეპისკოპოს მორის დე სიულის ინიციატივით. პირველი ქვა საძირკველში 1163 წელს ჩაღო პაპმა ალექსანდრე III-მ, რომელიც იმ დროს პარიზში იმყოფებოდა.

ტაძრის თავდაპირველი პროექტი ითვალისწინებდა გრძელი, ოთხდონიანი მთავარი ნავის აგებას ცენტრალური ნაწილის (ტრანსეპტის) — განივი ნავის გარეშე. ტრადიციის შესაბამისად, თავდაპირველად ააგეს ქორო საკურთხევლით, რათა მისი კურთხევის შემდეგ ტაძარში შესაძლებელი ყოფილიყო ღვთისმსახურება მშენებლობის დასრულებამდე დიდი ხნით ადრე. კედლები დასრულდა 1177 წლისთვის, მთავარი საკურთხველი კი 1182 წლის 19 მაისს აკურთხა პაპის ლეგატმა. 1196 წელს დასრულდა მთავარი ნავიც, რომლის ტყვიის სახურავისთვის მასალის შესაძენად, გარდა-

მუხლმოფრილი მეფეები — ლუი XIII და ლუი XIV საკურთხეველთან

ცვილიმა ეპისკოპოსმა მორის დე სიულიმ, ანდერძით 100 ლიფრი დატოვა.

1200 წლისთვის დაიწყო დასავლეთის მთავარი ფასადისა და კოშკების აგება. 1240 წელს დასრულდა სამხრეთ სამრეკლო. გადაწყდა, არ დასრულებულიყო კოშკები შპილებით და 10 წლის შემდეგ მეორე სამრეკლოც დამთავრდა. პროექტი მშენებლობის პროცესში შეცვალეს და საბოლოოდ გადაწყდა ტრანსეპტის აგებაც. ისე გამოვიდა, რომ სწორედ ტრანსეპტისთვის განკუთვნილი ჩრდილოეთი და სამხრეთი ფასადების ამგები ორი არქიტექტორი მიიჩნევა ტაძრის მთავარ შემქმნელად: ჟან დე შელი, რომელიც 1250-1265 წლებში მუშაობდა და პიერ დე მონტრეი, რომელმაც 1250-1267 წლებში იღვწა. თუმცა, რასაკვირველია, ამ გრანდიოზულ მშენებლობაში უამრავი ხუროთმოძღვარი და მოქანდაკე მონაწილეობდა. ნოტრ-დამი ძირითადად დასრულდა XIII საუკუნეში, მაგრამ ოფიციალურად მისი საბოლოოდ დასრულების თარიღი 1345 წელია. აღსანიშნავია, რომ

ძველი მრავალჯერ გადააკეთეს მომდევნო საუკუნეებშიც.

ხუთნავიანი ტაძრის სიგრძეა 130 მეტრი, სიგანე — 48, სიმაღლე — 35, სამრეკლოების სიმაღლე — 69, ხოლო შპილის სიმაღლე 96 მეტრი. მთავარი ნაწი რომანულ სტილს განეკუთვნება მასიური სვეტებითა და მძიმე კედლებით. ტაძარს აქვს 37 კაპელა-ეკვდერი და მდიდრულად მოჩუქურთმებული პატრონიკე (აივანისებური სადგომი). დასავლეთის სახეიმი ფასადი არქიტექტურული კომპოზიციის უმაღლესი ოსტატობის დემონსტრაციაა, მისი შესასვლელი პორტალების სკულპტურული გაფორმება კი გოტიკური ხელოვნების შედევრია. მარჯვნივ განლაგებული წმინდანას პორტალი XII საუკუნის ბოლოს მიეკუთვნება, ცენტრალური პორტალი სამინელი სამსჯავროთი აიგო 1220-1230 წლებში, თუმცა შემდეგ მრავალჯერ რესტავრირდა. ხოლო მარცხენა, ღვთისმშობლის პორტალი XIII საუკუნის დასაწყისისაა. პირველ ქრისტიან წამებულს, წმინდა სტეფანს ეძღვნება

წმინდა ანასა (ზემოთ) და სამხნელი სამსჯავროს (ქვემოთ) პორტალების ფრაგმენტები

სამხრეთ ფასადის ტრანსეპტის პორტალი, რომელიც XIII საუკუნის მეორე ნახევარშია აგებული.

ტაძარში სინათლის ერთადერთი წყარო გოტიკური, მაღალი ისრული ფანჯრების მრავალრიცხოვანი ვიტრაჟებია. სხვა გოტიკური ტაძრების მსგავსად, ნოტრ-დამში არ არის კედლის მხატვრობა,

ნოტრ-დამი ერთ-ერთი პირველი დიდი გოტიკური ტაძარია, რომლის ისრულ კამარებს ექვს-ექვსი ნერვიურა (თაღის გამობურცული წიბო) ქმნის და თან ინარჩუნებს რომანული სტილიდან ნორმანულ სტილში გარდამავალი ეტაპის ნიშნებს. ნოტრ-დამი ასევე ერთ-ერთი პირველი შენობა იყო მსოფლიოში, სადაც არკბუტანები, ე.წ. გარეგანი თაღები გამოიყენეს. თავდაპირველ პროექტში ქოროსა და გუმბათების კედლებთან არკბუტანები გათვალისწინებული არ იყო, თუმცა შშენებლობის დაწყების შემდეგ, კედლებზე ჭარბი სიმძიმის ზეწოლის ნიშნები გაჩნდა და რღვევის თავიდან

ასაცილებლად, დამატებითი საყრდენების აგება შეიქნა აუცილებელი.

დიდებული დასავლეთის ფასადი სამ ვერტიკალურ ნაწილადაა დაყოფილი პილასტრებით, ხოლო პორიზონტალურად სამ იარუსად — გალერეებით. ქვედა იარუსზე ზემოსწინებული სამი ბრწყინვალე პორტალია ისრული თაღებითა და სკულპტურული პანოებით ბიბლიურ მოტივებზე. ცენტრალურ პორტალზე გამოსახულია მსაჯული იესო, მის ქვემოთ მიცვალებულები საფლავებიდან დგებიან, რომლებიც ორმა საყვირიანმა ანგელოზმა გააღვიძა. მიცვალებულთა შორის ერთი მეფეა, ერთი პაპი, ჯარისკაცები და ქალები, რაც სიმბოლურად მიუღი კაცობრიობის სამსჯავროს განასახიერებს.

მეორე იარუსს საზღვრავს პორტალების თავზე განლაგებული მეფეთა გალერეა 28 ქანდაკებით. ეს ქანდაკებები ძველი იუდეის ბიბლიურ მეფეებს განასახიერებენ. აღსანიშნავია, რომ საფრანგეთის რეოლუციის დროს რობესპიერის ბრძანებით მეფეთა

ტაძრის ცენტრალური ნაწილი — მთავარი ნავისა და განივი ნავის გადაკვეთის ადგილი

გალერეის ქანდაკებებს თავები მოკვეთეს, ზოგიც გადმოაგდეს. ისინი XIX საუკუნეშია აღდგენილი. მეფეთა გალერეის ზემოთ კი ფასადის შუა იარუსში დატანებულია 9,6 მეტრი დიამეტრის „დასავლეთის ვარდული“ (უზარმაზარი მრგვალი სარკმელი), რომლის მარცხნივ და მარჯვნივ ორი სარკმელია. 1220 წელს შექმნილი ვარდული ვიტრაჟებით გააფორმეს 1230 წელს, რომელიც ზოლიაქოს ნიშნების გარდა წარმოადგენს „ფსიქომაქიის“ ანუ სხვადასხვა ნაკლისა და სიკეთის ორთაბრძოლის განსახიერებას. სარკმლის ცენტრში მოთავსებულია დვითისმშობელი ყრმით.

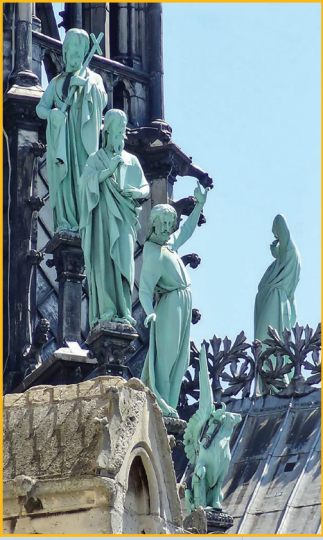
ბოლო, მესამე იარუსს გამოყოფს მაღალი, სამყურასებრი ჩუქურთმებით მორთული კამაროვანი გალერეა. მის ფაქიზ სვეტებზე მასიური ბაქანი დგას, ხოლო ბაქანზე აღმართული ორი მაღალი კოშკი მთელ ფასადს აკვირგვინებს. აღსანიშნავია, რომ კოშკებს შორის დატოვებული სივრცეც განსაკუთრებულ შთაბეჭდილებას ახდენს.

ტაძრის სახურავი რესტავრირებულია XIX საუკუნეში. მუხის სახურავი 5 მმ სისქის ტყვიის ფურცლებითაა დაფარული, რომლის საერთო წონა 210 ტონაა. ნიმუშად რესტავრატორმა ვიოლე დე ლიუკმა შარტრის შუა საუკუნეების სახურავი გამოიყენა. მისივე წინადადებით, ტაძრის ზედა მხარე შეამკეს გარგულიებითა და ქიმერებით, რასაც 15 მოქანდაკის შრომა დასჭირდა ფოფრუა-დეშომის ხელმძღვანელობით. მუხისგან დაშნადებული და ტყვიით დაფარული შპილის საერთო სიმაღლე 96 მეტრია. შპილის საძირკველი მოციქულთა ბრინჯაოს ჯგუფური ქანდაკებითაა შემკული, რომლებიც ასევე ფოფრუა-დეშომის ნამუშევარია. ყოველი ჯგუფის წინ ფრთოსანი ფიგურა მოციქულის სიმბოლოა: ლომი — მარკოზის, კურო — ლუკასი, არწივი — იოანესი და ანგელოზი — მათესი. ყველა ფიგურა პარიზს გაჰყურებს, არქიტექტორთა მფარველ წმინდა თომას გარდა, რომელიც შუბლზე ხელმიდებული, სახით შპილისკენაა

(ზემოთ) XIII საუკუნის ვიტრაჟი. (ქვემოთ მარცხნივ) ქოროს აივნის ფრაგმენტი. (ქვემოთ მარჯვნივ) მაცხოვრის კელის გვირგვინი. მოთავსებულია ბროლის კორპუსში, რომელიც მორთულია ოქროს მცენარეული ორნამენტებით

მოციქულთა
პრინჯაოს
ქანდაკებები
შპილის
სამირკველთან

წმინდა თომას
სკულპტურა

პარიზის
ნოტრ-დამი.
აღმოსავლეთის
ხედი

ტაძრის
მთავარი
ნაეი

მიქცეული. ყოველივე ამის გარდა, ნოტრ-დამი თვალს აჯადოებს კიდევ სხვა ურიცხვი ქანდაკებით, ნაძერწი თუ ჭედური ჩუქურთმიანი დეტალით და ყველაფერი ერთად, მართლაც განუმეორებელ ანსამბლს ქმნის.

ტაძარში 110 ვიტრაჟია. ძველებური ვიტრაჟები შენარჩუნებულია მხოლოდ ტრანსეპტის ორ ვარდულსა (დიამეტრი 13 მ) და მთავარი შესასვლელის ვარდულში (დიამეტრი 9,6 მ). ეს უნიკალური ვიტრაჟები ფრანგული გოტიკის შედევრებია. „დასაფლეთის ვარდულის“ ვიტრაჟი განასახიერებს განდმობას, ხოლო ტრანსეპტის ვარდულების ვიტრაჟებს, რომლებიც ძველი და ახალი აღთქმის სიუჟეტებს განასახიერებს — „წმინდა ლუდოვიკოს ვარდებს“ უწოდებენ. როგორც ამბობენ, მეფემ შესწირა თანხა მათ დასამზადებლად და შედეგის სანახავად რომ მისულიყო, 1249 წელს თავისი ჯვაროსნული ლაშქრობის დაწყებაც კი გადადო.

ტაძარში ინახება ერთ-ერთი უდიდესი ქრისტიანული რელიკვია — იესო ქრისტეს ეკლის

გვირგვინი, რომელიც 1238 წელს ლუდოვიკო IX-მ გამოისყიდა ვენეციელებისგან, ვისთანაც ბიზანტიის ლათინმა იმპერატორმა, ბალდვინ II-მ დააგირაჟა დიდი სესხის სანაცვლოდ.

ტაძრისწინა მოედანი მოსაზღვრულია მდინარე სენათი, 651 წლიდან მოქმედი უძველესი საქალაქო საავადმყოფო „ოტელ-დიოთი“ და საქალაქო პრეფექტურის ყაზარმების ნაგებობით, რომლის ფასადიდან ნოტრ-დამს ფრიგიელი ქალღმერთი ციბელა შეჰყურებს... მოედანზეა აგრეთვე ფრანგული „ნულოვანი კილომეტრი“, საიდანაც იწყება სრულიად საფრანგეთის ყველა გზის ოფიციალური ათვლა.

ნოტრ-დამი პარიზის ეპარქიის კათოლიკური საკათედრო ტაძარია და აქ რეგულარულად სრულდება ღვთისმსახურებანი. ტაძარში ღვთისმსახურებას ხელმძღვანელობს ე.წ. ტაძრის რექტორი, ხოლო პარიზის არქიეპისკოპოსი ლიტურგიას მხოლოდ საზეიმო დღეებში ატარებს.

რამაზ გურგენიძე

პოლკოვნიკი ლოურენსი და არაბეთის აჯანყება

თომას ედვარდ ლოურენსი იყო დიდი ინგლისელი მხვერავი, ადამიანი-ლეგენდა, ავტორი განმარტებული წიგნისა „სიბრძნის შვიდი საფუძველი“, რომელსაც ყველა ქვეყნის სპეცსამსახურების თანამშრომლები ეცნობოდნენ. საბჭოთა რეჟიმდენტი იტალიაში.

საბჭოთა ჟურნალისტი, მწერალი და პოეტი ლეონიდ კოლოსოვი წერს: — სუკ-ის უმაღლეს სკოლაში შესანიშნავი ბიბლიოთეკა იყო. სწორედ იქ წავიკითხე „სიბრძნის შვიდი საფუძველი“. ასე გავიცანი გენიალური პიროვნება, უდიდესი ინგლისელი მხვერავი ლოურენსი.

პარტი ბაკვეთილები

თომას ედვარდ ლოურენსი (1888-1935) უელსის ერთ-ერთ სოფელში, საშუალო შეძლების ბრიტანულ ოჯახში დაიბადა. სწავლობდა ოქსფორდის უნივერსიტეტთან არსებულ სკოლაში. ბავშვობიდანვე გაუჩნდა სიყვარული ისტორიისადმი, განსაკუთრებით არქეოლოგიისადმი, რაც მთელი სიცოცხლე გაჰყვა.

პატარა ლოურენსი სუსტი ბავშვი იყო. ამიტომ თანაკლასელები ხშირად სცემდნენ. ლოურენსი ამას მტკივნეულად განიცდიდა, მაგრამ არავის არაფერს ეუბნებოდა. დილაუთენია დგებოდა, დარბოდა, ვარჯიშობდა, ინგლისურ კრივს ეუფლებოდა. ნელ-ნელა მოქნილი და ძლიერი გახდა.

— როცა გჩაგრავენ, თავი უნდა დაიცვა, ანუ ის უნდა სცემო, ვინც ჯგუფის ყოჩია, — წერდა შემდგომში ლოურენსი.

მომავალი მხვერავი ასეც იქცეოდა. როცა კლასის ყოჩმა ვინმე რობერტმა თავში წაუთქა, უყვირა:

— ეი, შენ, ნებო, ფრთხილად, თორემ!

ნაწილი I

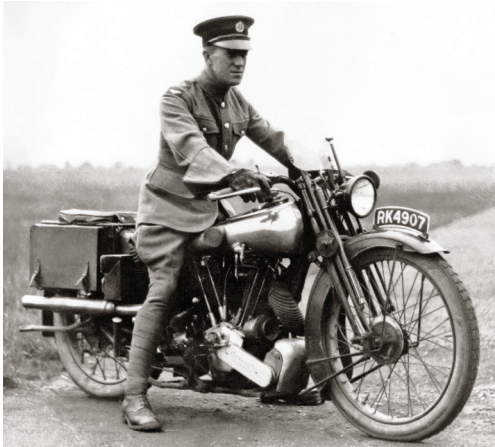
თომას ედვარდ ლოურენსი არაბულ სამოსში

მარცხნიდან: თომას ლოურენსი და დევიდ ჯონს ჰოვარტი

ცხენოსნობის შემდეგ, ლოურენსი მოტოციკლეტის მართვასაც ვირტუოზულად დაეუფლა

გაცეცხული რობერტი შედგა. მისთვის ასე მიმართვას ვერაფერს ბედავდა. ლოურენსმა ელვის უსწრაფესად ყბაში ამოსცხო. რობერტი ნოკაუტში ჩავარდა. ძლივს მოასულიერეს.

— ამის შემდეგ თავი დამანებეს, — იგონებს ლოურენსი.

უკვე სკოლაშივე ლოურენსს აღმოსავლეთისადმი ინტერესი გაუღვივდა. არაბული ენა და ისტორია დამოუკიდებლად შეისწავლა. განსაკუთრებით ბელუნიების ყოფამ მოხიბლა, მათმა ცხოვრების წესმა, იმან, რომ ყველა ბელუნი შესანიშნავი მოჯირითე იყო. ლოურენსმაც ჯირითი ისწავლა. ცხენოსნობა არცთუ ადვილად ასათვისებელია, ლოურენ-

სიც გაკვეთილებზე არაერთგზის ჩამოვარდა, ბოლოს კი უებარი მოჯირითე დადგა.

— ცხენზე ისე ვირტუოზულად იჯდა, ბევრ ბელუინს შემურდებოდა, — წერს ბაზილ ლიდელ-ჰარტი, გამოჩენილი ინგლისელი სამხედრო ისტორიკოსი და თეორეტიკოსი, თომას ლოურენსის ბიოგრაფიის ავტორი.

ცხენოსნობის გარდა, გატაცებული იყო ველოსიპედით, რომლითაც მთელი ინგლისი, შემდეგ კი საფრანგეთიც მოიარა. მოგვიანებით მოტოციკლეტზე გადავიდა. ამ უსწრაფეს და იმ დროისთვის თანამედროვე ტრანსპორტსაც ვირტუოზულად დაეუფლა.

— ლოურენსი ძალიან ჯიუტი და ნებისყოფიანი გახლდათ. გამოირჩეოდა მახვილი ანალიტიკური გონებითა და სიმამაცით. ამისთანები ნებისმიერი სპეცსამსახურისთვის მიგნებაა, — წერს კოლოსოვი.

არაქმობა და ჯიუტობა

ლოურენსმა ოქსფორდის უნივერსიტეტი წარჩინებით დაამთავრა. მონაწილეობდა არქეოლოგიურ ექსპედიციაში ახლო აღმოსავლეთში. მომაკლმა დიდმა მხვერავმა მოიარა თანამედროვე სირიის, ერაყის, საუდის არაბეთის, ლიბანის ტერიტორიები. არაბებს შორის უამრავი მეგობარი შეიძინა. ის ხომ მათ ენაზე ჩინებულად საუბრობდა, ცხენზეც ბელუინივით იჯდა.

— არაბებმა ლოურენსი თავისიანად მიიღეს, — წერს ლიდელ-ჰარტი.

ექსპედიციას პროფესორი დევიდ ჯონს ჰოგართი ხელმძღვანელობდა. იმხანად ლოურენსმა არ იცოდა, რომ ჰოგართი არა მხოლოდ მეცნიერ-არქეოლოგი, არამედ „ინტელიჯენს სერვისის“ საიდუმლო თანამშრომელიც იყო. პროფესორი ახალგაზრდა არქეოლოგს ყურადღებით აკვირდებოდა. ლოურენსი უჩვეულოდ გონიერი და ნებისყოფიანი გახლდათ. არაბებთანაც საერთო ენა ადვილად გამოძებნა. ჰოგართმა ინგლისის დაზვერვაში მუშაობა შესთავაზა.

— თქვენნაირი მამაცი, ენერგიული და პატრიოტულად განწყობილი პიროვნება ჩვენს დაზვერვას ძალიან სჭირდება, — განუცხადა ლოურენსს ჰოგართმა.

— თავს ბედნიერად ჩავთვლი, თუ საშუალება მომეცემა, ინგლისს ვემსახურო, — მიუგო ლოურენსმა.

ჰოგართის რეკომენდაციით, ლოურენსი ინგლისის დაზვერვაში მიიღეს. შემდეგ იყო

სპეცმომზადება. ლოურენსმა აითვისა კონს-პირაციის ანაბანა, აგრეთვე ხელჩართული ბრძოლის ილეთები. ამის შემდეგ ის კაიროში ე.წ. არაბთა ბიუროს მიაბაგრეს. სინამდვილეში ბიურო ახლო აღმოსავლეთში ინგლისის დაზვერვის ფილიალი გახლდათ.

ლოურენსი, როგორც მეცნიერ-არქეოლოგი, ახლო აღმოსავლეთში მოეზაურობდა. მის მეგობრებს შორის იყვნენ საუდის არაბეთის მეფე ჰუსეინი და მისი ვაჟები. განსაკუთრებით ახლო ურთიერთობა მას ჰუსეინის ვაჟ პრინც ფეისალთან ჩამოუყალიბდა. მომავალში ეს მეგობრობა ძალიან გამოადგა.

პარტიზანული ომი

ახლო აღმოსავლეთში იმხანად ოსმალეთი ბატონობდა. პირველ მსოფლიო ომში ოსმალეთის იმპერია გერმანიის მხარეს, ინგლისის წინააღმდეგ იბრძოდა. ინგლისის დაზვერვამაც ახლო აღმოსავლეთში ძირგამომთხრელი მუშაობა გაააქტიურა. ამაში ლოურენსმა განსაკუთრებული როლი ითამაშა.

— ინგლისის დაზვერვამ პრემიერს ამბიციური პროექტი წარუდგინა. ის მთელ ახლო აღმოსავლეთში მასობრივი ანტიოსმალური პარტიზანული ომის გაშლას გულისხმობდა, — წერს ლიდელ-ჰარტი.

თავდაპირველად ბევრმა ეს პროექტი უტოპიად მიიჩნია. დიდი ბრიტანეთის თავდაცვის მინისტრმა სერ უინსტონ ჩერჩილმა ლოურენსის ნახვა ისურვა. მასთან საუბარმა ორ საათზე მეტხანს გასტანა. ჩერჩილის დასკვნა მტკიცე იყო:

— ლოურენსს ნებისმიერი, თუნდაც ყველაზე ფანტასტიკური დავლების შესრულება შეუძლია! მას სრული კარტ-ბლანში უნდა მივცეთ.

ლოურენსი სამხედრო სამსახურში 1914 წლის იანვარში მიიღეს. მას ლეიტენანტის ჩინი ჰქონდა. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე დიპლომატიურ სარბიელზე ცდილობდა, თურქი გენერლები საპატიო კაპიტულაციაზე დაეყოლიებინა. როგორც მოსალოდნელი იყო, ამას წარმატება არ მოჰყოლია.

— ცა და დედამიწა ერთმანეთს უფრო გაუსწორდება, ვიდრე ოსმალეთის იმპერია დაგნებდებათ, — ასეთი იყო გენერლების პასუხი.

ლოურენსი თურქების მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე გადასახეს. ის თავის ძველ მეგობართან, პრინც ფეისალთან მივიდა. უფლისწუ-

ლი მცირე პარტიზანულ რაზმს ხელმძღვანელობდა, რომელშიც სულ 100 მეომარი იყო.

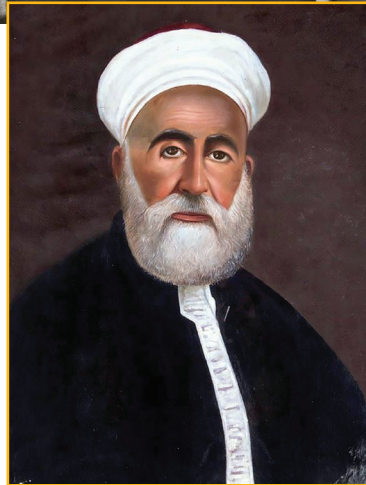
— ჩვენ მასობრივი პარტიზანული ომის ცეცხლი უნდა დავანთოთ! ყოველივე არაბთა გრანდიოზულ აჯანყებაში გადაიზრდება, — განუცხადა პრინცს ლოურენსმა.

— ეს ზღაპარია, — ფეისალმა თავი გააქნია.

— დღეს შესაძლოა ზღაპრად გვეჩვენება, ხვალ კი რეალობა გახდება! — ცხარედ მიუგო ლოურენსმა.

ის ფეისალთან დარჩა. პრინცმა ლოურენსი თავის მრჩეველად დანიშნა. მას ბედუნივით ეცვა, არაბისგან მხოლოდ კანის ფერით განიჩეოდა. ფეისალმა არ იცოდა, რომ ლოურენსი ინგლისის დაზვერვის თანამშრომელი იყო. პრინცისთვის ის ინგლისელი ოფიცერი გახლდათ. ინგლისი კი თურქეთს ეომებოდა. შესაბამისად, ლოურენსი ფასდაუდებელი მეგობარი და მოკავშირე გამოდგა.

პარტიზანები ლოურენსს პირ-ქარამ-შაჰის სახელით იცნობდნენ. რასაკვირველია ხვდებოდნენ, რომ ეს ნამდვილი სახელი არ

▲ ჰუსეინ იბნ ალი ალ-ხაშიმი, საუდის არაბეთის პირველი მეფე

▼ ჰუსეინ იბნ ალის პორტრეტი

▲ წინა პლანზე — პრინცი ფეისალი, მეფე ჰუსეინის ძემის მარჯვნივ — თომას ლოურენსი (1919 წ.)

▼ ფეისალი I — თანამედროვე ერაყის დამაარსებელი და პირველი მეფე, აგრეთვე სირიის პირველი და უკანასკნელი მეფე

იყო. მათთვის იგი ინგლისელი ოფიცერი იყო, თეთრი დედოფლის უმისარი, კაცი, რომელიც არაბებს თავისუფლების მოპოვებაში ეხმარება.

— მალე ლოურენსმა არაბთა შორის უდიდესი ავტორიტეტი მოიპოვა, — წერს საბჭოთა მწერალი იულიან სემიონოვი.

ლოურენსმა არ იცოდა, რა იყო შიში. უბრალო დერვიშად გადაცემული, ოსმალების დაკავებულ ქალაქებში შეიპარებოდა და საღაზვერო ცნობებს აგროვებდა. თვით ფეისალმაც ვერ დამალა გაცემა:

— ცოტა თავს გაუფრთხილდი, ასე არ შეიძლება!

— ადამიანს რაც უწერია, იმას ვერ აიცდენს, — სიცილით მიუგო ლოურენსმა.

ერთხელ ეს კინაღამ საბედისწეროდ დასრულდა. დერვიში თურქმა ჟანდარმებმა შეიპყრეს. ლოურენსმა წერილმან ჯაშუშად გაასაღა თავი, თურქებიც ზერულედ იცავდნენ. ლოურენსმა ამით ისარგებლა და გაიქცა. ასე გადარჩა.

ფეისალის რაზმმა პირველი საბრძოლო ოპერაციებიც მოაწყო. ლოურენსს პარტიზანული ომის ტაქტიკა კარგად ჰქონდა შესწავლილი.

— მოკალი და გაიქეცი! პარტიზანისთვის ეს უპირველესია! მთავარია, მტერს სამხედრო და პოლიტიკური ზიანი მივაყენოთ, გასაგებია?

— ტერიტორიები დამპყრობელთაგან არ გავათავისუფლოთ? — შეეკითხა ფეისალი.

— ჯერ არა!

— რაო?

— ახლა საამისო ძალები არ გვაქვს, ამიტომ უმთავრესი დივერსიებია. ეს ერთგვარი მოსამზადებელი ეტაპია. მოვა დრო და ყოველივე მასობრივ აჯანყებაში გადაიზრდება!

ფეისალის რაზმმა რამდენიმე წარმატებული ოპერაცია ჩაატარა. იგი დღითი დღე იზრდებოდა. თურქების მდგომარეობა კი გაუსაძლისი ხდებოდა.

— პარტიზანებმა გზების, სარკინიგზო კომუნიკაციების პარალიზება მოახდინეს, — წერს ლიდელ-ჰარტი.

ლოურენსმა მიაღწია იმას, რომ ბედუინთა ბელადი აბუ-ტაია თავისი ხალხით ფეისალის რაზმს შეუერთდა. მალე მცირერიცხოვანი პარტიზანული რაზმი მრავალათასიან შენაერთად გადაიქცა.

არაბთა აჯანყება

პარტიზანული მოძრაობა ძლიერდებოდა. ლოურენსი ბრძოლის წინა ხაზზე იყო. იგი არაერთგზის დაიჭრა (სულ მთელი ომის განმავლობაში 32 ჭრილობა მიიღო). 1917 წელს თურქებმა კვლავ დაატყვევეს და ლევენდარული მწვერავი მათ ამჯერადაც დაუსხლტა.

მომდევნო წელს არაბთა აჯანყებამ იფეთქა. ინგლისის არმია და ფლოტი ახლო აღმოსავლეთში შეტევაზე გადავიდა. ინგლისელთა ძალები გამარჯვებისთვის საკმარისი არ აღმოჩნდა. მთავარი იმედი არაბთა მასობრივი შეიარაღებული გამოსვლები იყო. ლოურენსსა და ფეისალს საამისოდ ნიადაგი უკვე შემზადებული ჰქონდათ.

თურქების ზურგი საბოლოოდ მოიშალა. აჯანყებულებმა რამდენიმე ქალაქი დაიკავეს, შემდეგ კი დამასკოს ჯერიც დაღვა. ლოურენ-

არაბთა რაზმი
არაბული
აჯანყების დროს
(1916-1918 წწ.)

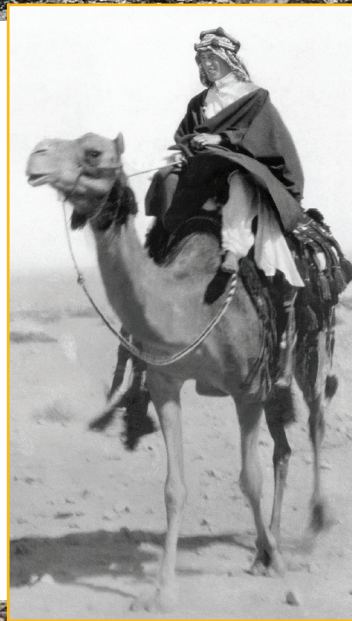

სი აჯანყებულებთან ერთად ქალაქში პირველი შევიდა. ეს აჯანყების პიკი გახლდათ.

პირველი მსოფლიო ომი დამთავრდა. ოსმალეთის იმპერია დაინგრა. ამავე დროს, არაბთა იმედებს გაერთიანების შესახებ ასრულება არ ეწერა. მათ შორის ტომობრივი შუღლი კვლავაც ძლიერი იყო. ინგლისმა და საფრანგეთმა ეს ოსტატურად გამოიყენეს. მათ ახლო აღმოსავლეთი გაყვეს. ერთიანი არაბული სახელმწიფოს შექმნა ვერ მოხერხდა.

დიპლომატი და მფარალი

— საშინლად გაწბილებული ვიყავი! არაბები დამოუკიდებლობას იმსახურებდნენ, მათ კი უსამართლოდ მოექცნენ, — წერდა შედგომში ლორენსი.

▲
აქლემზე
ამხედრებული
თომას
ლოურენსი

▼
დიდი
არაბული
აჯანყების
დაწყების 50
წლისთავის
აღნიშვნა
(იორდანია,
2016 წ.)

კადრი ფილმიდან „ლოურენსი არაბეთიდან“, (1962 წ.). მარცხნიდან: ენტონი ქვინი, პიტერ ოტული, ომარ შარიფი

მხვერაჰის ღვაწლი ბრიტანეთის იმპერიის წინაშე უზარმაზარი იყო. ლოურენსი ორდენითა და რაინდ-კომანდორის წოდებით დააჯილდოვეს. ლოურენსმა ამაზე უარი თქვა.

— თქვენ არაბები მოატყუეთ, — განაცხადა მან.

ლოურენსი მოღვაწეობდა, როგორც დიპლომატი. ის არაბების დამოუკიდებლობას, აგრეთვე პალესტინაში ებრაელთა სახელმწიფოს შექმნას უჭერდა მხარს. მონაწილეობდა ვერსალის სამშვიდობო კონფერენციის მუშაობაში, თუმცა მიზანს ვერ მიაღწია.

— მე, როგორც დიპლომატმა, მარცხი განვიცადე, — განუცხადა მან ჟურნალისტებს.

ამის შემდეგ ლოურენსმა ბედი სამწერლო ასპარეზზე სცადა. დაიწყო მუშაობა წიგნზე „სიბრძნის შვიდი საფუძველი“. მასში თურქეთის წინააღმდეგ ბრძოლასა და არაბების აჯანყებაზეა მოთხრობილი. მოულოდნელად ლოურენსმა წიგნზე მუშაობა შეწყვიტა.

— დაწერილით უკმაყოფილო ვიყავი, — ასე იგონებს იგი ამ პერიოდს.

მალე ლოურენსი ინგლისის სამხედრო-სა-

ჰაერო ძალებში ჩარიცხეს სხვა გვარით. ერთ-ერთმა ოფიცერმა პრესას, განსაზღვრული სახლაურის ფასად, ლოურენსის ჭეშმარიტი ვინაობა გაუძილა. მხვერაჰმა სამხედრო-საჰაერო ძალები დატოვა და სატანკო ნაწილებში გადავიდა. ტექნიკა ყოველთვის აინტერესებდა, ამიტომ ტანკსაც ვირტუოზულად დაეუფლა. თავისუფალ დროს მოტოციკლეტითაც დაქროდა.

„სიბრძნის შვიდი საფუძველი“ გამოსვლა გაჭიანურდა. ლოურენსს წიგნის ჩავარდნის ეშინოდა, ამიტომ თავდაპირველად შემოკლებული ვარიანტი გამოაქვეყნა, სახელწოდებით „აჯანყება უდაბნოში“. ამის შემდეგ უკვე უფრო ვრცელი ვარიანტი დაიბეჭდებოდა სახელწოდებით „სიბრძნის შვიდი საფუძველი“. ის მსოფლიო ბესტსელერად იქცა და მრავალ ენაზე ითარგმნა.

— პოლკოვნიკი ლოურენსი უდავოდ გენიალური კაცია, — ასე აზნაიათებს მას ცნობილი გერმანელი მხვერაჰი ვალტერ შელენბერგი.

(დასასრული იქნება)

ნიკა თაყვაძე

ისტორიის დოქტორი

(მარცხნივ) კლდეზე გამოსახული თომას ლოურენსი უადი რუმში, ანუ მთვარის ველზე, იორდანიაში. (მარჯვნივ) პირველი მსოფლიო ომისადმი მიძღვნილი ბრიტანული საიუბილეო 5-ფუნტიანი მონეტა ლოურენსის გამოსახულებით

500 დღე და ღამე მტრის ზუხბში

(დასაწყისი იხ. „ისტორიანი“ №№59-72, 91, 93, 95, 97, 99)

ღიასახლისმა მასწავლა, სად ცხოვრობდა მისი ნაცნობი ქალი... ოლია გრიბოედოვა.

გვარი მომეწონა. გრიბოედოვა... გრიბოედოვა... „ვაი ჭკუისაგან“. მახსენდება პროფესორი სერგი დანელია... ლექციები რუსული ლიტერატურის ისტორიაში. ჩაცკი... გრიბოედოვი... მთაწმინდა... ეს ყველაფერი იყო, როგორც სიზმარში...

ოცნებები მომავალზე, სწრაფვა სრულყოფისკენ, სულისა და სხეულის წრთობა, ნუთუ იმისთვის ვემზადებოდი, რომ ვიღაც უცნობ ოლია გრიბოედოვას ქმარი გავმხდარიყავი? კაცი ბჭობდა და ღმერთი იცინოდაო! როგორ ერთი ხელის მოქნევით დაიმსხვრა ყველაფერი!..

ფიქრებიდან ღიასახლისის ხმამ გამომავიხიზლა.

„500 დღე და ღამე მტრის ზურგში“, რომელიც მცირედით შეკვეცილი ქვეყნდება, რიგითი მებრძოლის თავგადასავალს აღწერს — 1941 წლის 22 ივნისიდან, 1943 წლის 30 ივლისამდე. ნაწარმოები 1981 წელს წარადგინეს ერთ-ერთ გამომცემლობაში, თუმცა მან შზის სინათლე ვერ იხილა. ცხადია, ოთხმოციანი წლების დასაწყისში არ გამოაქვეყნებდნენ წიგნს, რომელშიც მოთხრობილი იქნებოდა ოკუპირებულ ტერიტორიაზე, მტრის გარემოცვაში მყოფი მეომრის რეალური თავგადასავალი. აქ აღწერილი მოვლენები დოკუმენტური ხასიათისაა და ჟანრობრივად მემუარებს განეკუთვნება.

დიმიტრი ქუმსიწვილიმა ეს წიგნი თავისი მეგობრის, დიმიტრი ჩრდილელის ხსოვნას მიუძღვნა, რომელიც მეორე მსოფლიო ომში დაიღუპა და თითქმის ისეთივე გზა გაიარა, როგორც ნაწარმოებში არის გადმოცემული.

გერმანელი ჯარისკაცები გომელის რაიონში (1941 წ.)

— მგონი ჩაეძინა, — ეუბნება იგი ქმარს, — დაიღალა საბრალო!..

ღიასახლისი დგება და საძინებელ ადგილს მიმზადებს.

მალე ოთახში სიბნელე და სრული სიჩუმე ჩამოწვა, რომელსაც გირიანი კედლის საათი თავისი უღმობელი, მონოტონური ტიკტიკით არღვევდა.

გათენებული არ არის, ღიასახლისი დუმელთან ფუსფუსებს, ვდგები, ფეხსაცმელს ვიცვამ, დაგლეჯილ ქურჭში მკლავებს ვუყერი და წასასვლელად მზად ვარ.

ღიასახლისის ვემშვიდობები, ვეკითხები, მეზობელ სოფელში, ან იქ, სადაც ოლია გრიბოედოვა ცხოვრობს, გერმანელების კომენდატურა ხომ არ არის.

ღიასახლისი მამშვიდებს:

— ფოსტის გზაზე გერმანელთა მანქანები მოძრაობენ, მაგრამ მათ თავიანთი საქმე აქვთ, და არ გამიგია, რომ ვინმეს ერჩოდნენ.

ოლიასთან მიდი, ჩემგან მოკითხვა გადაეცი და მერე, საქმე თვითონ გიჩვენებს, — მარიგებს ღიასახლისი.

— უკვე მიდიხარ, თბილისში თუ ჩააღწი, წერილი მოიწერე, — ნახევრად დაციხვით, ნახევრად სერიოზულად მეუბნება სახლის პატრონი და გზას დამილოცავს.

ძველი სახლი სოფელ ტერეზოვკაში

კეთილ მასპინძლებს მაგრად ვართმევ ხელს და ქუჩაში გავდივარ. უკანმოუხედავად მივყვები გზას.

საში თუ ოთხი საათის სიარულის შემდეგ სოფელი ნოსოვიჩიც გამოჩნდა.

ოღია გრიბოედოვას სახლი სოფლის ბოლოშია.

სოფლის ერთადერთ ქუჩას მივუყვები. მოსაფლტეხულ გზაზე გერმანელთა სატვირთო მანქანები კანტიკუნტად მოძრაობენ, თავის გზით მიდიან. შიში თანდათან ქრება. ყურადღებას არაუფრო მაქცევს, ჩანს, ადგილობრივი მცხოვრები ვგონივარ, ჩემთვის არ სცალიათ, თავიანთი საქმე აქვთ.

სუსხიანი ქარი უბერავს, ნაცრისფერი ცა ბურღულის მაგვარ თოვლს ცივად და მშრალად ფანტავს. შუადღე ახლოვდება. საგრძნობლად დამღალა შეუსვენებელმა სიარულმა. გულის კოვზთან სიცარიელის გრძნობა მატულობს. მშია...

— ვნახოთ, ვინ არის ოღია გრიბოედოვა? ცოტა შევისვენებ, ეგებ დავნაყრდე კიდევ და მერე ვნახოთ!..

აგერ ოღია გრიბოედოვას სახლიც... ხის მორებით ნაგები, ჩვეულებრივი ბელორუსული, უკვე საკმაოდ მოძველებული სახლი, შემოუღობავი ეზოთი. შორიდანვე ეტყობა — მამაკაცის ხელი აკლია. მეზობელ ეზოში გერმანელთა სატვირთო მანქანა დგას. სახლიდან გერმანელი ჯარისკაცი გამოდის და რადიატორში ცხელ წყალს ასხამს. ეს არ მომწონს. ეტყობა, გერმანელებს აქ ღამის გასათევი მოუწყვიათ. მათ გვერდით ცხოვრება როგორი ამბავი იქნება ჩემთვის! ეს იგივეა, თხამ მგლის ბუნავის გვერდით დაიღოს ბინა.

გერმანელი არავითარ ყურადღებას არ მაქცევს — მანქანას აშხადებს წასასვლელად.

შევდივარ ეზოში, კარზე გაუბედავად ვაკაკუნებ. ვდგავარ... სახლიდან ჩამიჩუმი არ ისმის, უფრო მაგრად ვარაზუნებ. ისევ არაფერ მიღებს კარს. სახლის წინ დიდხანს დგომა არ ივარგებს — შეიძლება გერმანელი ჯარისკაცის ყურადღება მივიპყრო.

შინაურით ვაღებ კარს. ნახევრად ჩაბნელებულ ოთახში შევდივარ.

— ვინ არის? — საიდანღაც მაღლიდან ქალის ხმა ისმის, ღუმლის ზემოდან ახალგაზრდა ქალის გაჩეჩილი თავი ჩნდება. ვხვდები — ეს უნდა იყოს სწორედ ჩემი საცოლე, — ოღია გრიბოედოვა. თავი ისევ იმალება და იმავე წამს, ვნების მომგვრელი, ქალის ათქვირებული თეთრი ბარძაყები ჰაერში ეკიდება.

იატაკზე ჩამომხტარი, ნამძინარევი ქალი დიდრონი ცისფერი თვალებით, თავიდან ფეხებამდე მხვევრავს.

— მე თქვენმა მეგობარმა — აი, მეზობელი სოფლიდან, თქვენთან მომასწავლა...

— აა! ფენიამ, გაიხადეთ, დაჯექით, დაისვენეთ...

ვჯდები... უხერხულ სიჩუმეს ჩვილი ბავშვის ტირილი არღვევს.

ტირილის ხმა ღუმლის გვერდით, ჭერზე თოკით ჩამოკიდებული ყუთიდან ისმის. ოღია იქითკენ მიდის, მე თვალს ვაყოლებ. მის კისერზე მოზრდილი, ყვითელთავიანი მუწუკი იქცევს ჩემს ყურადღებას. „ვინ იცის რა სჭირს?“ — გულში ცუდი ეჭვი იღვიპებს.

ოღია უხალისოდ არწევს ჩამოკიდებულ აკვანს, თან კითხვას კითხვაზე მაძლევს — ვინ ვარ, საიდან, რას ვაპირებ?

— წინ გრძელი და ცივი ზამთარია, მე მარტო ვარ პატარა ბავშვის ანაბარა, — ნალვლიანად ამბობს იგი, — შეშის მომტანიც კი არავენ მყავს. ვინმე რომ გამოჩნდებოდეს... იგი უეცრად ჩუმდება, თავს ხრის და შუბლის ქვევიდან რაღაცნაირი, მოთენთილი თვალებით მიყურებს. ისევ უხერხული სიჩუმე... საოცრად შებოჭილად ვგრძნობ თავს...

ვცდილობ სასაუბრო თემის გამონახვას, მაგრამ არაფერი გამოდის. ვერა და ვერ აეწყო ჩვენი საუბარი. ეტყობა, ოლიასაც დაეუფლა გაუბედაობა და უხერხულობის გრძნობა. ჩუმად და ანგარიშშიუცემლად არწევს აკვანს, თუმცა ჩვილს კარგა ხანია სძინავს.

მთელი არსებით ვგრძნობ — ოლია რაღაცას ელის, ელის ან სიტყვას ან მოქმედებას. მე თითქოს ენა მუცელში მაქვს ჩავარდნილი, იდიოტოვით კრიჭაშეკრული ვზივარ და ჭერში ვიყურები.

ერთბაშად ვიღებ გადაწყვეტილებას — გამოვეშვიდობო ამ ბავშვიან ქალს და გზა განვაგრძო.

— რა გეჩქარება, — უხალისოდ და გულგატეხილად მეუბნება ოლია, — დარჩენილიყავი, მიგეხედ-მოგეხედა...

— არა, მე წავალ, უკვე დროა...

— გესაუზნა მაინც, — გაუბედავად მეუბნება.

სასწრაფოდ ვემშვიდობები, ოლია ხელს მაგრად მართმევს, ხელი ცხელი და ფაფუკი აქვს.

ქარი გამლიერებულა, მშრალ თოვლს ჰაერში ატრიალებს. მივიღვარ სამხრეთისკენ, რამდენიმე ბელორუსული სოფელი მაქვს გასავლელი, მერე კი უკრაინა იწყება.

დაკონკილი, ასგან გახეული საცვალი მაცვია, მცევა, ქარი რბილსა და ძვალში მივლის. გათოხილ ხელებს ჯიბეებში ვიწყობ და, უკვე კი არ მივიღვარ, მივბარბაცებ. მშია... შუადღე გადავიდა, ჩემს პირში კი ლუკმა არ ყოფილა. ვნანობ, თავბედს ვიწყევლი, ვწყევლი მამაკაცურ სიამაყეს. რა იქნებოდა, ვითომ საპატარძლოსთან რომ მეჭამა.

გზას მარჯვენა მხარეს ბექობზე რაღაც შენობაა. კვამლი ამოდის. იქითკენ მივლასლასებ. კვამლის სუნი მადას აღიზიანებს.

კარზე მორიდებულად ვაკაკუნებ. სახლიდან, პატარა ტანის, შუახნის კაცი გამოდის. ჩუმად მათვლიერებს. პატარა მჩხვლეთავი თვალებით. მათვლიერებს დამცინავად, ცივად და მტრულად.

— რაო? — ხმაში გაბოროტებაა.

— პურის ნაჭერი ხომ არ მოგემეხებათ?

— გერმანელები შემოუშვი... იმათთან მიდი, ისინი გაჭმევენ. დიალოგი ამით მთავრდება. წელმოწყვეტილი, თავჩაქინდრული განვაგრძობ გზას.

ცივი ქარი თოვლს სახეში მაყრის. „მაინც რამ გააბოროტა ასე ეს კაცი, რამ დააკარგვინა სიბრაღულის გრძნობა? ან არადა, ჩემგან რა უნდა, განა მე, მარტო მე შემოვუშვი გერმანელები?! მე რა შუაში ვარ?“ — ვფიქრობ და გულში ეჭვი ისადგურებს, თითქმის ვნანობ, რომ ზედსიძედ არ დავრჩი ოლია გრიბოედოვასთან.

მყუდროება, ღუმლის თბილი აგურები, ახალგაზრდა ქალის ათქვირებული სხეული. ცხელი ბორში, სიწყნარე, ყოველდამე ჭერქვეშ მილი. ამ ყველაფერს ხელი ვკარი და უსახლკაროდ ხეტიალზე, ქარსა და ყინვანე გავცვალებ!

იმ გაბოროტებულ კაცთან შეხვედრამ გული ჩამითუთქა. მომავლის რწმენა წამართვა...

უსახლკარო, ნაცემი ძაღლივით, კუდამოძუებული მიყვები გზას. დაბინდებამდე სოფელ ტერეზოვკამდე უნდა მივალწიო. შეიძლება იქ გამიღიმოს ბედმა — ღამის გასათევიც ვიშოვო და საჭმელიც. უიმედობას ისევ იმედი ცვლის.

ტერეზოვკა უკანასკნელი ბელორუსული სოფელია. მერე უკრაინა იწყება. უკრაინა მდიდარია, პური მაინც ექნებათ, თორემ ბელორუსიაში კარტოფილის მეტი არაფერი აბადიათ. კარტოფილისგან პურისმაგვარ კვერებსაც კი აცხობენ და იმით გააქვთ თავი. თვითონაც არაფერი აბადიათ და შენ რას გაჭმევენ! სამხრეთში ჯერ კიდევ შემოდგომაა, იქ უფრო ეთბილება კიდევ — თუ გაჭირდა, კაცი მინდორშიც გაათევეს ღამეს.

— წინ! — ვეუბნები საკუთარ თავს და ნაბიჯს ვუმატებ.

სოფელი ტერეზოვკა დღეს.
რკინიგზის სადგური

გერმანელები დანგრეულ ტაძართან როგაჩოში (გომელის რაიონი, 1941 წ.)

ბინდდება... სოფელ ტერეხოვკაში შევდივარ. პირველივე სახლში ღამის გათევასე უარით მისტუმრებენ, თუმცა კარგად გამომაძღეს.

ისევ გამასხენდა ოლია გრიბოედოვა... ვნანობ... შევძლებ კი ფრონტის ხაზზე გადასვლას, და საერთოდ დაწვევი გერმანელებს, რომლებიც უკვე მოსკოვის მისადგომებთან არიან? კავკასიონის მთებამდე, საქართველომდე კი ფანტასტიკურად გრძელი მანძილია გასავლელი.

თითქმის მთელი სოფელი გავიარე, მაგრამ ღამის გასათევი ვერ ვიპოვე. ყველას ეშინია. კედლებზე გერმანელი კომენდანტის ბრძანებაა გაკრული: მოსახლეობას ეკრძალება უცხო პირთათვის თავშესაფრის მიცემა. ამ ბრძანების დამრღვევთ სასტიკი სასჯელი ელით, როგორც პარტიზანთა ხელის შემწყობთ. მათ სახლ-კარს ცეცხლს უკიდებენ, ხოლო ოჯახს ტანკსაწინააღმდეგო თხრილებში ხვრეტენ.

ბოლოს და ბოლოს, ერთი ღარიბული ქოხის კარი იღება ჩემთვის, სახლიდან 35-40 წლის შავკვრემანი ქალი გამოდის, მას თხელი, შეთვალწარბა სახე აქვს. გული შემქანდა —

„ნუთუ ქართველია?“ — მან ნაღვლიანი თვალებით ამთვალეირ-ჩამათვალეირა და მითხრა:

— ჩვენ მამაკაცი არ გვყავს სახლში, მე ვარ და ჩემი ორი ქალიშვილი, ჩემთან ღამის გათევა უხერხულია.

ღამდება... ეს უკანასკნელი იმედილა... არადა ცოვ ღამეში, ღია ცის ქვეშ დარჩენა მელის.

— არაფერს დაგიშავებთ, გინდათ შექკარით, თოკი ხომ გაქვთ სახლში? დილაზე გაუნძრევლად ვეგდები, სადმე კუთხეში.

ჩემს სიტყვებზე ქალს ნაღვლიანად ეცინება.

— კარგი, შემოდით, ადამიანი ორჯერ არ იბადება, არც ორჯერ კვდება. ჩემი მასპინძელი გულთბილი და კეთილი ადამიანები აღმოჩნდნენ. ქალი ებრაელი იყო, ბელორუსიელზე გათხოვილი. ორი ანგელოზოვით გოგონა ჰყავდა. ორივეს შავი ხუჭუჭა თმა, შავი წარბები და ცისფერი თვალები ჰქონდა. ეტყობა, მამის თვალები და დედის თმის ფერი გამოპყროლოდათ. უფროსს სამშუალო დაემთავრებინა, მეორე კი მეცხრე კლასში გადასულიყო.

ბავშვები ღუმლის თავზე მიძვრებიან დასადინებლად... ხეოდან თავები გადმოჰყვეს და ცნობისმოყვარეობით, შავ წარბებს ქვემოდან ცისფერი თვალებით მათვალეირებენ.

— როგორ ავგირია ცხორება ჰიტლერმა!

— ჩიოდა დიასახლისი — როგორც იყო დაწუნარდა ცხორება. მიეწვიეთ კიდევ ახალ ყოფას და უცებ ისევ ყველაფერი აირია, წლობით, წვითა და დაგვით აშენებული, ერთ დღეს დაინგრა... სამშუალო სკოლა გააუქმეს გერმანელებმა — ამის შემდეგ მხოლოდ ოთხკლასიანი სკოლები იქნება. ჩემი უმცროსი გოგო დამრჩა გაუნათლებელი და ვეღარც უფროსი შევა უმაღლესში.

— ეს ყველაფერი დროებითია, — ვანუგეშებ მე.

— დროებითი... ფიქრში წასული მიპასუხებს დიასახლისი — შეიძლება დროებითიცაა, მე და ჩემი შვილები კი ვეღარ მოვუსწრებთ...

სოფელში ყველამ იცოდა, რომ ეს ქალი ებრაელია; მართალია, ბელორუსიელზე იყო გათხოვილი, მაგრამ ჰიტლერელები არც ასეთებს ინდობდნენ; თვითონ დიასახლისმაც ეს კარგად იცოდა და შვილების მოძავალი აწუხებდა.

ერთ დღეს, ვინ იცის, ჩვენც მოგვიხდებდა ტანკსაწინააღმდეგო თხრილში ჩაწოლა... — ჩურჩულით მითხრა დიასახლისმა და თვალი გოგონებისკენ გააპარა, რომლებსაც უკვე ღუმლის თავზე უდარდელად ჩასძინებოდათ.

— აი, შენ შეიძლება გწყინა კიდევ, რომ

ღამის გასათევად სახლში არ გიშვებდი... განა მართლა შენი გვეშინოდა... რა გვაქვს, რა უნდა წაილო? არც ავაზაკს ჰგავხარ. გერმანელების მეშინია; არა!.. მე კი არ მეშინია — ბავშვები მეტოვდება... რომ გაიგონ, ღამე გაათევიან, სახლს გადამიწვავენ და ჩვენც ზედ მიგვაყოლებენ... მაგრამ რა ვქნათ, ეგებ, ჩემს ქმარსაც შენსავით უჭირს — შეიძლება, მასაც მისცა ვინმემ თავშესაფარი!..

ის ღამე შფოთიანად გავატარე. თვალწინ ეს უმანკო ქალიშვილები მედგნენ, რომელთაც სიკვდილი ელოდათ, მხოლოდ იმიტომ, რომ ღედა ებრაელი ქალი ჰყავდათ.

ღილით ადრე ავდექი, მინდოდა შეუმჩნევლად გავპარულიყავი, მაგრამ დიასახლისმა სანამ არ დამაპურა, სახლიდან არ გამიშვა.

არასოდეს არ დამევიწყებდა მისი ნაღვლიანი თვალები და სიტყვები, რომელიც მან გამომშვიდობებისას მითხრა:

— თუ რამე გაწყენინეთ, გვაპატიე. ხომ იცი ანდაზა: ტანსაცმლის მიხედვით იღებენ სტუმარს და ჭკუის მიხედვით აცილებენ.

ცოტა ხნის სიარულის შემდეგ ბელორუსიის მიწა-წყალი დაეტოვე და უკრაინის თვალუწვდენელ ტრამალებში შევადგი ფეხი. დეკორაციასავით უცებ შეიცვალა გარემო.

უკან დამჩნა ბელორუსიის ტყეებითა და ჭაობებით დაფარული, ოქროსფერი ქვიშა-მიწა, წინ უკიდევანო ტრამალები გადაიშალა.

ყოველდღე 40-50 კილომეტრამდე გავდივარ, მივდივარ შეუჩერებლად. მივდივარ შარა გზებით, ხუტორიდან ხუტორამდე, ვერიდები რაიონულ ცენტრებს, დიდ სოფლებს, სადაც შეიძლება კაცი გერმანელებს წააწყდეს. სიარულისგან ცერა თითების სახსრები მტკივა. ყოველი ნაბიჯის გადადგმა წამებაა, მაგრამ მე მაინც კბილს კბილზე ვაჭერ და განვაგრძობ გზას. რაც უფრო სამხრეთისკენ მივდივარ, სულ უფრო უკან იხვევს ზამთარი. წინ ისევ შემოდგომაა — მწვანე ხეები, მწვანე მინდვრები. ესეც დიდი შეღავათია. როცა ღამის გასათევი ბინა არ მაქვს, მინდორშიც იოლად ვიძინებ, — ძნაში ან მიტოვებულ სოფელში.

ხშირად მაგონდება ბარათაშვილის სიტყვები:

„სად დამიღამდეს, იქ გამითენდეს, იქ იყოს ჩემი მიწა სამშობლო;

მხოლოდ ვარსკვლავთა, თანამაველთა, ვამცნო გულისა მე საიდუმლო!“

მართლაც, რამდენჯერ ტრიალ მინდორ-

ში შემოღამებულს, ღამე ნამჯის ბულულის თავზე გამოთევია. ავმპერალვარ ზევით, სურნელოვან ნამჯაზე და ცის სიღრმეში მოკიაფე ვარსკვლავებისთვის მიმიბჯენია თვალები. ეს ვარსკვლავები საქართველოსაც დაჰყურებენ, საქართველოშიც კიაფობენ. რა მახლობელი და შორეული იყვნენ ისინი ახლა ჩემთვის.

გერმანელები უკვე მოსკოვის მისადგომებთან არიან, ფრონტი ისე სწრაფად მიიწევს აღმოსავლეთისკენ, რომ მისი დაწვევა ფანტასტიკურად მეჩვენება. კავკასიასთან კი შეაჩერებენ მტერს (თუ თურქეთიდან ან ირანიდან არ შემოიჭრნენ), მაგრამ კავკასიამდე 2000 კილომეტრამდეა ფეხით გასავლელი, მყოფა კი ენერგია ამ მანძილის გადასალახად? მაგრამ თვის რუსთაველის სიტყვებით ვიმხნეობ: „ბედი, ცდა და გამარჯვება ღმერთსა უნდეს მო-ცა-გზედებს“.

უკრაინის მიწაზე ჯერჯერობით, სრული ანარქიაა. ფრონტი ისე სწრაფად ინაცვლებს აღმოსავლეთისკენ, რომ გერმანელები ვერ ასწრებენ თავისი „ახალი წესრიგის“ დამყარებას. მთელი რაიონები თვეობით უხელისუფლებოდ არიან დარჩენილი. რა ხელსაყრელი პირობებია პარტიზანული მოძრაობის გასაშლელად! მაგრამ, ეტყობა, ამ მხრივაც მოუშხადებელი შეგზვდით ომს.

პარტიზანების შესახებ ჯერ ჩამიჩუმიც არ ისმის. მომწინდა მართოს ხეტიალი, ნეტავ სადმე წააწყდებოდე პატარა რაზმს მაინც, მხოლოდ ერთხელ მოგკარი თვალი ცხენოსანთა ჯგუფს.

გულიაიპოლეს გვერდს ვუკლი. ვიცოდი, რაიონის ცენტრში გერმანელთა კომენდატურა იყო.

(გაგრძელება იქნება)

ქართველი გეგეები

კაბრონი და მსახური ევეყნისანი

24
ტომაე
გაბარი ყლით

სუბსიალური
ფასი 5.50 ლ
გაგათან
ერთად 7 ლ

უკვე გამოვიდა:

გაგათ „კვირის კალიფასთან“ ერთად
იხტორია, რომელიც კვირფასია!

გაგათის
თვაში ერთხალ

იკითხეთ წიგნის მალაზიებსა და პრესის გაგრცელების წერტილებში ან დარეკეთ ნომრებზე:
0(32) 238 26 73; 0(32) 238 26 74 და www.elva.ge ადგილზე მოგართმევთ.

 Palitra.L.Publishing www.palitra.ge

კლასიკოსები ბავშვებისთვის

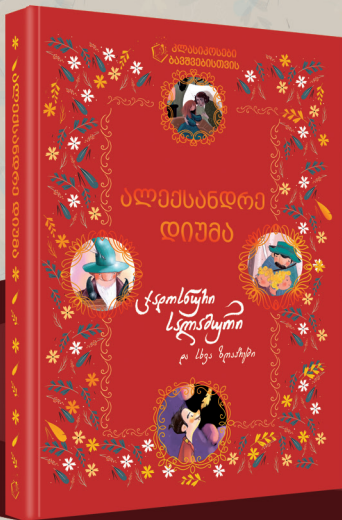
ის, რასაც არ ელოდით!
უდიდესი მწერლების შედევრები ბავშვებისთვის
12 ავტორი - 12 წიგნი

სპეციალური
ფასი 13⁵⁰ ლ

გაზეთთან
ერთად 15 ლ

ლევ ტოლსტოი, ვინჯინია ვულოფი,
ჯეკ ლონდონი, უილიამ ფოლკნერი,
ოსკარ უაილდი, ტოლკინი...

თვეში ერთხელ გაზეთ „კვირის პალიტრასთან“ ერთად

იკითხეთ წიგნის მაღაზიებსა და პრესის გავრცელების წერტილებში
ან ღირებულებით ნომრებზე: 0(32)2382673; 0(32)2382674
და www.elva.ge თქვენთვის სასურველ ადგილზე მოგართმევთ

